

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**19. YÜZYILDA JAPONYA’NIN MEİJİ RESTORASYONU
VE JAPONYA’NIN MODERNLEŞME YOLUNDAKİ
ANAYASAL SÜRECİ İLE JAPON
MODERNLEŞMESİNİN OSMANLI DEVLETİ
MODERNLEŞMESİ İLE KİYASLANMASI**

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ BAŞAK ÖZORAL

ÖĞRENCİ: BURAK GEÇKİN

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**19. YÜZYILDA JAPONYA’NIN MEİJİ
RESTORASYONU VE JAPONYA’NIN
MODERNLEŞME YOLUNDAKİ ANAYASAL SÜRECİ
İLE JAPON MODERNLEŞMESİNİN OSMANLI
DEVLETİ MODERNLEŞMESİ İLE KIYASLANMASI**

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ BAŞAK ÖZORAL

ÖĞRENCİ: BURAK GEÇKİN

200012367

İSTANBUL, 2021

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programı öğrencisi Burak Geçkin'in; 19. Yüzyılda Japonya'nın Meiji Restorasyonu ve Japonya'nın Modernleşme Yolundaki Anayasal Süreci ile Japon Modernleşmesinin Osmanlı Devleti Modernleşmesi ile Kıyaslanması başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu 02.02.2021 tarih ve 2021-518/19 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

UNVANI, ADI SOYADI

TEZ DANIŞMANI : DR. ÖĞR. ÜYESİ BAŞAK ÖZORAL

JÜRİ ÜYESİ : DR. ÖĞR. ÜYESİ AYŞEM BİRİZ KARAÇA

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. UMUT UZER

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ÖZET

Japonya, 18. Yüzyılın sonlarında uzun yıllar bir hanedanın yönetiminde olan ve siyasi birliğe sahip olmayan feodal bir devlet olmuştur. Bu tez çalışması Japon modernleşme aşamalarının olumlu ve olumsuz yanlarının birlikte değerlendirilmiştir. Birçok çalışmada Japonya'nın modernleşme hamlelerinin sadece olumlu tarafı görülmekte, buna karşın modernleşme sürecinin diğer tarafı olan olumsuz aşamalarına değinilmediği görülmüştür. Ayrıca Japon modernleşmesine önemli bir etki eden anayasal gelişmelere ve siyasi partilere giden yolda Japonya'nın iç siyasi gelişmeleri ve anayasanın oluşturulmasının zorlu aşamaları değerlendirilmiştir.

İmparator Meiji ve Ito Hirobumi Japon modernleşmesinin kapsamını askeri modernleşmede sabitlememiş ve kapsamını genişletmiştir. Böylece Japonya modernleşmeyi sosyal, ekonomik ve siyasi açıdanda ele alarak reform hareketlerine başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu modernleşme çalışmalarına 18. Yüzyılda askeri amaçlarla başlamıştır. Askeri reformların yeterli olmayacağı ise 19.yüzyılda anlaşılmış, gerek iç siyasetteki gerekse dış siyasetteki sorunlar kapsamlı reformları engellemiş ve reformlar sınırlı kalmıştır.

Bu tez çalışmasında tarihsel ve karşılaştırmalı yöntemler kullanılarak hazırlanmıştır. Japonya'nın İmparator Meiji sonrasındaki siyasi, anayasal ve sosyal reformları incelenerek hazırlanmış olan bu çalışma Osmanlı İmparatorluğu ile modernleşmesi kıyaslanarak modernleşmenin neden ve nasıl başarılı olduğu ortaya konulmuştur. Böylece bu iki ülkenin modernleşme örneklerinin haricinde bu çalışma Japonya'nın anayasallaşma ve iç siyasasetindeki modernleşme sürecini detaylı bir şekilde ele alarak Japonya'nın modernleşmesi literatürüne başka bir bakış açısıyla katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Meiji Restarosyonu, Meiji Anayasası, Modernleşme, Osmanlı İmparatorluğu, Japon Siyasi Gelişimi

ABSTRACT

This study discusses the process of modernization in Meiji Japan and discusses the comparison of this process with studies of modernization of the Ottoman Empire and its results. In addition, the Meiji Constitution and the development process of Japan's political parties, as well as the positive and negative aspects of Japan's impact on the modernization phase in the political and social fields, were discussed in detail. Thus, in order to identify post-modernization changes in the social and political sphere during the Meiji period in Japan, the success of social and political modernization in the Ottoman Empire was explained. In addition, it aims to contribute to the literature on political and social modernization, revealing the impact of constitutional changes in Japan on politics and its role in political modernization.

With the help of this thesis work, the successful process of modernization in Japan was studied and the positive and negative aspects of the stages of modernization in Japan were assessed. Because in many studies it was noticed that only the positive aspects of Japan's modernization steps were considered, and on the other hand, it was noticed that the negative stages, the other side of the modernization process, were not mentioned. In addition, on the way to constitutional changes and political parties that have an important impact on the modernization of Japan, the internal political events in Japan and the difficult stages of the formation of the constitution were discussed.

Japan began its modernization efforts in the 19th century due to military shortcomings. Subsequently, Japanese leaders such as Emperor Meiji and Ito Hirobumi thought that modernization should be considered more comprehensively. Thus, Japan began a reform movement, considering modernization in social, economic and political terms.

The Ottoman Empire, on the other hand, began its modernization efforts in the 18th century for military purposes. Although it was understood in the 19th century that military reform would not be enough, problems in both domestic and foreign policy prevented comprehensive reforms and, therefore, reforms remained limited.

The dissertation was prepared using historical and comparative methods. In fact, this study, which was prepared by examining

the political, constitutional and social reforms in Japan after Emperor Meiji, was compared to the modernization of the Ottoman Empire and showed why and how these modernization steps were successful. In addition to this, in addition to examples of modernization in these two countries, this study aims to contribute to the modernization of Japanese literature from a different perspective, by taking into account in detail the process of constitutionalization and modernization of Japan in domestic politics.

Key words: Japan, Meiji Restoration, Meiji Constitution, Modernization, Ottoman Empire, Japanese political development

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM.....	3
19. YÜZYILDA JAPON MODERNLEŞMESİ ve JAPONYA’NIN SİYASİ GELİŞMELERİ.....	3
MEIJİ RESTARASYONU ÖNCESİ TOKUGAWA JAPONYASI DÖNEMİ.....	3
İMPARATOR MEIJİ ile BİRLİKTE JAPONYA ve RESTAROSYON HAREKETİ.....	11
SİYASİ VE İDARİ ALANDA MODERNLEŞME İLE BİRLİKTE SİYASAL DEĞİŞİM.....	12
EKONOMİK ALANDA MODERNLEŞME HAMLELERİ ...	19
SOSYAL, KÜLTÜREL ve EĞİTİM ALANINDA MODERNLEŞME	25
HUKUK ALANINDA MODERNLEŞME.....	26
SİYASİ PARTİLERİN DOĞUŞU	27
II. BÖLÜM	30
MEIJİ ANAYASASI ve JAPON İÇ POLİTİKASI.....	30
III.BÖLÜM.....	55
JAPON TOPLUMUNUN MODERNLEŞMEYE TEPKİSİ ve SONUÇLARI.....	55
EĞİTİM, SOSYAL ve KÜLTÜREL ALANDAKİ YAKLAŞIMLAR	56
MODERNLEŞMENİN SOSYO KÜLTÜREL ALANDA YARATMIŞ OLDUĞU ÇELİŞKİLER	64
MEIJİ DÖNEMİ DIŞ POLİTİKASI ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER.....	65
MEIJİ JAPONYA’SININ KAMU DİPLOMASİSİ STRATEJİSİ	69
JAPONYA’DA MODERNLEŞME VE MODERNLEŞME KAVRAMI.....	70
IV. BÖLÜM	74
MEIJİ JAPONYASI ve OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN MODERNLEŞME HAMLELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	74

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA SİYASAL, HUKUKİ VE İKTİSADİ ALANLARDA MODERNLEŞME ÇALIŞMALARI	74
SİYASİ ALANDAKİ KİYASLAMALAR	76
EKONOMİ ALANINDAKİ KİYASLAMALAR.....	80
HUKUK ve ANAYASA ALANINDAKİ KİYASLAMALAR..	82
SOSYAL, KÜLTÜREL ve EĞİTİM ALANINDAKİ KİYASLAMALAR	83
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA	91

GİRİŞ

Bu çalışmada Meiji dönemi Japonya'sının modernleşme süreci ele alınarak, bu modernleşme sürecinin Osmanlı Devletinin de modernleşme çalışmalarıyla kıyaslanması ve bunun sonuçları tartışılmıştır. Bunun yanı sıra Meiji Anayasası ve Japonya'nın siyasi partilerinin gelişim süreci detaylı olarak ele alınmış ve bununla birlikte Japonya'nın siyasi ve sosyal alanlardaki modernleşme aşamasına derinlikli bir bakış açısıyla etkisinin olumlu ve olumsuz yönleri ele alınarak tartışılmıştır. Böylece Japonya'nın Meiji döneminde sosyal ve siyasal alanda modernleşme sonrası değişimi ortaya konulması amaçlanarak Osmanlı İmparatorluğu ile sosyal ve siyasal modernleşmenin başarı durumu açıklanmıştır.¹

Japonya'nın geleneksel değerlere sahip olması modernleşme serüvenini oldukça ilginç hale getirmiştir. Konfüçyüsçü değerlerin ön plana çıktığı Japonya, ülkesinde çeşitli farklı toplumsal sınıfların olduğu ve tüccar sınıfının en alt tabaka olarak nitelendirildiği bir kültüre sahiptir. Bunun yanı sıra modern değerlere zıt sosyal kültür anlayışı ve buna eklenen yabancı karşıtlığı Japonya'yı ve Japon ulusunu birçok açıdan farklı kılmıştır. Japonya bir yandan batı korkusu yaşarken diğer yandan da batı korkusunu nasıl aşacağını doğru analiz eden bir ülke olmuştur. Japonya; güçlü ve modern bir ülkenin ancak batılı ülkeler gibi hem ekonomide hem de askeri alanda olacağını görmüştür. Bunun yanı sıra nasıl batılı güçler gibi olacağı ülke içerisinde ele alınmış ve sonuç olarak batılılar gibi olmanın ve onların güçlü olurken geçmiş olduğu aşamaların Japonya'da uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kararda temel olarak 1868'de iktidara gelen İmparator Meiji ile özdeşleştirilmiş ve batıcı yenilikçi reformlara Meiji restarasyonu adı verilmiştir.²

Meiji Restarasyonu Avrupa'lı ülkelerin aydınlanma çağı benzeri yenilikçi ve köktenci reform hareketlerini temel almıştır. Bu reformları gerçekleştirmek ve tamamlamak için batılı ülkelere heyetler göndermiştir. Bu heyetler temelde bu ülkelerin nasıl geliştiği, şuanda hangi güçte olduğu ve bu güce hangi vasıtalarla ulaştığını incelemiştir. Bunun sonucunda da Japonya çeşitli alanlarda kendisine örnek ve modeller seçmiştir. Ayrıca bu heyette yer alan isimler Japonya'nın gelecekteki en önemli oligarşik liderlerinin arasında yer almıştır. Japonya reform hareketlerine feodal yapıyı sona erdirerek başlamıştır. Feodal yapının sona ermesi ile birlikte Japonya ulus temelli yeni bir üniter devlet haline gelmiştir. Bu üniter devlet gelişmesini sürdürmek için kendi içerisinde anayasa, partiler, iktisat, askeri, eğitim ve sosyal alanlar olmak üzere bir dizi daha reform hareketlerini gerçekleştirmek için çalışmalar yapmış ve gelecekteki hedefini de kendisine yeni sömürge alanları bulma olarak nitelendirmiştir. Bürokratik monarşi devleti olarak tanımlanan Japonya'da oligarşik gruplar imparator üzerinde çok etkili olmuş ve modernleşme çalışmalarında aktif yer almıştır. Bunun devamında ise yurt dışına giden heyetlerin en beğenmiş olduğu model olan Bismark Almanyası modelini Japonya kendisine temel almıştır. Bunun sebebi ise Almanya'nın diğer Avrupalı ülkelere nazaran siyasi birliğini geç tamamlamış olmasıdır.³

Oligarşik hükümet 1890'lı yıllara gelindiğinde ise sosyal, iktisadi ve siyasi reformların yanına yeni anayasa ve siyasi partiler ile ilgili yeni bir model ortaya koymuştur. Bu modellerle birlikte Japonya'da modernleşmenin anayasal aşamaları ve bunların uygulanması büyük önem

¹ Metin Ünver, Sömürgecilik Tarihi, (İstanbul), s.340-341

² Ali Akkemik, Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi Cilt 1: Savaş Öncesi Dönem (-1945), (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019), s.138

³ Hasan Fatih Seval, "Japon Kalkınmasının Temel Taşı: Meiji Restarasyonu ve Iwakura Heyeti", İş ve Hayat, C.3, S.5, s.104-115

arzetmiştir. Çünkü daha önce herhangi bir anayasal geçmişi olmayan Japonya'nın imparatorluk geleneği ile birlikte yeniden bir ulus kimliği inşa etmiştir. Buna paralel olarak batılı ülkeler gibi parlamento ve anayasa oluşturması ve bunlara bağlı olarak modernleşmenin anayasaya nasıl yansıtacağı ve uygulanacağı süreçleri ve aşamaları Japonya için oldukça yeni bir başlangıç teşkil etmiştir.⁴

Japonya'nın hukuk ve anayasa alanında yapacağı adımlar ülkenin hem uluslararası alandaki prestiji ile ilgili olmuş hem de iç kamuoyunda gelenekselciliğin yerini modernleşmenin alması ile ilgili önem taşımıştır. Çünkü Japonya'da anayasa ilan edilene dek tam anlamıyla bir kanun veya hukuk düzeninden söz etmek mümkün olmamıştır. Bu bakımdan Japonya modernleşme safhasında hem batılı ülkelere karşı imajını iyileştirmek hem de ülke içerisinde hukuksal düzeni doğru teşkil etmek amacıyla 1889 yılında yeni anayasa oluşturuluncaya dek geçen zorlu aşamaları ve anayasa sonrası oturtulmaya çalışılan yeni düzen Japonya'nın anayasal gelişmeleri için oldukça büyük önem arz etmiştir. Böylece başka ülkelere hem olumlu hemde olumsuz olarak örnek olacak çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Japon Anayasasına giden süreç ve sonrasında olan gelişmelerle birlikte anayasal kurumların oluşması ve buna bağlı olarak ülkede partilileşme çabaları Japon liderlerin yeni bir yaklaşım içerisine girmesine yol açmıştır.⁵

Japonya ile yaklaşık benzer tarihlerde modernleşme adımları atan bir başka ülke ise Osmanlı Devleti olmuştur. (1770-1876, III. Selim) Osmanlı Devletinin ve Japonya'nın modernleşme aşamaları karşılıklı olarak ele alındığında farklı etkenler modernleşmeye giden yolda büyük önem arz etmiştir. Bu etkenler ise temel olarak sırasıyla coğrafya, nüfus yapısı, inanç ve modernleşmeye olan liderlerine ve halkın bakış açısıdır. Modernleşme safhalarında Osmanlı Devleti, batılılardan eksik kaldığı yanı sıra sadece askeri açıdan ele alırken; Japonya ise eksikliklerine daha bütünsel ve sistematik yaklaşmıştır. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti askeri modernleşmenin sadece işe yaramayacağını geç fark etmişse de gerek dış politikasında gerekse iç politikasında büyük zorluklar yaşamış ve toplumunda yeni bir bakış açısına hazır olmaması ile birlikte gelenekçi-modern ikilemi arasında modernleşme uygulamalarını tamamlayamamıştır. Japonya ise modernleşmeyi aşamalı olarak ele almış ve sistematik bir yaklaşımla eğitimi, iktisadi, orduyu ve politikayı hep birlikte ele alarak çalışmalar yapmış ve bununla karşılığını belirli bir periyotta kazanmıştır.⁶

Modernleşme çabasında olan Japonya'nın iç politikasında yaşadığı süreç diğer ülkeler için olumlu ve olumsuz örnekler barındırmıştır. Özellikle tarihinde ilk kez anayasa ve parlamento çalışması yapan bir ülkenin yaşamış olduğu deneyimler Japonya'yı başta siyasi alanda olmak üzere diğer alanlarda da modernleşmeye çalışan ülkelere örnek oluşturmuştur. Ayrıca Japonya'nın başlatmış olduğu modernleşme hamleleri ve aşamaları ile Osmanlı İmparatorluğu temel alınarak yapılan Osmanlı modernleşmesi karşılaştırılmasına değinilmiştir. Bu karşılaştırmanın amacı ise modernleşme veya batılılaşmada başarının ve başarısızlığın nedenleri üzerinde durulmuştur. Böylece modernleşme çalışmalarında ülkelerin izleyeceği yol ele alınmıştır.

Bu tez literatür taraması yöntemi ile hazırlanmış ve üç temel bölümden oluşmuştur. İlk bölüm olan Japonya'nın modernleşme tarihi ve çalışmaları incelenmiştir. İkinci bölümde ise anayasa,

⁴ Ali Akkemik, Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi Cilt 1: Savaş Öncesi Dönem (-1945), (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019), s.164-167

⁵ Takii Kazuhiro, "Meiji Anayasası: Japonların Batı Deneyimi ve Modern Devletin Oluşumu", Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, C.13, S.25, s.151-158

⁶ Serdar Subay, "XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.137-142

parlamento çalışmaları ve Japonya iç siyasi gelişimi ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Son bölümde de Japonya ve Osmanlı İmparatorluğunun modernleşmesinin kıyaslanması konusuna değinilmiştir. Bu tezde ağırlıklı olarak ikincil kaynaklar kullanılarak araştırma tamamlanmıştır.

I.BÖLÜM

19. YÜZYILDA JAPON MODERNLEŞMESİ ve JAPONYA’NIN SİYASİ GELİŞMELERİ

MEIJİ RESTARASYONU ÖNCESİ TOKUGAWA JAPONYASI DÖNEMİ

Japonya, tarihinde her zaman imparatorluk eliyle yönetilen bir ülke olmuştur. Fakat imparatorlar her zaman ülkenin tek hâkimi olamamış ve zaman zaman *Samuray* savaşçıları ve ailelerinin de ülkeyi yönetmiş olduğu dönemler yaşanmıştır.⁷ Japon imparatorunun ülke yönetiminde etkisinin azaldığı dönemlerde tek yetkisi beylikler arasındaki mücadeleler sonucundaki onay makamı olmuştur. Samuray ailelerinden seçilmiş olan ve imparator vekili olarak kabul edilen yöneticiler bizzat imparatorun *Şogun* adlı bir unvan almıştır.⁸ Bu unvan babadan oğula geçer bir sistem içerisinde olmuştur. Bu benzer durum 17. Yüzyıl Japonyasında görülmüş ve Japonya’da uzun yıllar süren ikili bir yönetim sistemi olmuştur. Bunun sebebi beylikler arasında yaşanmış olan iktidar mücadelesi ile birlikte *Bakufu* adıyla bilinen Toguawa’nın (Ieyasu) yönetime el koyması sonrasında oluşan durumdan kaynaklanmıştır.⁹ Başkentte bulunan ve iktidarını sürdüren imparator ile genelde başkent dışında bulunmuş olan ve Şogun adı verilen askeri yönetim bu ikili sistemin parçaları içerisinde yer almıştır. Tokugawa döneminde Bakufu adı verilen merkezi bir hükümet yer almış olsa da ülke de feodalizm hâkim konumda olmuştur.¹⁰ Tokugawa Japonyası dönemi 1600’lü yıllardan başlamış ve 1868 yılına kadar sürmüştür. Bu dönemde 15 farklı Şogun yani üst düzey askeri ve politik lider hanedanlık şeklinde tek otorite olmuştur. Tokugawa dönemi ilk Şogun Tokugawa Ieyasu ile başlayıp, 15. Tokugawa Yoshinobu zamanına kadar sürmüştür. Tokugawa döneminde yönetim kademesi Şogun başta olmak üzere bir alt kademesinde başbakanlık (Tairo) ile 6 yaşlı üyeden oluşan *Roju* adlı bir devlet konseyi siyasi yapının ana hatlarını belirlemiştir. Bu dönemde temsili bir imparatorluk bulunsada Tokugawa döneminde belirleyici güçler ise Şogunlara ait olmuştur.¹¹

Japonya’da *daimyo* diye isimlendirilen yerel beylikler kendi bölgelerinde özerk olarak varlığını sürdürmüştür. Politik olarak feodal bir ülke olan Tokugawa Japonyası, ekonomisi tarıma dayalı dışa kapalı bir toplum olmuştur. Tokugawa, daimyo adı verilen toprak sahiplerini denetlemiş ve bunları üç ayrı sınıfa (kast) ayırmıştır. En üst dereceli sınıf ise *Shimpan* adlı sınıf olmuştur. Bu sınıftakiler Şogun ile aynı soydan olan aileleri kapsamıştır. Shimpan sınıfından bir alt sınıfta ise *Fuday* adı verilen toprak sahipleri yer almıştır. Fudaylar bazı yerel konularda bir takım

⁷ Merve Balcıoğlu, “Japonya’da Kamu Yönetimi ve Japon Siyasal Kültürünün Özgün Yanları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.11, S.56, s.710-711

⁸ Abdülkadir Buluş, “Japon Kapitalizminin Kökenleri ve Osmanlı Devleti İle Bir Karşılaştırma”, Divan İlmi Araştırmalar, S.13, Y.2002, s.141-142

⁹ Serdar Nazım Kölürbaşı, Japonya Modern Bir İmparatorluğun Anatomisi, (İstanbul: Küsurat Yayınları, 2017), s.16-17

¹⁰ Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.18

¹¹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.106-107

özerkliklere sahip olmuştur. Fudaylardan sonraki sınıf ise *Tozoma* (dış) toprak sahipleri olmuştur. Tozomalar ikincil sınıfta yer almış ve ağırlıklı olarak ülkeni batı bölümüne yerleştirilmiştir. Bundan dolayı Tokugawa ile aralarında husumet olmuştur ve 1860'lı yıllarda da Şogun sisteminin çöküşünde Tozomalar önemli derecede etkili olmuştur.¹²

Tokugawa döneminde fudai adı verilen beylikler Tokugawa'ya gönüllü olarak bağlılığını bildirmiştir. Tozoma adı verilen beylikler ise Tokugawa yönetimine zorla bağlılığı bildirilmiştir. Bundan dolayı Tozomalar, Tokugawa Japonyasında kendilerine yönetimde yer bulamamıştır.¹³

Tokugawa iktidar üzerindeki gücünü beylikleri olan han, derebeylikleri daimyo ve bunlarla ilişkili olan Samuray adı verilen savaşçılarla birlikte ülkedeki halk üzerinde ve topraklar üzerinde ekonomik ve politik olarak pekiştirmiş ve nüfuzunu kurmuştur.¹⁴ Tokugawa yönetim sistemine yerel dilde Bakufu da denmiş, daimyo yapısı soylu ve sonradan olarak ikiye ayırmıştır. Daimyolar, Osmanlı İmparatorluğundaki Tımar sistemi gibi belirli sayıda asker beslemekle ve vergi vermekle yüküm altında olmuştur. Bu dönemde Daimyolar kendi aralarında da sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın ölçüsü ise üretilen pirinç değeri ve kalitesi olmuştur. Pirinç değerine göre belirlenen bu sistem neticesinde sert askeri ve toplumsal düzenlemeler, haklar ve imtiyazlar bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu yapıdan sadece toprak sahipleri etkilenmemiş, bütün toplum mesleklerine göre sınıflara ayrılmıştır. Tokugawa bu sınıfları Konfüçyüş teorisine göre dörde ayırmıştır. Bu sisteme göre daimyolar ve samuraylar en yüksek sınıfın üyesi olarak kabul edilmiştir. En üst sınıfın bir alt kademesinde ise köylüler yer almıştır. Fakat Konfüçyüş teorisine göre takdir edilen bu sınıf Tokugawa döneminin uygulamalarında ise hor görülmüştür. Buna ek olarak Tokugawa döneminde Samurayların artan ihtiyaçlarını karşılamak için artırılmış olan vergiler sonucunda zaman zaman köylü isyanları da çıkmıştır. Bu da ekonominin bozulmasına ve sosyal dengesizliğe yol açmıştır.¹⁵ Üçüncü ve dördüncü sınıfta ise küçük işletme sahipleri ve tüccarlar yer almıştır. Bu iki grubun en alt sınıfta yer almasının nedeni ise Konfüçyüş teorisine göre üretken olarak görülmemeleri etkili olmuştur.¹⁶

Tokugawa döneminde her bir Şogun hanedanının kendi kanunları olmuştur. İmparatorun yönetiminde pasifleştirilmesi sonrasında toplumsal, iktisadi ve siyasi alandaki değişimi de sert ve geleneksel bir düzenleme sistemi ile oluşturmuştur. Sonuç olarak babadan oğula geçiş sistemli bir yönetim anlayışı doğmuştur.¹⁷ Kanunların içeriğini ise ahlaki ve eğitici kurallara oluşturmuştur. 1742 yılında ise bu kanunlar üzerinde biraz değişiklik yapılmış ve yüz kural adı altında genel kanunlar uygulanmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda da Japon toplumu yabancı etkisinden uzak kalmıştır. Tokugawa döneminde yönetim toplumsal idaresini daha güçlü tutmak amacıyla mevcut konumunu korumak istemiş ve olası yabancı etkileri önlemek için ülkesinin dış dünya ile bağlantısını büyük ölçüde kesmiştir.¹⁸ Esasında yabancılara karşı yapılmış olan bu tecrit politikasının temeli dini ve siyasi etkenler olmuştur.¹⁹ İlk başta bu politikanın istisnası olarak bazı ticari ilişkilerden dolayı Avupalı Hristiyan misyonerlere başlangıçta hoş görülmesi

¹² Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.107

¹³ Selçuk Esenbel, "Meiji Restorasyonu'nun Çok Boyutluluğu: Gelenek, Batılılaşma, Modernleşme ve Türk-İslam Tahayyülündeki Meiji Japonyası Özlemi", Toplumsal Tarih, C.2018, S.299, s.34

¹⁴ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.19

¹⁵ Serdar Nazım Kölrbaşı, Japonya Modern Bir İmparatorluğun Anatomisi, (İstanbul: Kısırat Yayınları, 2017), s.18

¹⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.108

¹⁷ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.19

¹⁸ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.20

¹⁹ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.5

davransalarda daha sonra bu kararlarından vazgeçip misyonerleri ve Hristiyanları Japonyadan kaçmaya zorlamış veya öldürmüştür. Çünkü misyonerler ve Japonya'da bulunan batılıların ülkede kargaşa ve sorunlar yaratması Japonya'yı Hristiyanlığın yasaklandığı ve ülkeyi dış dünyaya kapatan gelişmeleri tetiklemiştir.²⁰ Bu gelişmelerin sonucunda ülkede Hristiyanlık yasaklanmıştır. Çünkü Şogun yönetimi Hristiyanlığın artması neticesinde kendi ülkelerinin egemenliğinin kaybolacağını ve ülkelerinin istila edileceğini düşünmüştür.²¹ Bunların sonucunda da Avupalı ülkelerle ilişkiler büyük ölçüde kopmuştur. Japonya sadece Hollandalılara ticari ayrıcalık tanınmıştır. Hollandalılara bu ticaret ayrıcalığının tanınma sebebi ise Japonya'da meydana gelen Shimabara isyanının bastırılmasına Hollandalıların yardım etmiş olmaları büyük önem taşımıştır. Deshimo adasından yapılmış olan bu ticari faaliyet Japonya'yı dış dünyaya bağlayan tek liman olmuştur.²²

Sadece Japonya'nın belirlemiş olduğu Limanlarda veya bazı adalarda Çin, Kore, Hollanda ve Almanya ile ticaret sınırlı olsa da sürmüştür. Fakat sonuç olarak zamanla Tokugawa döneminde ülke Japonların da adadan çıkmasını yasaklamakla birlikte ülkeyi bir nevi tecrit altına sokmuştur.²³

Tokugawa Japonyası'nın kendisini dış dünyadan izole etmesinin temel amacı Japon halkını bir dizi radikal önlemlerle bi arada tutmak isteği yer almıştır.²⁴ Bu katı izolasyon neticesinde de Japon toplumunda iktidara itaat kültürü oluşmuş ve Tokugawa döneminin son zamanlarına kadar ülkede ciddi sayılabilecek ayaklanma veya kargaşa olmamıştır.²⁵

Japonya'nın Tokugawa döneminde tecrit edilmesi ada ülkesi olduğundan daha kolay bir şekilde olmuştur. Diğer feodal beylikleri de kendine bağlamış olan Tokugawa, birleşik bir feodal egemenliği tam anlamıyla kurmuştur. İmparator o dönemde tahtta olmuş olsa da yönetimde etkisi kalmamıştır. Tokugawa Şogunluğu oldukça sert bir yönetim tarzını benimsemiştir. Örnek olarak kendisine bağlılığından kuşku duyulan feodal beylerin ailelerini başkentte rehin tutmuştur. Köylüler ağır vergilerle ezilmiş ve halkın kenisine bağlılığını tapınaklara kaydolması ile artırmıştır.²⁶ Japonya'nın kendisini dünyaya kapatması özellikle Tokugawa yönetimine takım avantajlar sağlamıştır. Bunlar ise, içeride ciddi sayılabilecek isyanların çıkmamış olması, büyük savaşlardan ülkenin uzak kalmış olması şeklinde olmuştur. Ayrıca 19. yüzyıla kadar sürmüş olan bu tecrit Japonlarda derin iz bırakmış buna bağlı olarak toplum disiplinli hale gelmiş ve otoriteye itaat artmış olmasına rağmen ticari ilişkilerin durmuş olması ekonomiyi sınırlandırmış ve bu izole yaşam neticesinde Japonya batı kaynaklı gelişmelerden haberdar olmamıştır.²⁷

Tokugawa döneminde Japonya kendisini büyük oranda tecrit olmasına rağmen toplumsal ve ekonomik değişim hareketleri ülke içinde sürmeye devam etmiştir. Çünkü bu dönemde yönetim

²⁰ Murat Belge, Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.381

²¹ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.6

²² Andrew Gordon, A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present, (Oxford: Oxford University Press, 2002), s.49

²³ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.109-110

²⁴ Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, (London: Palgrave Macmillan, 2012) s.72

²⁵ Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.210, Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.203

²⁶ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.6

²⁷ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.111

ulus olmaktan uzak, ekonomik olarak sadece toprağa dayalı ve politik olarak imparator ile ikili yönetim anlayışı ülkede değişim ve yenileşme ihtiyacını artırmıştır.²⁸ En önemli değişimler ise şehirleşmenin artması olmuştur. Kırsaldan kente gelen insanların sayısında önemli derece artış gözlemlenmiş bunun sonucunda da şehir nüfusu artmıştır. Tokugawa döneminde sadece şehir nüfusu artış göstermemiş ülkenin genel nüfusu da 15 milyondan 30 milyona çıkmıştır. Şehirlerin gelişimi de ticaret sınıfının sayısının artmasına vesile olmuştur. Ticaret sınıfının gelişimi de Japonya'daki toplumsal sınıf farkını ortadan kalkmasının başlamasına neden olmuştur. Çünkü ülkenin gelişimini sağlayacak sermaye birikimleri bu sınıfta olmuştur. Dolayısıyla ticaret sınıfı diğer sınıflarla ilişkilerini geliştirmiş ve zamanla bu sınıf farklılıkları ortadan kalkmıştır.²⁹

Ticaret sınıfının gelişimi ülkede bankacılık faaliyetlerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bugün dünyada önemli şirketlerden birisi olan Mitsui de ilk olarak Tokugawa döneminde ortaya çıkmış ve o dönemde pirinç şarabı fabrikası işletmiştir. Kısa sürede farklı sektörlerde de büyüyen bu firma 1691 yılında sarayın ve şogunun bankacısı da olmuştur. Değişim sadece ticaret hayatıyla da kalmamıştır. Köy endüstrisinde önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır. Fakat endüstrinin gelişmesi köylüyü daha da fakirleştirip şehre göçün önünü açmıştır.³⁰

Tokugawa döneminde özellikle 17. Yüzyılda Japonya o döneme kadarki en önemli kentsel, tarımsal ve ticari gelişimini sağlamıştır. Bu gelişmelerin dışında Askeri sınıf ve köylü sınıfı fakirleşmiştir. Özellikle köylü sınıfı ülke gelirinin önemli bir kısmına katkı sunsa bile ağır vergiler sonucunda hoşnut olmamıştır. Tokugawa rejiminin tecrit siyasetinden kısa bir zaman sonra Avrupada yaşanan değişim ve gelişimler batılı ülkelerin zenginleşmesine ve askeri güçlerinin Japonya'ya göre daha fazla artmasına neden olmuştur. Böylece batılı uluslara karşı Japonya ağır baskı altında kalmış ve tecrit politikasını sürdüreceğini anlamıştır.³¹ Bunun yanı sıra Rusya ve ABD'nin artan güçleri Japonya için tedirginlik yaratacak gelişmeler içerisinde yer almıştır.³²

Hollanda, Japonya'nın batı dünyasındaki gelişmeler hakkında fikir almasında ve ülkeye gelen yabancı temelli düşüncelerin kaynak ülkesi olmuştur. Özellikle Avrupa kaynaklı eserlerin ithal edilmesi ve buna bağlı olarak teknoloji ve tıp gibi alanlardaki gelişmelerin Japonyada takip edilmesi ve incelenmesi de Hollandalılar etkili olmuştur. Flemenkçeyi öğrenmek Avrupalıların geliştirmiş olduğu bilimi öğrenmekle mümkün olmuştur.³³ 19. Yüzyılda da Japonlar tıp, hartacılık, gemi inşası, dökümcülük ve topçuluk gibi alanlarda bu geçmiş birikimlerinden kaynaklı olarak bilgi sahibi olmuşlardır.³⁴

Japonya'da 17. Yüzyılda ülkenin güçlenmesinin ve gelişmesinin sağlanması için batı temelli düşüncelerin benimsenmesive ithal edilmesi fikri baş göstermeye başlamıştır. Yeni entelektüel akımlar Şogun ile imparatorluk ilişkilerini ele almış ve bunun yanı sıra ülkenin doğu-batı arasındaki statükosu sorgulanmıştır.³⁵ Bu düşünceleri benimseyenlerin arasında samuraylar,

²⁸ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.20

²⁹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.115-116

³⁰ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.117

³¹ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.20

³² Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.122

³³ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.6

³⁴ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.123

³⁵ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.20

askeri temsilciler ve entelektüellerde yer almıştır. Japon samuray Honda Toshiaki 1798’de yayınladığı “A Secret Plan of Government” adlı eserinde sanayileşme ve teknolojinin, gemicilik ve sömürgeciliğin devlet tarafından desteklenmesinin gerekliliğini belirtmiş, ülkenin dışa kapalı tutumunu eleştirmiş ve kapitalist bir toplum fikrini öne sürmüştür. Bunların yanı sıra Japonya’nın deniz ticaret filoları kurmasının gerekliliğini ve yeni sömürgeler elde etmesinin zorunluluğunu ele almıştır.³⁶

Batılı düşünceleri savunan bir diğer isim ve askeri sınıfa mensup Sato Nabuhiro’da “Maritime History of Nations” adlı eserinde Japonların sömürgecilğe başlamasının gerekliliğini savunmuş ve Kore, Mançurya ile Doğu Sibiryanın Japonya tarafından ele geçirilmesinin gerekliliğini ilan etmiştir. Bu hedef içinde ulusal bir devlet haline gelmesi gerekliliği ve buna bağlı olarak güçlü bir ekonomik temel olmasını belirtmiştir. Bu bakış açısından dolayı Tokugawa döneminde Sato Nabuhiro’nun eserleri gizli tutulmuştur.³⁷

Tokugawa döneminde yoğun baskı ve jurnalleme entelektüel kesime hükümetin politikalarını sadece ölçülü bir dille eleştirebilme olanağı tanımıştır. Eleştiriler Japonya’nın batılılaşması gerekliliği ve tecrit politikasının terk edilmesinin gerekliliği üzerinde olmuştur. Fakat bu eleştiriler sonunda gerçek bir değişim olmamıştır. Bu baskılardan dolayı Tokugawa döneminde yani Şogunların hanedanlığında imparatora gücünü geri verme anlayışı Samuray ve Ronin’lerde canlanmıştır. Tokugawa döneminin tecrit politikaları ülkede bir parti veya bir siyasi grubunda çıkmasını önlemiştir. Dış baskılara karşı boyun eğilmesi Japonların reform ihtiyacını artırmıştır. Bu da Japonya’yı özellikle dış ilişkilerini iyi yürütecek ulusal bir yönetim arayışına zorlamıştır.³⁸ Tüm bunların sonucu olarak Tokugawa Şogunluğu itibar kaybına uğramaya başlamıştır.³⁹

Japon halkı 19. Yüzyılın ortalarında ülkelerinde bulunan yabancılardan ve diğer inanç mensuplarından rahatsız olmuş ve bu hususta birleşerek yeni bir eylem hareketi ülke çapında başlamıştır. Bu eylem hareketi kısa bir zaman içerisinde Japon imparatorunun iktidarını yeniden tesis etme amacına dönüşmüştür.⁴⁰

1853 yılında Pasifikte ABD’nin filo komutanı Tuğamiral Matthew C. Perry, Japonya’yı ziyaret etme, Japonya’nın tecrit politikasını kırma ve Japonya’nın ABD ticaret gemilerine üs olması amacıyla ABD’nin batı kıyısından yola çıkmış ve 8 Temmuz 1853 tarihinde toplam 4 gemiyle Japonya açıklarına varmıştır.⁴¹ Perry, Şogunluk ile bir görüşme talep etmiş ve ABD Başkanı Millard Fillmore’un serbest ticaret, dostluk ve ABD Gemilerinin Japon limanlarından faydalanmasını içeren bir dizi talebi sunmuştur.⁴² Bu dönemde iç sorunlarıyla uğraşan Japonya için bir de güçlü donanmaya sahip ABD’nin bu talepleri Tokugawa Şogunluğunu oldukça zora sokmuştur. Perry, taleplerin yerine getirilmesi için Japonya’ya bir yıl süre vermiştir.⁴³

³⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.123

³⁷ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.123-124

³⁸ Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.21

³⁹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.124-125

⁴⁰ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.7

⁴¹ Serdar Nazım Kölürbaşı, Japonya Modern Bir İmparatorluğun Anatomisi, (İstanbul: Küsurat Yayınları, 2017), s.19

⁴² Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.5

⁴³ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.129

Japonya'nın donanma ve ordu teknolojisi bakımından ABD'den zayıf olması ve bunun yanı sıra imparator yanlılarının değişim talepleriyle sıkışmış olan Tokugawa yönetimi Tuğamiral Perry'nin ikinci Japonya ziyareti sonrasında ABD'nin taleplerini kabul etmek zorunda kalmıştır. 31 Mart 1854 tarihinde Kanagawa Anlaşmasını yaparak ABD'ye limanlarını açmış ve ABD temsilcisinin Japonya'ya gelmesini kabul etmiştir. Kanagawa Antlaşması Japonya tarihi açısından kapitülasyon olarak değerlendirilmiştir. ABD ile yapılan bu anlaşma sonrasında Japonya, diğer Avrupa ülkelerine de benzer ayrıcalıklar vermek zorunda kalmıştır. Bu anlaşmanın önemi ise Japonya'da imparatorluk taraftarlarının güçlenmesini sağlayarak Tokugawa Şogunluğunun sonunun başlangıcı olmuştur. Böylece Japonya'da yenilik talepleri hızlanmıştır.⁴⁴

ABD ve Japonya arasındaki anlaşmadan sonra ABD, bir tüccar olan Townsend Harris'i Japonya'ya konsolos olarak göndermiştir. Japonya her ne kadar limanlarını açmasına rağmen hala tecrit siyasetinin etkisinde ve yabancı karşıtlığına sahip tutumunda olmuştur. Bundan dolayı Konsolos Harris Şimoda şehrinde pekiyi karşılanmamıştır. Japonlar Harris'in oldukça kötü şartlarda olan bir binada görev yapmasını sağlamış bunun yanı sıra yerel halk tarafından da olumsuz muamele tabi tutulmuştur. Konsolos Harris bununla mücadele etmiş ve 1857 yılında Nagasaki'de Japonya ile politik dokunulmazlık ve malzeme tedariki anlaşması yapmıştır. Böylece Japonya'da yaşayan yabancıların kendi ülke kanunlarına göre yargılanmasını sağlayacak olan yasal bir hak kazanılmıştır.⁴⁵ Bu anlaşmanın kapsamı bir yıl sonra genişletilmiş ve Japonya ile ABD birbirlerinin başkentinde karşılıklı olarak diplomatik temsilcilik kurma üzerinde anlaşmışlar ve bunun yanı sıra dört yeni liman daha ticarete açılmıştır. Bu anlaşmaya ek olarak 1872 yılında Japonya ile ABD arasında silah, gemi ve teknik destek alanında işbirliği anlaşması yapılmıştır.⁴⁶

Japonya, ABD ile yapmış olduğu antlaşmada ticari imtiyazlar vermemiştir. Fakat daha sonra bu antlaşmaları yeterli görmeyen batılı güçler Ansei Anlaşmaları olarakta bilinen ve bir takım ticari ayrıcalıklar talep edilen anlaşmayı Japonya kabul etmek zorunda kalmıştır.⁴⁷

Japonya'da imparatorluk ve şogunlar ile birlikte halkın büyük bir kısmında bu batı baskısından memnun olmamıştır. Japonlar batılılarla yapılmış olan kapitülasyon anlaşmaları sonrası bu ülkelerden askeri, ekonomik ve siyasal alanlarda ne kadar geride olduklarını fark etmişlerdir.⁴⁸ İlk olarak bir grup politikacı yabancılara karşı dışlama politikasında ısrar etmiş ve batı karşıtı fikirleri savunmuştur. Bunun yanı sıra imparatorluk taraftarları özellikle Satsuma-Coşu (Samuray) ittifakının muhalefeti yabancı düşmanlığıyla da birleşince imparatora saygı, barbarlara defol sloganlarıyla Tokugawa yönetimini büyük bir baskı altına almıştır.⁴⁹ Fakat sonuç olarak yabancılara kovma hareketinin imkânsız olduğu anlaşılmıştır. Çünkü batı

⁴⁴ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.130

⁴⁵ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.7

⁴⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.131-132

⁴⁷ Andrew Gordon, A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present, (Oxford: Oxford University Press, 2002), s.451-452

⁴⁸ Serdar Nazım Kölrbaşı, Japonya Modern Bir İmparatorluğun Anatomisi, (İstanbul: Kısırat Yayınları, 2017), s.20

⁴⁹ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.22

ülkelerinin Japonya'ya kıyasla maddi ve askeri olarak çok güçlü olduğu gerçeğine dönüşmüştür.⁵⁰

Japonya içerisinde batı karşıtlığının yanı sıra batı bilimi ile doğu ahlakı olarakta adlandırılan geleneksel Japon ve Konfüçyus ahlakı karışımını birleştiren alternatif fikir akımında ortaya çıkmıştır. Bu fikir akımını Samuray Sokuma Shozan desteklemiş ve bir takım ilkeler ortaya koymuştur. Bu ilkelere göre deniz ticareti yayılmalı, büyük savaş gemileri inşa edilmesi, ülke içinde liyakata önem verilmesi, ceza sisteminin düzenlenmesi ve yeni okullar açılması gerekliliği belirtilmiştir. Üçüncü olarak ise tam batılılaşmayı savunma fikri olmuştur. Bu fikri savunanlar azınlıkta kalmıştır. Samuray Fukuzawa Yukichi faydacılık ve liberalizm fikirlerini destekleyen isim olarak Japonya'da öne çıkmıştır. 1860'ta Japon diplomatik heyetinde de ABD'ye seyahat etmiş olan Fukuzawa Japonya'da modernizm fikrinin de öncülerinden olmuştur.⁵¹

Japonya ile ABD arasındaki anlaşmalardan sonra Japonya ekonomik olarak bu anlaşmanın ağır sonuçlarıyla yüzleşmiştir. Batılı uluslarla yapılmış olan ve eşit şartlar taşımayan bu ticari anlaşmalar ve Japonya'ya dayatılmış olan düşük gümrük vergisi oranları Japonya'nın geleneksel üretimini yok etme noktasına getirmiş ve yurt dışından ithal edilen malların yurt içine göre daha ucuz alınmasına yol açmış ve dolayısıyla bu rekabete dayanamayan Japon üreticiler iflas etmiştir. Bunun sonucu köylüleri ve askeriye de etkilemiş dolayısıyla ülke içinde Tokugawa Şogunluğu yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştır.⁵²

Tokugawa Japonyasında ekonomik darboğaz arttıkça halk ve daimyolar yönetime tepki göstermeye başlamıştır. İmparator Komei'de o dönemde Bakufu yönetiminin batılarla yapmış olduğu antlaşmaya sıcak bakmamış ve bu antlaşmayı onaylamamıştır. İmparatorun onayına sunulmadan anlaşmayı uygun bulmuş olan Tokugawa yönetimi yerel beyliklerden de şiddetli tepkiler almıştır. Böylece Tokugawa yönetimine karşı muhalefet ortaya çıkmıştır. Bu muhalefet İmparatora saygı duy, barbarları kov sloganı ile örgütlenmiştir. Tokugawa yönetimi ise bu tepkiyi azaltmak için Şogunu, imparatorun kız kardeşiyle evlendirmiştir.⁵³

Yaşanan bu ekonomik krizin yanı sıra ülke içerisinde siyasi krizlerde patlak vermiştir. Özellikle 1858 yılından sonra batılılarla yapılan anlaşmaya tepki gösteren imparator yanlıları ile Şogunları destekleyen gruplar arasında mücadeleler başlamıştır. İmparator yanlıları batılıları koymayı ve batılılarla yapılan anlaşmaları uygulamayacaklarını vaat etmiştir. Tokugawa yönetiminin bir yandan imparatorluk baskısıyla diğer yandan yabancı ülkeler tarafından yapılan baskıyla sıkışık kalmış olması iktidarın zayıflığını ortaya çıkarmıştır.⁵⁴

Japonya'da muhalefet yapan ve imparatoru destekleyen en önemli beylikleri Satsuma ve Choshu'dur. Çünkü iki beylikte 1600'lü yıllarda Tokugawa ile iktidar mücadelesini kaybetmiş ve Tozoma beylikleri olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla bu iki beylik yönetime artık kızgınlık içerisinde yer alan tarafta olmuştur. Tokugawa yönetimi bu tepkilere karşı bir takım reform hareketine başlamıştır. Bu reform hareketleri ise daimyoların borçlarının ödenmesi, kırsal alandaki üreti artırmak için vergilerin azaltılması ve yabancılarla işbirliği içerisine girerek Japonya'da modern sanayi oluşturmaktır. Böylece Tokugawa yönetimi kendisine karşı olan

⁵⁰ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.7

⁵¹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.133

⁵² Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.134

⁵³ Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.213

⁵⁴ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.22

klanların gücünü azaltıp yurt içinde daha fazla desteğe sahip olmayı amaçlamıştır. Bunun yanı sıra yabancı ülkelerle ilişkileri geliştirerek ekonomik güç hedeflemiştir.⁵⁵ Sonuç olarak ise bu reform hareketleri hedeflendiği biçimde uygulanamamış ve ülkede artan yabancı karşıtlığı neticesinde de Tokugawa yönetimi başarısızlığa uğramıştır. 1864 yılında yaşanmış olan Satsuma ve Choshu klanlarının İngiliz gemilerine saldırması ve devamında mağlup olması Japonya'nın güçsüzlüğünü daha fazla ortaya çıkarmıştır. Bunun devamında imparatorluk yanlıları arasında batı ile gelişmişlik farkının kapatılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Zengin ülke güçlü ordu ilkesi Japonya'da halk arasında büyük bir etki olmuştur.⁵⁶

Tokugawa yönetimi Choshu beyliğini batılılarla çatıştığı gerekçesiyle cezalandırmak istemiştir. 1865' yılında yaşanan bu gelişme üzerine Choshu ve Satsuma beylikleri güçlerini birleştirmişler ve Tokugawa'yı yenilgiye uğratmıştır. 1866 yılında Şogun'un vefat etmesi ve bunu izleyen kısa bir süre sonra imparatorunda vefat etmesi Japonya'da yeni bir dönemi açmıştır. İmparatorluk sarayı, Tokugawa Şogunluğuna güçlerini imparatorluğa teslim etmesini isteyen bir uyarı göndermiş ve bunun sonucunda son şogun Yoshinobu siyasi haklarından çekilmiştir.⁵⁷ Tokugawa'nın batılılarla ağır koşullar içeren anlaşmalar yapmış olması ve batı karşısında ülkenin zayıf düşmesi 19. Yüzyılda Japon politikasının yeniden şekillenmesini ve bu durumun Japon politikasında belirleyeceği gerçeğini gözler önüne sermiştir.⁵⁸

Choshu ve Satsuma beylikleri ve ona destek veren diğer beylikler saray soylularının da desteği ile ulusal yönetim yetkilerini Şogunluktan imparatorluğa devredildiğini açıklamıştır. 3 Ocak 1868'de yayınlanan fermana göre İmparator Mutsuhito tahta çıkmıştır.⁵⁹ Sonuç olarak ise Japonya'da yeni bir dönem başlamış ve yüzyıllardır devam etmiş olan ikili yönetim böylece tamamen sona ermiş ve imparatorluk gücünü tek elde toplamayı başarmıştır.⁶⁰

Bundan sonra Mutsuhito modernleşme çalışmalarını desteklemiş ve daha sonra Meiji yani aydınlanmış kişi adını almıştır.⁶¹ İmparator beş kısa madde yayınlamıştır. Bu maddeler içerisinde meclisin kurulması, sorunların müzakere ile ele alınması ve devlet işlerinde liyakatın benimsenmesi temel olarak sayılmıştır. Başkent Kyoto şehrinden Edo'ya taşınmış ve Tokyo adını almıştır. İmparator Mushito ile Japonya'da yeni bir süreç başlamıştır. İmparator Meiji'nin tahta çıktığı 1868'den ölüm yılı olan 1912'ye kadar olan modernleşme ve değişimi içeren bu döneme de Meiji Restarasyonu dönemi adı verilmiştir.⁶²

⁵⁵ Ali Akkemik, Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi Cilt 1: Savaş Öncesi Dönem (-1945), (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019), s.86

⁵⁶ William G. Beasley, The Japanese Rxperience A Short History of Japan, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.198-200, Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, 'y.y.' 1992, s.72, K. Ali Akkemik, Meiji Restarasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.56, İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.6-7

⁵⁷ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.22-23

⁵⁸ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.7

⁵⁹ Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.215, William G. Beasley, The Japanese Rxperience A Short History of Japan, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.202-203

⁶⁰ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.24

⁶¹ Serdar Nazım Kölürbaşı, Japonya Modern Bir İmparatorluğun Anatomisi, (İstanbul: Kısırat Yayınları, 2017), s.21

⁶² Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.136-137

İMPARATOR MEİJİ ile BİRLİKTE JAPONYA ve RESTAROSYON HAREKETİ

Meiji ve çevresindeki liderlerin amacı dış dünyadan tecrit edilmiş olan Japonya'nın siyasi ve iktisadi açıdan ABD, Britanya, Fransa ve Almanya gibi ülkelere daha fazla geride kalmamak ve bu ülkeleri yakalayıp Japonya'yı hızlı bir şekilde modernleştirme ve çağdaştırma hedefi taşımak olmuştur. 14 Mart 1868'de İmparator Meiji; Japon asillerinin ve liderlerinin önünde reform ilkelerini ilan etmiş ve yeni bir modern ülke oluşturma sözünü vermiştir.⁶³

Meiji restorasyonu ile birlikte yalnızca gücün yeni bir lider grubunun eline geçmesiyle, Geç Tokugawa döneminin temel sorunlarından biri olan devlet yönetimi meselesi en başta ele alınmıştır. Böylece, devlet kontrolünün tam anlamıyla sağlanması için güç ve hukukun üstünlüğü gerekli bir ihtiyaç olmuştur. Güç ve hukukun üstünlüğü konusu yeni rejim için çok önemli hale gelmesi ve bu konuyu gündemin ilk sırasına alması oldukça doğal olmuştur. Bu süre boyunca, Japon devlet sistemi sürekli olarak eski Japon modelinin aşamalarından geçti, feodal oligarşinin başlangıcını somutlaştırdı ve sonunda bürokratik monarşiye doğru ilerlemiştir.⁶⁴

Meiji dönemi ile birlikte güçlenen batıya karşı ve değişmiş olan iç dinamiklerle birlikte ülkede milliyetçilik artmış, bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün korunması gerekliliği anlaşılmış ve bundan hareketle çağdaşlaşma veya modernleşme hareketleri ile birlikte siyasi ve ekonomik modernleşme içinde milliyetçiliğin veya ulus duygusunun ön planda olduğu gerçeği oluşmuştur. Böylece Japonya modernleşme hamlelerini kendi milli çerçevesinden hareketle gerçekleştirme kararı vermiştir.⁶⁵

İmparator Meiji'nin tahta çıkması sonrasında Satsumo ve Choshu klanlarının da desteğiyle birlikte Japonya ilk olarak ulusal birliğini tamamlama hedefini gütmüş ve bunun yanı sıra ülke içinde modernleşme çalışmalarını sürdürmeyi hedeflemiştir. İmparator Meiji tahta çıktığı zaman çok genç yaşta olduğundan dolayı yönetim anlayışında hükümetine ve danışmanlarına güvenme anlayışı ile hareket etmiş ve bundan da olumlu neticeler almıştır. Ülke de önce ulusal birliğin tamamen sağlanması çalışmalarında büyük zorluklar yaşanmamış ve Japonların daha önce sahip olduğu ulusçu anlayış benzer bir öğreti olan Şinto devlet yapısıyla birleşmiş ve imparatorluk makamının karizmatik etkisiyle birlikte ulusçuluk amaçlı adımlar kolaylıkla atılmıştır.⁶⁶

Meiji restorasyonu Japonya'yı feodal düzenden kurtarmanın yanı sıra atılmış olan batılılaşma adımları ile ülkeyi eski geleneksel hukuk düzeninden kurtarıp yerine yeni hukuk düzeni kurma ile feodal bir toplumdan endüstrileşmiş ve sanayileşmiş bir toplum yaratma amacını taşımıştır. Bu modernleşme veya restorasyon hareketi aşama aşama oluşmuş ve bu hareketin sağlanmasındaki en büyük etkende Tokugawa dönemi Japonyasının batılı ülkelere karşı imzalamış olduğu eşit olmayan antlaşmalardan Japonya'nın kurtulmak istemesi fakat bunun içinde İwakura Kurulu adlı kurumun batılı ülkelerle bu sebepten dolayı görüşmüş olması fakat Japonya'nın bu konuda olumsuz sonuç alması olmuştur. Dolayısıyla Japonya, sonuçsuz kalan bu diplomatik girişiminden bir ders çıkarmış ve Japonya eğer batılı standartları yakalarsa eşit olmayan antlaşmalardan kurtulup, tam anlamıyla güçlü bir ülke olacak düşüncesi Japonya'nın

⁶³ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.12

⁶⁴ Vitali V. Sovasteev, Meiji Darbesinin Arefesinde Japonya'nın Siyasi Düşüncesi, (Vladivostok: FENU Yayınevi, 1995) s.55.

⁶⁵ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.7

⁶⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.141-143

modernleşme hareketinin ana itici gücü ve temel taşı olmuştur. Ayrıca batıdaki gelişmeleri de görmüş olan İwakura Kurulu Japonya'nın batı tarzlı gelişmesini desteklemiştir. Dolayısıyla hukuki, politik, askeri, sanayi ve ekonomik açıdan Japonya batılı uygarlık seviyesine ulaşma mecburiyeti hissetmiştir. Bunun için de Japonya; uygarlık, aydınlanma, zengin ülke ve güçlü ordu ilkesini benimseyerek imparator Meiji önderliğinde modernleşme ve restorasyon hareketini başlatmış ve uygulamıştır.⁶⁷

Meiji döneminde özellikle 1870-1880'lerde gerçekleşmeye başlayan reformların temel hedefi ulusal bir merkezi devletin kurulması olmuştur. Kapitalist gelişmenin ihtiyaçlarını karşılayan modern bir merkezi devlet sistemi oluşturmak için büyük önem taşıyan şey, beylik ayrılıkçılığın ortadan kaldırılması ana amaç olmuştur. Çünkü beylikler sürdüğü müddetçe, Japon devleti imparatorun himayesinde olmasına rağmen bir beylikler koalisyonu olarak kalmış ve Japon hükümeti kaçınılmaz olarak bir koalisyon hükümeti niteliğine sahip olmuştur. Bu yönde yapılan ilk adım, prensler (hanseki hokan) tarafından imparatora "arazi ve tebaalar haklarının geri dönüşü çalışması yer almıştır. Bu sonuçla birlikte feodal arazi kullanım sisteminin yok edilmesine ve önceki vassal ilişkilerin ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. Böylece, iktidar ve saygı merkezi değişmiştir. Prensden imparatora yeniden yönlendirme yapılmıştır. Başka bir deyişle, imparatorun rolü tam anlamıyla siyasallaşmıştır.⁶⁸

SIYASİ VE İDARİ ALANDA MODERNLEŞME İLE BİRLİKTE SİYASAL DEĞİŞİM

Japonya'da değişimin ilk ayakları toplumsal sınıfların değişimiyle olmuştur. Daimyo sınıfı ortadan kalkmıştır. Bunun yanı sıra imparator destekçileri toprak sahipleri Satsuma ve Choshu klanlarının iknasıyla konut ya da arazilerini imparatora teslim etmiştir. Bunun devamında ise diğer daimyoların ortadan kaldırılmasıyla bu grubun toprakları da imparatora teslim edilmiştir. 1869 yılında ise Japonya'da feodal yapılar tamamen ortadan kaldırılmıştır. Feodal yapıların ortadan kaldırılması sonrasında Japonya günümüzde de sahip olduğu politik ve idari yapı olan vilayet (il) sistemine geçmiştir.⁶⁹

Yerel beyliklerin ortadan kaldırılması bir süreç almıştır. Bu sürecin tamamlanması iki döneme ayrılmıştır. Bunlar 1869-1871 ve 1871 sonrası şeklinde olmuştur. Meiji ve oligarşik ekimi beyliklerin liderlerinin bazılarını kendi bölgelerinde Vali olarak görevlendirmişler ya da merkezde yeni görevler vererek ulus devletin oluşum ayağının tamamlanmasını sağlamıştır. Japonya'nın modernleşmesi ve buna bağlı olarak yapılan değişimler her zaman olumlu sonuçlanmamış ve ülke içerisinde bir takım karşıt tepkilerle de karşılaşmıştır. Bu tepki hareketini önlemek için yeni kaynaklar yerel yönetimlere aktarılmıştır. Ekonomik olarak rahatlamış olan yerel yönetimler yeni düzene daha çabuk adepte olmaya başlamıştır. Fakat

⁶⁷ Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.215

⁶⁸ Vitali V. Sovasteev, Meiji Darbesinin Arefesinde Japonya'nın Siyasi Düşüncesi, (Vladivostok: FENU Yayınevi, 1995) s.55.

⁶⁹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.144

İmparator ve ordusuna karşı çıkan bölge liderleri Satsuma ve Choshu klanlarından oluşturulmuş olan güçler karşı çıkan hareketleri engellemiş veya yok etmiştir.⁷⁰

Meiji ve çevresindeki liderlerin başarmış olduğu merkezi yönetim tarzı Japonya'yı politik yapı olarak ve ulus bilinci olarak birleştirmeyi başarmıştır. Çünkü bu yönetim tarzına geçiş ile birlikte kontrol sadece başkentin eline geçmiş bunun devamında ise Silahlı Kuvvetlerin de merkezi yönetimin tamamen denetim içine girmesi ve ordunun da böylece bir nevi merkezileştirilmesi sağlanmıştır. Sonuç olarak bu girişim imparatorun ve hükümetin ülkede tek otorite olduğunu ve devlet gücünün tek elde toplandığını göstermiştir.⁷¹

Tek bir Japon ulusunun ortaya çıkmasıyla sonuçlanan Meiji döneminin politik modernizasyonu, yeni bir dönemin ve keskin bir karar silsilesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu da Meiji'nin iktidara gelmesini sağlayan devrim olarak açıklanmıştır. Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Japonya'da ulusal öz tanımlama sürecini hızlandırma ihtiyacı, Meiji dönüşümlerinin liderlerini aktif olarak milliyetçi sloganlar kullanmaya zorlamıştır. Bununla birlikte, Japonların modernist bir devlet kurmadaki deneyimi, Avrupa ülkelerinin deneyimlerinden önemli ölçüde farklı gerçekleşmiştir. Öncelikle dönüşümler iç gelişmeler veya felsefi düşünceler ile değil, yabancı ülkelerin istilası tehdidi altındaki zorlu koşullarda gerçekleştirilmiştir. Bu modernizasyonun itici bir gücünde Satsuma ve Choshu klanları olmuştur.⁷²

Japonya'da Satsuma ve Choshu'nun imparator ile birlikte etkili olması ile şogun rejimin ortadan kaldırılmasına ve imparatorun yegâne gücünün kurulmasına yol açan Meiji'nin siyasi dönüşümleri, daha çok iktidardaki yönetici sınıfın hoşnutsuz bir kısmının gerçekleştirdiği bir saray darbesine benzetilmiştir. Muhafazakâr bir darbeye benzerlik, "imparatora saygı - barbarları kovma" sloganıyla öne çıkan Meiji reformlarının ilk aşamada yerleştirilmesi buna örnek teşkil etmiştir. Son olarak, Meiji dönüşümlerinin özgüllüğü, Batı'nın aksine, modernist bir devletin oluşumu sırasında Japonya'da köy topluluğu da dâhil olmak üzere geleneksel kurumlarda ciddi bir kriz yaşanmamıştır. Aksine, bu kurumlar yeni rejimin ideolojik desteği olarak hareket ederek yeni bir siyasi modele en az sosyal ve siyasi bedellerle geçişi sağlamıştır.⁷³

Japon imparatoru Meiji tahta çıktıktan sonra beş maddeden oluşan bir temel kurallar dizisi yayınlamıştır. Bunlar sırasıyla; bütün konuların kamusal şekilde tartışılması, bütün sınıfların ülke çapında yönetime katılımı, bütün insanların arzu ettiği meslekte bulunması, geçmişteki olumsuz geleneklerin ortadan kaldırılıp yerine bilginin getirilmesi ve ülkenin güçlendirilmesidir. Bütün bu maddeler içinde de anlaşılabileceği gibi Japonya yabancı güçlerden örnek alacak ve bir diğer yandan bu ülkelere karşı dahi müdahale edebilecek gücü elinde bulundurmuş olacaktır.⁷⁴

Japonya, Tokugawa döneminden beri batıyı tehdit olarak görmüştür ama batı tehdidine karşı koyabilmek için de batılılar gibi olma gerekliliğini benimsemiştir. Bu yüzden Meiji sonrasında reform hareketlerini başlatmış olan Japonya, bölge ve eyalet sistemi yerine üniter bir ulus devlet inşa etmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda zamanla yerel güçleri ulus sisteminde eritmeyi

⁷⁰ William G. Beasley, *The Japanese Experience A Short History of Japan*, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.212-213

⁷¹ İsmet Giritli, *Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.7-8

⁷² Dmitry Vladimirovich Streltsov, *Modernisation: Lessons From Japan*, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

⁷³ Dmitry Vladimirovich Streltsov, *Modernisation: Lessons From Japan*, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

⁷⁴ Kenneth G. Henshall, *A History of Japan From Stone Age to Super Power*, (London: Palgrave Macmillan, 2012) s.76-77

başarmıştır. Devamında ise Japon kimliği ve ulusçuluğu ön plana çıkarılmıştır. Böylece bütünleşmiş ve güçlü bir Japonya'nın kurulması Meiji döneminin farkını ortaya koymuştur.⁷⁵

Siyasi modernleşmenin ideolojik bir lokomotif olarak imparatorun gücünün restorasyonu sloganı tesadüfen seçilmemiş ve şogun karşıtı koalisyon içindeki uzun tartışmaların sonucu olmuştur. Yenileşme hamleleriyle birlikte yeni hükümetin halkın gözünde meşrulaştırılmasını sağlamak büyük önem arz etmiştir. 19. yüzyılın ortalarında, Japon nüfusunun çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamış ve bilinçleri ile inanışları Konfüçyüsçü ahlaka dayanan "geleneksel değerler" tarafından belirlenmiştir. Reformcular, insanları anlamadıkları "devlet" ve "millet" terimlerini gereken saygıyla algılamaya zorlamanın oldukça zor olacağını tahmin etmiştir. Japon köylülerinin dünya görüşü sistemine tam olarak uyan ve onlar tarafından geleneksel kurumlara (köy topluluğu ve aile) ilişkin bir öncelik olarak algılanan bir hükümet modeli bulmak elzem olmuştur. Bu konuda imparator, tıpkı her ailede bir baş (baba) olduğu gibi, tüm Japon halkının doğal başı olarak sunulmuştur. Bu nedenle tüm Japonlar, imparatora sonsuz saygı duymalı ve tıpkı ailelerde çocukların ebeveynlerine karşı bir evlatlık görevi yerine getirmeleri gibi, sadakat görevini yerine getirmesi modeli kabul edilmiştir. Bu siyasi sadakat ve evlatlık görevi kavramı, II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçerli olan "devlet-aile" kavramında oluşturulmuştur. Bu kavramın önemli bir varsayımı, ideal bir Japon ailesinin temel özellikleri olan Japon devlet modelinin doğasında bulunan uyum ve çatışmasızlık hükmü içerisinde yer almıştır. Tokyo Üniversitesi'nde yayınlanan "Japonya'da Hükümet ve Politika" adlı kolektif monografinin yazarlarının belirttiği gibi, "Meiji devleti, aile devleti kavramına dayanmıştır. Bu kavramın özelliklerinden biri, devletin tamamen uyumlu bir madde olarak idealize edilmiş büyük bir aile olarak görülmesi olmuştur. Bu nedenle devlet, toplum içinde ortaya çıkan her türlü çatışma ve çatışma olasılığını dışlamak için çaba sarf etmek zorunda kalmıştır."⁷⁶ Böylece devlet, ailenin bir tür makrokozmosu olarak hareket etmiş ve doğrudan Japonya'yı yaratan tanrılardan kaynaklanan imparatorluk hanedanının sürekli tarihi ve Japonların yaşamın ebedi sorularına cevaplar bulmasına anladıkları dünyanın bir resmini oluşturmaya izin vermiştir.⁷⁷

Japonya'nın lider yaklaşımının diğer tarafı Meiji hükümetinin bir sosyal ilişkiler standardı olarak sunduğu ataerkil kırsal yaşam tarzının idealleştirilmesi olmuştur. Ayrıca Japon ulusal psikolojisinin anlaşmazlıkları çözerken açık çatışmalardan kaçınma arzusu gibi bir özelliğini de iç politikada uygulanmıştır. Çatışmasız bir devlette toplumun farklı kesimlerinin çıkar çatışmalarından kaynaklanan ihtilafların çözümü için halka açık bir alan olan pratikte hiçbir siyasi alan yer almamıştır. Daha sonra çatışmasızlık geleneği (çatışmaları resmi olmayan yöntemlerle, çözmek), 20. yüzyılın sonuna kadar varlığını sürdüren "rıza dayalı demokrasi" olgusunda kendini göstermiştir.⁷⁸

Genel olarak Meiji siyasi modeli Japonya'nın "seçkinler kulübüne" girme hakkını kanıtlamak için daha çok ikincil öneme sahip olan Batı ülkelerinin siyasi sisteminin ilkelerini tanıtmaya arzusundan daha çok geleneksel Japon değerlerine dayanmasından oluşmuştur. "Japon değerleri" üzerindeki menfaatin aynı zamanda, piyasa liberalizasyonunun gidişatına ve modern Japonya'da

⁷⁵ Oğuz Baykara, Meiji Döneminde Dil, Çeviri ve Modern Japon Edebiyatı, Toplumsal Tarih, S.299, s.56,

⁷⁶ Hitoshi Abe, Muneyuki Shindo, Sadafumi Kawato The Government and Politics in Japan. Tokyo., 1994, p. 4.

⁷⁷ Dmitry Vladimirovich Streltsov, Modernisation: Lessons From Japan, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

⁷⁸ Dmitry Vladimirovich Streltsov, Modernisation: Lessons From Japan, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

bir genel refah toplumunun sosyal demokratik bir modelinin inşasına karşı güçlü ve etkili bir alternatif olduğu unutulmamalıdır.⁷⁹

Meiji siyasi modelinin mimarlarının temel amacı herhangi bir kurumun imparator üzerindeki etkisinde önemli bir artışa izin vermeden siyasi yapının dengesini koruma arzusu olmuştur. Büyük ölçüde bu nedenle, bakanların kabineleri imparatora karşı toplu sorumluluk taşımamıştır. Çünkü bu tür bir sorumluluk karşılıklı yükümlülükler içeren bir tür yasal sistem anlamına gelmiştir.⁸⁰

Meiji dönemi ile birlikte imparatorluk makamı yüceltilmiş ve imparatorun emrinde hizmet verecek olan Devlet Konseyi kurulmuştur. Devlet Konseyi, imparatorun işlerine yardımcı olmak ve danışma organı olacak şekilde tasarlanmıştır. Tokugawa Şogunluğunun izlerini silmek isteyen Japonya, birey yönetiminden ziyade daha çok aslen Samuray olan soyluların bulunduğu kurulların idare ettiği modern devlete doğru geçiş yapmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra Japonya batılı örnekleri gibi demokrasiyi uygulamaya geçirmemiş ve oligarşik bir yönetim anlayışını tercih etmiştir. Bu tercihin en önemli sebebi ise Japonya’da daha önce demokratik değerlerin bulunmamış olması etkili olmuştur. Bundan dolayıdır ki Japonya, modernizasyonu veya değişimini öncelikli olarak toplumsal ve ekonomik alanda uygulamak istemiştir. Siyasi alandaki modernleşme ise önceliğin verilmiş olduğu alanlardan sonra gelmiş ve anayasa, meclis, hükümet sistemi ile siyasi partilerin oluşumu Meiji döneminin ilk yıllarında uygulanmamış ve ülkenin değişimine paralel olarak aşamalı bir şekilde uygulanmak üzere planlanmıştır.⁸¹

Meiji’nin tahta çıkması sonrasında Japonya ilk olarak batılı ülkeleri araştırmak için bu Avrupa ve ABD’ye heyetler göndermiştir. 1871 yılında oldukça kalabalık bir Japon heyeti ABD ve Avrupa’ya seyahat etmek üzere yola çıkmıştır. Bu kalabalık heyet daha önce yapılmış anlaşmaları gözden geçirme, endüstri, ticaret ve politikayı inceleme bu heyetin görevleri arasında olmuştur. Heyetin başkanlığını Prens Iwakura yapmış ve ona eşlik edenler arasında gelecekte Japon siyasetinin öncüsü olacak olan Okubo Toshimichi ve Ito Hirobumi de dâhil olmuştur. Özellikle Hirobumi batı kültürünün benimsenmesinin zorunlu olduğunu düşünmüştür. Aksi halde Hindistan gibi sömürge olacaklarını belirtmiştir.⁸²

Japonya da modernleşme hareketleri sürerken bu reformları yapmış olan liderler olmuştur. Okubo Toshimichi’de bu isimlerin başında gelmiştir. Modernleşme aşamasında iç meselelerin önemine değinilmiş ve bu tarafa odaklanılması gerektiğini işaret etmiştir. Japon modernleşmesinin en önemli isimlerinden olan Okubo Toshimichi anayasal gelişimi savunmuş ve desteklemiştir. Fakat 1878’de bir süikastçi tarafından öldürülmüştür.⁸³

Okubo Toshimichi’nin öldürülme sebebi ise modernleşme hareketlerinden rahatsız olmuş olan gelenekçi grubun restarasyon hareketlerinden Toshimichi’yi sorumlu görmesinden kaynaklanmıştır. Suikast sonrası da bu tepkiler dinmemiş, devlet yönetiminde bir kesimin rüşvet aldığı iddiaları tepkiyle karşılanmış ve sonunda da Meiji bir kısım üst düzey yöneticiyi görevden almıştır. Ayrıca Meiji reformları sürdürecektir olan yeni isim Ito Hirobumi’yi göreve atamıştır.

⁷⁹ Dmitry Vladimirovich Streltsov, *Modernisation: Lessons From Japan*, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

⁸⁰ Dmitry Vladimirovich Streltsov, *Modernisation: Lessons From Japan*, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

⁸¹ Andrew Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, (Oxford: Oxford University Press, 2002), s.78-80

⁸² Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.7-9

⁸³ Milton Walter Meyer, *Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na*, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.146

Hirobumi, alt sınıftan gelerek hiyerarşik bir yükselişin sonunda gücünün zirvesine gelmiştir. Geleneksel Japon kültürüyle yetişmiş olan Ito Hirobumi, batılı ülkelerin gelişimlerinden de etkilenmiş ve batılı ülkelerin anlayışlarını öğrenmek için 1863’de ilk Avrupa ziyaretini yapmıştır. Japonya’da dışişleri ve maliye bakanlıklarında önemli mevkilerde çalışmıştır. En son olarak da başbakan olmuştur. 1870 yılında da yeni incelemeler Amerika Birleşik Devletlerine gitmiştir. 1882-1884 yılları arasında da özellikle batılı anayasaları inceleme maksatlı Avrupa ülkelerini ziyaret etmiştir. Bu ülkeleri kapsamlı inceleyen heyet, uygarlık düzeyine ulaşabilmek için yasal sistem, politik yapı, ekonomik adımlar ile kültürel alanlarda reformun önemini anlamıştır. Dolayısıyla batılılaşmak Japonya için tek seçenek haline gelmiştir.⁸⁴

Japon heyeti Bismark ile Avrupa incelemelerini yaparken tanışmış ve Prusya devlet yapısından oldukça etkilenmiştir. Ülkesinin de batılılar gibi gelişmesini isteyen Hirobumi, doğu kimliklerini korumaları gerektiğini fakat batılılaşmanın da bir gereklilik olduğunu belirtmiştir.⁸⁵ Sonrasında Japonya’ya dönen Hirobumi toplumsal hoşnutsuzluğu gidermek için toplumun bütününe kapsayacak yurttaşlık ve özgürlük hakları ile ilgili çalışmalarını tamamlamış ve bunun sonucunda anayasanın olması ve bir kongrenin olması gerekliliği ortaya çıkmıştır.⁸⁶

Ito Hirobumi Japonya’da yeni tarzda siyaset yapan en önemli ve ilk figür olmuştur. Batılı yönetim tarzından özellikle de Bismark anlayışından etkilenmiştir. Bismark Japon heyetine ancak öz gücüne dayanan bir ülke kendisini kurtarabileceğini söylemesi bu etkilenmenin temel sebebi olmuştur ve Ito Hirobumi ile heyeti bundan oldukça etkilenmiştir. Sonuç olarak benzer bir modeli Japonya’ya uyarlamayı hedeflemiştir.⁸⁷

Japonya’da siyasi değişim Tokugawa yönetiminin sona ermesiyle başlamış ve Meiji’nin imparator olarak seçilmesi ve ardından anayasanın oluşturulup ülkenin monarşi haline gelmesi ile birlikte sonuçlanmıştır. Bunun devamında İmparator öncelikle meşruiyet işlevinin sahibi olarak görülmüştür. Çünkü imparatorun son kararları alması iktidarın her şeye gücü yeten hale gelmesine yol açmıştır. İngiliz tarihçi L. Brooks, "imparatorun muazzam haklarının elbette iktidardakiler için sadece bir paravan görevi gördüğünü" belirtmiştir.⁸⁸ En önemli konularda kararlar önce kabine tarafından alınmış ve daha sonra kararın ilan edilmesinden önce imparatorun onayı için sunulmuştur.” Ama Brooks’a göre, bu fiil sadece geleneğe bir övgü niteliği taşımıştır. İmparatorun, fiilen yetkililerin " güçlerin birleştirilmesi için uygun bir sembol" olarak gördükleri tamamen nominal bir figür olması gerçek olmuştur. İmparatorun işlevleri “eleştirmek, değiştirmek ya da yasaklamak değil, onaylamak olarak kalmıştır.”⁸⁹

Fakat Japon tarihçi Michio Umegaki imparatorun politik rolü hakkında Brooks’dan farklı bir yorum yapmıştır. Michio Umegaki’ye göre, anayasa imparatorun siyasi sorumluluktan izole

⁸⁴ Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.39

⁸⁵ Selçuk Esenbel, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya’nın Türk Dünyası ve İslam Politikalar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s.69

⁸⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.146

⁸⁷ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.9

⁸⁸ Lester Brooks, The Secret Struggle That Ended an Empire, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1995) s.103

⁸⁹ Lester Brooks, The Secret Struggle That Ended an Empire, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1995) s.104

olmasını engellemeyecek şekilde yazılmıştır. Sonuç olarak imparatorun Japonya'nın iç ve dış politikasında belirleyici rol oynadığı belirtilmiştir.⁹⁰

Meiji döneminde Japonya'nın siyasi gelişiminde genroin'nin kilit rolü çoğu araştırmacı tarafından vurgulanmıştır. Genro “tahtın arkasındaki güç”, “iç çemberin liderleri”, “Japonya'nın gerçek yöneticileri”, “anlaşılması zor hükümet” veya “paralel hükümet” olarak bazı otoriteler tarafından tanımlanmıştır.⁹¹

Meiji yönetim tarzının önemli yanı çeşitli siyasi aktörler arasında sorumluluk dağılımında özgüllük taşınamaması olmuştur. İmparator nadiren tek başına karar vermiş olduğundan, egemenlik aslında en yakın çevresi tarafından gasp edilmeye başlamıştır. Hükümdar üzerinde en büyük etkiye sahip olanlar arasında kabine üyeleri, siyasi partilerin liderleri, en yüksek bürokrasi temsilcileri, Akran Meclisi üyeleri, Özel Meclis üyeleri, genro, İmparatorluk Mahkemesi'nin güçlü Bakanlığından imparatorun kişisel danışmanları, toprakların genelkurmay başkanları dâhil en yüksek askeri kuvvetler ve donanma, oligarşik finansal sanayi gruplarının liderleri gibi elit bir grup yer almıştır. Sonuç olarak, Meiji Japonya'da, Oxford Üniversitesi profesörü J. Stockwin'in ifadesiyle, bir "dengeleyici seçkinler grubu" oluşmuştur. Siyasi sürecin tüm özneleri, imparatora doğrudan erişim hakkı için sürekli bir mücadele vererek kıskançlıkla birbirlerini izlemiştir. Bu durumun diğer yüzü belirli koşullar altında siyasi karar alma sisteminin felce uğramasına yol açan kalıcı belirsizlik durumu olmuştur.⁹²

Meiji siyasi sistemi genel olarak Meiji'nin politik modernizasyonunun oldukça etkili olduğu ve benimsenen siyasi yapı modelinin, hükümetin ülkenin karşı karşıya olduğu stratejik görevleri çözmek için ulusu pekiştirmesine izin vermiştir. Monarik ve oligarşik siyasi model, kontrolü merkezileştirmek ve güçleri harekete geçirmek için etkili bir araç olmuştur. J. Stockwin'in belirttiği gibi, “Japon imparatoru, devrimci liderlerin elinde güçlü bir silah olarak hareket etmiştir. Kurdukları rejimin meşruiyetinin bir sembolü olarak, bir dizi cesur ve riskli reformda onlara güçlü destek vermiştir. Pratik anlamda, girişimi yeni liderlerin kendileri tarafından ortaya atılan ülkeyi merkezileştirmek ve modernleştirmek için bir projenin uygulanması için bir araç olarak kullanılmıştır.”⁹³

Ayrıca, dönüşümlerin bir sonucu olarak, emperyal sistemin paralel varoluşu ve şogun egemenliği koşulları altında yüzyıllar boyunca kendini gösteren nominal ve gerçek otoriteler arasındaki boşluğun tamamen ortadan kaldırılması da önemli olmuştur. İmparatorun kurumu, hükümetin her alanda radikal reformlar gerçekleştirme yolunu kısa sürede meşrulaştırmak için bir araç haline gelmiştir. Büyük ölçüde bu reformlar sayesinde Japonya, Avrupa'nın emperyalist ülkeleri ile birlikte eşit statüde gelişmiş bir devlet olma stratejik hedeflerine ulaşmayı başarmıştır. Modernizasyonun başarısı, özellikle, 1911'de Qing rejiminin çöküşünü izleyen reform

⁹⁰ Michio Umegaki, *After the Restoration: The Beginnings of Japan's Modern State*, (New York: New York University Press, 1988), s.83

⁹¹ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi”, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.93'ten Roger F. Hackett, *Political Modernization and the Meiji Genro Political Development in Modern Japan*, (Princeton: Princeton Legacy Library, 1968), p.75

⁹² James Arthur Ainscow Stockwin, *Governing Japan: Divided Politics in a Resurgent Economy*, (New Jersey: Blackwell Publishing, 2008), s.25

⁹³ James Arthur Ainscow Stockwin, *Governing Japan: Divided Politics in a Resurgent Economy*, (New Jersey: Blackwell Publishing, 2008), s.18

girişimlerinin Japonya ile karşılaştırılabilir bir sonuca yol açmadığı komşu Çin deneyiminin aksine, açıkça görülmüştür.⁹⁴

Aynı zamanda, politik modernizasyonun şüphesiz bir dezavantajı da olmuştur. Bu da otoriterlik geleneklerinin politik pratiğe yerleşmiş olmasıdır. Stanford Üniversitesi profesörü Peter Duus'un belirttiği gibi, "eski düşünceyi sürdürmek, diğer şeylerin yanı sıra, politikacıların genellikle doğaları gereği otoriter, despotik ve gerici oldukları anlamına geliyordu." Japonya'nın bu tür bir politikacının gelişinden sonraki tarihsel gelişiminin olumsuz sonuçlarından en açık olanı, ülkenin Meiji siyasi sisteminin ürettiği otoriter gücün içine sürüklendiği 20. Yüzyılın ortalarında yaşanan askeri felaket olmuştur. Ayrıca, modernleşmenin bir sonucu olarak, Japonya'nın kendisini Asyalı komşularından niteliksel olarak daha yüksek bir gelişme düzeyinde bulduğu ve bu zamanın koşullarında ekonomik, bilimsel ve teknik üstünlüğünü dış saldırganlık yoluyla bölgesel hakimiyet elde etmek için kullanmasına yol açtığı da belirtilmiştir.⁹⁵

Meiji Japonyasında Genro önemli bir yönetim organı olmuştur. Genro üyeleri arasında Matsukata Masayoshi, Inoue Kaoru, Yamagata Aritomo, Kuroda Kiyotaka, İto Hirobumi, Oyama Iwao, Saigo Tsugimichi bulunmuştur. Genroin üyelerinin hepsi Satsuma-Choshu ittifakının temsilcileridir ve akrabalık ilişkileri vardır (İto, Inoue ve Katsura, Saigo ve Oyama). Tümü rütbe olarak sangi'ye (Özel Konsey üyeleri) dâhil olmuştur. Genroin'nin ana kolektif işlevi liderlik krizini çözmek olmuştur. Bir diğer yandan derebeylik sisteminden gelen Japonya'da eski derebeylerin veya büyük ailelerin yeni sisteme geçişe dâhil olmasının sağlanması ve Başbakanın seçilmesi ile savaş ve barış ile ilgili sorunların çözümüne katılım sağlamak genroin kurumunun temel görevleri arasında yer almıştır. İmparator bu kurumun üzerinde yer almış ve imparatorun politik yükünü de hafifletme amacını gütmüştür.⁹⁶

Genroin üyeleri önemli bir konunun toplantılarını kendi aralarında yapacak bir biçimde örgütlenmiştir. Genroin üyelerden birinin (başbakan ya da başkası) belirli bir sorunu çözme isteği üzerine toplantılar gerçekleştirilmiştir. Genel ve kabine bakanlarının bir araya geldiği daha resmi başka toplantılar da yapılmıştır. En resmi toplantılar ise imparatorun isteği üzerine ve onun katılımıyla icra edilmiştir. Dış politika ve iç politikada kararlarının çoğu genellikle genroin, kabine ve askeri komutanlar tarafından alınmış ve imparatorun onayına sunulmuştur. Örnek olarak Ağustos 1892'de imparatorun isteği üzerine bir sonraki başbakanı seçmek için İto, Inoue, Yamagata ve Kuroda saraya davet edilmiş, bunun sonucunda da yeni başbakan belirlenmiştir. Genroin kurumunun iki temel rolü olmuştur. Birincisi hükümet içerisinde aktif rol alması ikincisi ise imparatorun başbakan seçimi ve diğer iç ve dış politika konularında imparatora danışmanlık yapması olmaları olmuştur.⁹⁷

Meiji döneminde Japonya tarihinin siyasi gelişiminde, Genroin Kurumu hükümet ve imparator arasında bir köprü görevi görmüştür. Genroin grubu, politik bir sistem ile rasyonel kararların konusu ve sembolü imparator olan kutsal gelenekler arasında ayırım yapmak oldukça zor olduğu Japon siyasetinin karmaşık ağlarında hareket etmiştir. İmparatorun genroin kurumuna ek olarak, hem siyasi sürecin çerçevesinin ötesine geçen, hem siyasi ve dini sistemlerin birleşmeye başladığı bir alanda, katıldıkları yeni siyasi kurumlar aracılığıyla siyasi sistemde genroin yer

⁹⁴ Dmitry Vladimirovich Streltsov, *Modernisation: Lessons From Japan*, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

⁹⁵ Peter Duus, *Modern Japan*, (Boston: Houghton Mifflin, 1998), s.13

⁹⁶ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.96

⁹⁷ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.97

almıştır. Bunun dışında batılı uzmanlara göre Japonya'nın politik sisteminin modernleşmesini geciktiren en önemli sebep olarakta genroin kurumu görülmüştür.⁹⁸

EKONOMİK ALANDA MODERNLEŞME HAMLELERİ

İmparator Meiji ve çevresindeki liderler Japonya'da ilk olarak vatandaşları imparatorluk çatısı içinde birleştirmeye çalışmış ve Tokugawa döneminin izlerini silmeye çalışmıştır. 1876-1880 yılları arasında Japonya'da zor bir ekonomik süreç başlamış ve yüksek enflasyon oranı ülkeyi oldukça olumsuz etkilemiştir. Meiji yönetimi bu enflasyona karşın bir dizi ekonomik çareler aramış ve birçok alanda kamusal kaynaklar kesintiye uğramış ve bir nevi kemer sıkma önlemleri uygulanmaya başlanmıştır. Japon halkı bu durumdan rahatsız olmuş olsa da Japon hükümeti bu ekonomik önlemlerde ısrar edilmiş ve arzu edilen ekonomik hedefe ulaşmayı başarmıştır. Sonuç olarak Japonya arzu etmiş olduğu ekonomik hedeflere tutum, disiplin ve tasarrufla ulaşmayı başarmıştır.⁹⁹

Japonya İmparatorluğu, Meiji Restorasyonu sonrasında ülke de tüm alanlarda modernleşme veya batılılaşma hamleleri yapmıştır. Japonya'nın modernleşme alanındaki en başarılı olmuş olduğu konu ise ekonomik alan yer almıştır. Japonya'nın bu başarısı şöyle özetlenebilir, İngiltere'nin 150 yılda elde etmiş olduğu iktisadi kalkınma ve sanayileşmeye Japonya 50 yıl içinde ulaşmıştır. Bu gelişme sürecine de tarihte Japon mucizesi adı verilmiştir. Bu ekonomik değişimin ve modernleşmenin sonucunda Japonya vasat bir tarım toplumundan, güçlü bir sanayi toplumuna erişmiştir.¹⁰⁰

Japonya güçlü sanayi alt yapısını kurmak için Okubo Toshimichi'nin içişleri bakanlığı döneminde Almanya'dan maden üzerine, Fransa'dan ipek dokumacılığı makineleri ve İngiltere'den ordonat sistemi üzerine makineler almış ve bu ülkelerden uzmanlar getirmiştir. Ayrıca bu dönemde Meiji hükümetinin kaynaklarının 5'te 1'i sanayileşme yatırımlarına harcanmıştır. Bunun yanı sıra Toshimichi Japonya'da özel girişimciliği başlatma yolunda adımlar atmıştır. Bu adımlardan en önemlisi ise 1870 yılında oluşturulmuş olan Mitsubishi şirkettir. 13 buharlı geminin işletmesi devletten alınarak bu şirkete verilmiş ve şirketin büyümesi sağlanmıştır. 1875 yılında ise Japonya ile Shangai şehirleri arasındaki taşımacılıkta bu şirkete verilmiş böylece bölgedeki Amerikan ve İngiliz şirket tekeli ortadan kalkmıştır. Benzer çalışmalar Mitsui ve Sumitama şirketleri içinde yapılmıştır. Japonya devlet eliyle bir şirket kurup daha sonra bu şirketleri özel sektöre uygun fiyatlı ve bazen sübvansiyon yaparak devretmiş böylece özel girişimleri güçlendirmiştir.¹⁰¹

Japonya modernleşme ve batılılaşma hedeflerini benimserken siyasi yapının yanına güçlü bir ekonomik yapı kurmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda ülkede ekonomik reform hareketlerinin tamamı devlet eliyle başlatılmıştır. Çünkü Japonya politik bağımsızlığını kazanmayı hedeflemiş

⁹⁸ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.98

⁹⁹ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.7

¹⁰⁰ Ali Mazrui, Meiji Restorasyonu ile Atatürk'ün Mirası Arasında Afrika, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1981), s.386, K. Ali Akkemik, Meiji Restorasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.45, Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.225

¹⁰¹ Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya, Gala Film ve CCTV, 2006

ve bununda en önemli yolunun ekonomiden geçtiğinin farkında olmuştur. Japonya'da ekonomik kalkınma hamlelerinin en başında ülkenin geleneksel sektörü olan tarım gelmiştir. Tarımdan elde edilmiş olan sermaye birikimi yeni nesil endüstrinin ve sanayinin temellerinin atılmasında kullanılmıştır. Tüm bu ekonomik faaliyetleri hayata geçirebilmek için ilk planda teknik altyapı düzenlemeleri tamamlanmıştır. Ekonomik programların devlet eliyle başlamasının bir diğer sebebi de Japonya'da ticaret sınıfının çok gelişmemiş olmasından ve gerekli sermayenin özel girişimcilerde olmamasından kaynaklanmıştır. Japon devletinin ekonomik planları arasında karma ekonomi modeli olmuştur. Karma modelin belirlenmesindeki en önemli etken Japonya'nın sermaye yapısı ve bu sermaye yapısına en uygun modelde Prusya'dan örnek alınmış olan Alman List modelidir. Çünkü sanayi de geç kalkınmış olan Almanya, Japonya için temel idol halinde olmuştur. Bunun yanı sıra hükümet özel endüstrilerin gelişimini desteklemeyi hedef edinmiş ve bu bağlamda girişimcilere kredi desteği ve sübvansiyon sağlamıştır. Çünkü özel sektör bu dönemde Japonya'da çok gelişmemiş ve var olan sermayedarlar da sanayiye yatırım yapmayı karlı görmemiştir. Ayrıca Japon hükümeti bu süreçte kendi elindeki kaynaklar ile ekonomik gelişimin temellerini atmaya çalışmış ve yabancı ülkelere borçlanmak istememiştir. Bunun en büyük sebebi de Çin'de yaşanan gelişmeler olmuştur. Çünkü batılılardan borçlanmanın ülke içine müdahale doğuracağı örneğini Çin'de gören Japon liderler yabancı ülkelere borç almamış ve sadece az sayıda yabancı ekonomik uzmanlar ile ilişki kurmuştur.¹⁰²

Shibusawa Eiichi, Japonya'nın Iwakura heyeti içerisinde yer almış ve Meiji hükümetinde de maliye bakanlığı yapmış önemli bir Japon liderdir. Eiichi'nin önemi ise Japonya'da ticarete ve ticari anlayışa duyulan algıyı değiştirmek olmuştur. Konfüçyus ve Şintoizm inancına göre ticaret aç gözlülerin yapmış olduğu bir iş olarak değerlendirilmiştir. Bu algıya göre Japonların büyük bir çoğunluğu ticarete ve tüccat anlayışına olumsuz gözle bakmıştır. Eiichi ise bu algıyı değiştirmek için saygın bakan konumundan ayrılmış ve ticaret hayatına başlamıştır. Japonya'nın ilk anonim bankasını kurmuş ve ülkesine birçok alanda yatırım çekmeye başlamış ve yeni Japon tüccar sınıfının oluşmasına önemli katkı sağlamıştır.¹⁰³

Japonya'nın ekonomik alandaki hamlelerinin başında endüstrileşme olmuştur. Fakat gerek özel sermayenin yetersizliği bazen de hükümet yatırımlardan hemen sonuç alınamaması Meiji'nin ilk on yılında Japonya'yı ekonomik darboğaza sokmuştur. Bunların dışında Japonya'da ulaşım, iletişim ve satış konularındaki alt yapı eksiklikleri de arzu edilen ekonomik ve endüstriyel gelişimin önündeki engeller olmuştur. Ayrıca yabancı ülkelerle yapılmış olan %5 oranındaki düşük ithalat vergisi yabancılarla rekabeti ve yerli yatırımın önündeki problemler arasına girmiştir. Dolayısıyla tüm bunlar Japon liderleri için endüstriyel, toplumsal ve ekonomik olarak yeni düzenlemelerin getirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. İlk olarak temel sektörler belirlenmiş ve Japonya'da pamuk eğirme atölyeleri başta olmak üzere bazı sektörler endüstrileşme hamlesinde temel alınmıştır. 1890'da Japonya'da önemli bir siyasetçi olan Matsukota maliye bakanı olarak atanmıştır. (Matsukota daha sonra Japonya'nın başbakanı olacaktır.) Matsukota, özel sektörün desteklenmesi faaliyetlerini yürütmüş ve sonuç olarak kamu sektörünün girişimleri özel sektörün eline geçmiştir. Böylece Japonya'da sanayileşme artış göstermiştir. Fakat bunun dezavantajı da ülkede kartellerin oluşması olmuştur. 1890'lı yılların ortalarında Çin ile yaşanan savaş ve 1904-1905 yılları arasında Rusya ile yaşanan savaş

¹⁰² Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.157-158

¹⁰³ Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya, Gala Film ve CCTV, 2006

Japonya’da endüstrinin belirli sanayi alanlarında özellikle savaşlara hizmet edecek elektrik, çelik, dokuma ve şeker üretimi endüstrilerinin büyümesine neden olmuştur.¹⁰⁴

Japon sanayisinde en eski kol küçük imalat atölyeleri olmuştur. Geleneksel olarak oluşmuş olan bu sanayi kolu zanaat olarak kalmış ve uzun yıllar gelişmemiştir. Daha çok tekstil ürünleri üretmiş olan bu sanayi kolları sanayi ve endüstri atılımları sonrasında başta ipek sanayisi olmak üzere fabrikasyon üretime geçmiş ve Japonya’nın önemli gelir kalemlerinin başında yer almıştır. Gelişen ekonomi ve ihtiyaçlara paralel olarak Japonya zamanla daha fazla ağır sanayi yatırımlarında bulunmuştur. Demir-Çelik tesis ve işletmelerinin yanı sıra Japon Ordusunun da gelişmeye başlaması Japonya’da askeri sanayinin kurulmasına yol açmıştır. 1900’lü yılların başında da bazı elektrikli ürünler üreten şirketler ortaya çıkmış ve günümüzde dahi önemli firmaları o dönemde kuruluşlarına başlamıştır.¹⁰⁵

Japon liderler, uluslarını zenginleştirme hedefi koymuştur. Bu bağlamda endüstriyel gelişimin yanı sıra kamu hizmet ve tesislerinin kalitesini artırmıştır. Limanların kalitesinin artması ve deniz fenerlerinin yapılması ile denizcilik ve ticari gemiler için ulaşım alanındaki ilk yatırımlar olmuş ve devamında 1872 yılında 13 km’lik ilk demiryolları inşaatına başlanmış (Yokohama ve Shinagawa şehirleri arasında) ve demiryolları daha sonra Japonya’nın engebeli arazi yapısına rağmen ulusal ulaşım planının en önemli parçası olmuştur. Şehir içi içinde Japonya’da raylı sistemlerden faydalanılmak istenmiştir. Bundan dolayı da Japonya’da 1903 yılında Tokyo şehrinde ilk tramway kuruluşu hizmete girmiştir. Bunun devamında ise Japonya’da geleneksel olarak taşımacılık yapan faytonculuk mesleği popülellliğini yitirmiş ve zamanla işlerini kaybetmeye başlamıştır.¹⁰⁶

Demiryolları hem insan hem de yük taşınması açısından Japon ekonomisi için lokomotif bir özellik taşımıştır. Japon liderler demiryolunun bu önemini doğru kavramış ve 1870-1874 yılları arasında Japonya bütçesinin üçte biri demiryolu yatırımlarına ayrılmıştır. İlk hatattan sonra Tokyo ile Yokohama arasında 30 km’lik yeni demiryolu hattı yapılmış ve 1876’da Osaka ile Kyoto arasında yeni demiryolu hattı inşa edilmiştir. 1911 yılında Japonya’da yaklaşık 8.810 km’lik toplam demiryolu hattına ulaşılmıştır.¹⁰⁷ Demiryolunun haricinde ise karayolu yatırımları da yer almış fakat karayolu yatırımları demiryolunun gölgesinde kalmıştır.¹⁰⁸ 1880’li yıllarda ise Japon hükümeti özel sektörün gelişimini desteklemek için farklı bir yol izlemiştir. Özellikle devletin kurmuş olduğu kâğıt ve pamuk gibi hafif endüstriyel tesisleri özel sektöre devretmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da uzun vadeli ve düşük faizli ödeme seçenekleri sunmuştur. 1880 sonrası yapılmış olan sanayi hamlelerinde Japonya’nın izlediği bir diğer yol ise örnek üretim tesisleri kurmak olmuştur. Bunun yanı sıra da teknik ve finansal alanda danışmanlık

¹⁰⁴ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.158

¹⁰⁵ Selçuk Esenbel, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya’nın Türk Dünyası ve İslam Politikalar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015). s.157, Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.228

¹⁰⁶ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.34-35

¹⁰⁷ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.35

¹⁰⁸ Andrew Gordon, A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present, (Oxford: Oxford University Press, 2002), s.71, K. Ali Akkemik, Meiji Restorasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.42, Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.70-71

seçeneklerini de sunan Japonya’da artan sermaye birikimi özel sektörü güçlendirmeye başlamıştır.¹⁰⁹

Güçlenen zel sektörlerin arasında karteller veya Japonca da zabiatsu adı verilen aileler önemli rol oynamıştır. Bunlar arasındaki en başta gelen kartel ise Mitsui ve Mitsubishi’dir. Bu iki devin arasında da büyük zaibatsular olan Sumitomi ve Yasuda’da yer almıştır. Bu ailelerin özelliği ise kısa sürede hisselerini artırıp Japonya için önemli olan demiryolu, denizyolu taşımacılığı ile bankacılık faaliyetleri içerisinde bulunmuş olmalarıdır. Böylece Japonya bu sektörlerde batılı ülkelerle aralarındaki farklı kapatmaya başlamıştır.¹¹⁰

Meiji, tahta çıkmış olduğu ilk 10 yılda Tokugawa’dan kalan borçların ödemesini üstlenmiş, Japonya’nın değişmiş olan idari yapısından kaynaklı daimyo ve samuraylara ödemeleri yapmış ve bunun yanı sıra daha önce olmuş olan askeri seferlerin borçlarını üstlenmiştir. Bu da Meiji döneminde Japonya’nın bütçesinin 3’te 2’sinin harcanması anlamına gelmiştir. Fakat yapılan finansal hamleler bu durumu düzeltmeye başlamıştır. Piyasaya tahvillerin çıkması, Ito Hirobumi ve Okuma gibi önde gelen liderlerin Japon Yeni’ni standart hale sokması (onluk biçimde), darphane açılması ve Japon Merkez Bankasının kurulması, Matsukota’nın zelleştirme çalışmalarıyla birleşince Japon ekonomisi iflasın eşiğinden dnmştir. Bunun yanı sıra vergilerdeki düzelme ve doğru zelleştirme ile bankacılık sisteminin gelişmesi, Japon ekonomik kuruluşlarını güçlendirmiştir.¹¹¹

Matsukota’nın 1890’da Maliye Bakanlığına getirilmesi sonrasında Japonya’da özel sektörün gelişmesi için daha farklı hamlelerin yapılması gereği duyulmuştur. Matsukota’nın maliye bakanlığı öncesinde Japonya zel sektörün ülkede gelişebilmesi için devlet girişimlerini hayata geçirmiş bununda daha sonra özel girişimi zendireceği dşnlmştir. Bunun yanı sıra Japonya’da ticari faaliyetler geleneksel olarak toplumca küçümsenmiştir. Bu kmsemei de ortadan kaldırmak için Japon hükümeti daha milliyetçi duyguları geliştirmiş ve ticari girişimin ülke ve ulus için faydalı olacağı hususuna vurgu yapmıştır. Fakat tüm bu hamleler büyük oranda başarısız olmuştur. Matsukota’nın maliye bakanı olması sonrasında ise devletin kurmuş olduğu örnek işletmeler ve mitsutesisler değerinin oldukça altında özel girişimcilere devredilmiştir. Böylece zel sektörün hacmi daha da büyümeye başlamıştır. Daha sonra ise zabiatsu adlı Japon büyük işletmeleri ortaya çıkmıştır ve tekelleşmiştir. Tekelleşen işletmelerin nde gelenleri ise günümüzde de etkinliklerini devam ettirmektedir. Bunlar; Mitsui, Mitsubishi, Sumitomo, Yasuda ve Konaiki’dir.¹¹²

Tarım, Japon ekonomisinin Meiji’nin ilk 15 yıllık dönemindeki lokomotif sektörü olmuştur. Çünkü lke gelirinin %80’i tarım ve buna bağlı sanayiden gelmiştir. Bundan dolayı da devlet tarımdan en fazla geliri almak niyetinde olmuştur. Özetle Japonya kendisinin mali ve altyapısal bütün düzenlemelerini tarıma konmuş olan vergiler sayesinde yapmıştır. Japon sanayisi de tarım vergilerinin kendi alanına yönlendirilmesi ile gelişmesini ve modernleşmesini sağlamıştır. Tarım vergilerinin en başta geleni ise toprak vergisi olmuştur. 1873 yılında toprak vergisi çıkarılmış ve bu vergiye göre üretici hasada göre değil, toprağın kıymetinin %3’ne göre vergi ödemesi kararlaştırılmıştır. Böylece devlet her yıl tarımdan sabit bir gelir kazanmayı hedeflemiştir. Çiftçi

¹⁰⁹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminde Günümüz Japonyası’na, eviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.158

¹¹⁰ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminde Günümüz Japonyası’na, eviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.158-159

¹¹¹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminde Günümüz Japonyası’na, eviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.159

¹¹² Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, eviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.157,K. Ali Akkemik, Meiji Restarasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.39-44

hasattan sorumlu olmamış fakat genel olarak Meiji Japonyası'nda da genel vergi külfetini üstlenmiştir. Bunun yanı sıra toprak reformu da yapılmıştır. Japonya'da Taşra yaşamı Meiji döneminde de büyük bir değişime uğramamıştır. Çiftliklerin veya arazilerin ölçüleri artmamış ve aileler geleneksel yöntemlerle tarım yapmaya devam etmiştir. Tarımda makineleşme gelişmemiştir. Japonya'da en önemli tarım üretimi ise sulama, ekim ve hasatta bol zahmet gerektiren pirinç olmuştur. Köylü aileler ürünlerinin büyük kısmını satıp kalanını kendilerine saklayarak yaşamlarını idare etmiştir. Japon modernleşme hareketi kırsal alanda pek fazla etkili olamamıştır. Artan vergi yükleri ve ağır yaşam zorlukları nedeniyle Japonya'da modernleşme etkisiyle de gelişen kentlerin varlığı köylülerin kasaba ve şehirlere işçi g    olarak gitmesini gerektirmiştir. Sonuç olarak şehirdeki sanayi kollarına ucuz iş gücü sağlanmıştır.¹¹³

Japonya'da 1874 yılında Maliye Bakanlığının kayıtlarına göre halkın gelirinin üçte biri pirinç tüketime harcanmıştır. Bu da Japonya'da ve Japon kültüründe pirincin önemini göstermiştir. Bundan dolayı Japonya kırsal alanda pirinç üretimini artırmaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra buğday ve arpa gibi yiyeceklerle birlikte bazı sebze ürünleri de Japonya'da üretilmiş ve gıda fiyatlarının belirli bir aralıkta seyretmesine dikkat edilmiştir. Halkın pirince olan talebi Meiji döneminde pirincin ithal edilmesini gerektirmiştir. Çünkü Japonya topraklarının tarıma elverişli yüzdesinin az olması ve buna rağmen 1900'l  yıllara gelindiğinde pirinç ekim alanının altıda bir oranında artmasına rağmen pirince olan talepten dolayı yerli Japon pirinci gerekli talebi karşılayamamıştır. Çoğunlukla Çin ve Kore'den ithal edilen pirince olan talebin yanı sıra halka daha farklı yiyecek çeşitliliği sunma ihtiya ı doğmuştur.¹¹⁴ Batılılaşan Japonya içinde bu ürün et olmuştur. Çünkü Japonya'da Budizmden dolayı halkın çok büyük bir bölümü et yemekten uzak durmuştur. Bu anlayışın değişimi ve batılı kültüre adapte olmanın yanı sıra ülke içinde tek bir gıda koluna bağlı olunmak istenmemesi etin Japon kültürüne girmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda da ülkede hayvancılık ve balıkçılık sektörü güçlenmeye başlamıştır. Artan talepler içinde konserve endüstrisi Japonya'da 1800'l  yılların sonunda kurulmaya başlanmıştır.¹¹⁵

Japonya, yapmış olduğu tarım hamleleriyle üretimi artırmayı başarmış ve yiyecek ihtiya ını karşılamıştır. Bunun yanı sıra artan vergiler, köylülere ağır gelmiş ve bir kısmı şehirlere göç etmiştir. Japonya tarımdan elde etmiş olduğu geliri, dış borçlanmaya fazla girmeden kalkınma hamlelerine harcamış ve bundan da önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu kazanımlarda Japonya'ya yerli sermaye olarak geri d nm ştir. Böylece Japon modernleşmesinin dışa bağlı olmaması hedeflenmiştir. Fakat kırsal alandaki bu vergi artışı Japonya'da zaman zaman i  isyanlara yol açmıştır. 1877 yılındaki  ift i isyanı, Meiji dönemi ile birlikte ortadan kaldırılmış olan ve çıkarları zedelenmiş olan eski Samuray gruplarınca da desteklenmiştir. İsyen bastırılmış ve köylülerin desteğini almak amacıyla %3 olan vergi yükünün, %2,5'e indirilmesine yol açmıştır. Fakat bu indirim daha çok suni olmuş ve fiili etkisi köylüye yansımamış ve Japonya'da kırsaldan kente g   devam etmiştir.¹¹⁶

Japonya'da şehirler Meiji  ncesi de gelişmeye başlamıştır. Fakat Meiji sonrası yapılmaya başlanan reformlar, alt yapı yatırımları, yabancılarla ticaret ve endüstriyel yatırımlar küçük

¹¹³ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na,  eviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.159-160

¹¹⁴ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya,  eviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.23-25

¹¹⁵ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya,  eviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.25-27

¹¹⁶ K. Ali Akkemik, Meiji Restarasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.40-45, Lemi Atalay, Yakın  ağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.226, Selçuk Esenbel, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya'nın Türk Dünyası ve İşlam Politikalar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s.156-157

yerleşim birimlerinden büyük şehirlere göçü tetiklemiştir. Zaibatsu adı verilen Japon sermayedarlar yeni ve farklı sektörlere yatırım yapmaya başlamış ve sonuç olarak ülkede ekonomik sınıflarda oluşmaya başlamıştır. Şehirde artan nüfus yeni kamusal yatırımları da tetiklemiş ve bürokrasi sınıfının büyümesi meydana gelmiştir. Şehirlerde sayıca en kalabalık olan grup ise niteliği ve vasfı daha az olan genellikle kırsal yerleşim alanlarından göç etmiş endüstri işçileri olmuştur. Şehirlerde olan bu ekonomik ve sosyal sınıflar siyaset sahnesini de etkilemiştir. Sermayedarlar kendi çıkarlarını korumak için muhafazakâr ve parlamenter partileri aracı olarak kullanmış, buna karşın orta sınıf kendi talep ve özgürlüklerini meclis aracılığıyla dile getirirse de bu talepleri hükümet ile çelişmiştir.¹¹⁷

Japonya'nın sanayi ve endüstri alanındaki başarılı gelişmelerinin bir diğer etkeni de özellikle Avrupa ve ABD'den gelen uzmanlar olmuştur. Çünkü Japonya, yabancı uzmanlar sayesinde teknoloji transferini daha kolay yapabilmiş, hâkim olmadığı alanlarda yeni bilgiler edinmiş, modern üretim tekniklerini daha kolay kavramıştır. Dolayısıyla Japonya, elindeki hammadde, insan gücü ve bir miktar sermayeyi yabancı uzmanlar eşliğinde harmanlayarak modernleşme sürecini kısaltmış ve doğru adımlar atmaya başarmıştır. Meiji döneminde yapılmış olan harcamaların %5 oranı da yabancı uzmanlar için harcanmış ve sonuç olarak bu yatırımın ülkeyi olumlu geliştirdiği gözlemlenmiş böylece Japonya hem kendi endüstri ve sanayisini modernleştirirken bir diğer yanda kendi beşeri gücünü de yetiştirmeyi başarmıştır. Japonya sadece ülkesine özellikle de ekonomi ve sanayi alanında uzman getirmekle kalmamış yurt dışına da eğitim almaları amacıyla birçok öğrenci ve işçi göndermiştir. Japonya, bu adımları atarak bir yandan ekonomik modernleşmesi daha hızlı ve kısa zamanda doğru atılımlarla gerçekleşmiş, bir diğer yandan ise ülkenin beşeri altyapısının kalkınmasını sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu ise benzer dönemde beşeri ve endüstri altyapısının temelini doğru atamamıştır. Bu sonuç iki ülkenin sonraki gelişimini etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve beşeri alanda yeterli olarak kalkınamamışken, Japonya ise kalkınmayı başarmıştır. Ayrıca Japonya'nın bu beşeri kaynağının Meiji döneminde gelişmesi ise günümüz Japonyasına kadar tesir etmiştir.¹¹⁸

Daimyolar ortadan kaldırılmış ve arazileri ile mülkleri anlaşılarak imparatora devretmiştir. Fakat bu devretmenin amacı Daimyoların imparatorluğun bu yapıların bütün mal varlıklarına el koymaması amacını taşıdığı da önemli bir gerçek olmuştur. Ayrıca Japonya'da daimyoların mal, mülk veya arazilerinin imparatorluğa devredilmesi de karşılıksız olmamıştır. Çünkü daimyolar, Tokugawa döneminde köylülerden pirinç vergisi toplamıştır. Fakat Meiji döneminde ise hükümet girişimlerinden önemli paylar almaya başlamıştır. Sonuç olarak Japonya'nın değişimine birçok farklı açıdan bakmak mümkündür. Eski konumlarını yitirmiş olan daimyoların bir kısmı yeni dönemde de soylu sınıfına dâhil edilmiş ve kont, prens, marki veya baron olarak yeni Meiji döneminin soylu tabakası olarak varlıklarını sürdürmüştür.¹¹⁹

Daimyoların kaldırılması sonrasında bu gruplar ellerindeki gelirleri ticari yatırımlara ayırmıştır. Böylece Japonya'nın kapitalist sınıfı oluşmaya ve güçlenmeye başlamıştır. Köylüler ise bulundukları toprakta kiracı olmuşlar ve en çok ezilen sınıf olarak kalmıştır. Samuray sınıfı ise

¹¹⁷ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.160

¹¹⁸ Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, (London: Palgrave Macmillan, 2012), s.101-102, Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.158

¹¹⁹ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.12

aşamalı olarak kaldırılmıştır. Çünkü feodal hak ve ayrıcalıklarını kaybetmiştir. Samurayların bir kısmı emekli edilmiş ve kalan kısmı ise yeni ordunun ve polis teşkilatının üyeleri olmuştur.¹²⁰

SOSYAL, KÜLTÜREL ve EĞİTİM ALANINDA MODERNLEŞME

Meiji Restarasyonu başladıktan kısa bir süre sonra Japonya'da Şogunluk makamı kaldırılmıştır. İmparatorluk makamı ön plana çıkmıştır. Bu değişimlerle birlikte restarasyonun kalıcılığı için Japonya, Japon kültürü ve ulusçuluğunu daha çok benimsemiş ve önceliğe almıştır. İmparatorluk makamının ön plana çıkması sonucunda imparatorluk değerleri daha fazla yüceltilmiş ve bununla bağlantılı konfüçyüsçü ahlak değerleri Japon modernleşme araçlarından birisi haline gelmiştir.¹²¹

Tokugawa döneminin sınıflı toplum düzeni olmuş olan yapısı Meiji döneminde tek bir ulus yapısına evrilmeye çalışılmıştır. Keskin sınıf farklılıkları ortadan kaldırılmaya çalışılmış ve ülkede yeni nesil ekonomik sınıflar ortaya çıkmaya başlamıştır.¹²² Bunun yanı sıra Japon toplumunun büyük çoğunluğu heimin yani vatandaş olarak adlandırılmıştır. 1870 yılında ise vatandaşlara soyadı taşıma kullanma hakkı tanınmıştır. Bunların yanı sıra toplumda daha da alt sınıf kabul edilmiş olan dericilikle uğraşan eta grubu ve hinin adlı dilenci grupları da yurttaş kapsamına alınmıştır. Fakat uygulamada bu iki alt grupta Tokugawa döneminden pek farklı davranışlara maruz kalmamıştır. Samurayların ise toplum nezdinde bir itibarı olsa da kılıç taşıma ve kullanma hakları ile samuraylık makamı 1876'da tamamen yasak hale getirilmiştir.¹²³

Japonya'da yeni idari uygulamalar ile birlikte oldukça sert ve geleneksel kast sınıflarının yerine üç ana toplumsal sınıf belirlenmiştir. Kazoku adlı sınıf yeni asilleri, Shizoku üst düzey samurayları ve Heimin ise alt düzey samuraylar ile toplumun diğer bütün kitlesini kapsayan sınıflar olmuştur. 1871'de ise eta ile hinin adlı iki yeni alt sınıf daha eklenmiştir. Bunun sebebi ise samuray sınıfının etkisinin ortadan kaldırılmasının yeni imparator ve rejimi tarafından istenmiş olmasıdır ve böylece 1873'te zorunlu askerliğinde Japonya'da getirilmiş olması sonucu Samuray sınıfının da silah taşıması yasaklanmış böylece yeni rejim istediğini elde etmiştir.¹²⁴

Japonya'da sınıfsal düzenlemelerden en fazla etkilenmiş olan grup ise samuray sınıfı olmuştur. Bir kısım samuray yerel yönetimlerde ve diğer bir kısım samuray ise Japonya tarafından verilmiş olan kazançlarla statülerini sürdürmüş olsa da samuraylık Meiji restarasyonu sonrasında eski gözde durumunu kaybetmiş ve bunun yanı sıra eski maddi güçlerini yitirmiştir. Samuraylar için kayıp bunlarla kalmamış, yapmış olduğu mesleklerini de kullanamaz duruma gelmiştir. Devamında ise Japonya tarafından kendilerine bağlanmış olan aylıklar düşürülmüştür. Ekonomik

¹²⁰ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.144

¹²¹ Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, (London: Palgrave Macmillan, 2012) s.24

¹²² İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.8

¹²³ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.11-12

¹²⁴ Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.221

açından doğru yatırım yapmamış olan samuraylar maddi açıdan büyük sıkıntı yaratmıştır. Meiji restarasyonuna ve imparatora en büyük desteği veren Samuraylar yine kendi desteklemiş olduğu Meiji imparatorluğunca aşamalı olarak ortadan kaldırılmıştır.¹²⁵

Tüm bu yenilenme ve değişim hareketlerine karşın Japonya’da her zaman batılılığa karşı, ülkenin yeniden canlanmasının ve gelişmesinin yolunun Japon geleneklerinde saklı olduğunu belirten bir grup olmuştur. Buna karşın çoğu Japon liderler bu grubun karşısında olmuş ve modern batının teknik ve yöntemlerinin gelişmek için ideal olduğunu vurgulamıştır.¹²⁶ Sonuç olarak batının yasal sistemi, politik sistemi ve ekonomik sistemi temel alınarak Japonya’nın gelişimi için önemli bir hamle yapılmıştır.¹²⁷

Hükümet denetiminin merkezileşmesi sonrası özellikle batı ülkelerinden yönetim teknikleri alınmıştır. Sonrasında hukuk sistemi modernleştirilmiş ve bunun yanı sıra maliye ve posta teşkilatı düzenlenmiştir.¹²⁸ Ay takviminin yerini miladi takvim almış, bahar bayramının yerini yılbaşı kutlaması almış, resmi yetkililerin giysileri frak vd. batılı giysiler haline gelmiş, yeni moda tıraş olunmaya başlanmıştır. Önceleri bazı şehirlerini Çin mimarisi örnek alınarak inşa eden Japonya, Tokyo’nun yeni semtlerini batı tarzlı sokaklar şeklinde inşa etmiştir. Sokak lambaları getirilmiş, iki katlı tuğla evler inşa edilmiş, sokaklarda Avrupalı tarzlı at arabaları kullanılmıştır.¹²⁹

1870 yılında sonra Japonya’da yabancı eserlerin tercümesi yapılmış ve basılı yayın organları ortaya çıkmaya başlamıştır. Tercümesi yapılan batılı felsefecilerin kitapları Japonya’da belirli bir aydın grubunu etkilemiştir. Bunun sonucunda da Japonya’da ilk kez insan hakları ve anayasa ile ilgili talepler ortaya çıkmıştır. Bu taleplerle ilgili toplumsal gruplar oluşmuş ve bu düşünceler Japon toplumuna yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır. Sonuç olarak bu hak ve taleplerle ilgili gösteriler düzenlenmiş ve dergiler hazırlanmıştır.¹³⁰

HUKUK ALANINDA MODERNLEŞME

11 Şubat 1889’da resmi olarak Hirobumi tarafından hazırlanan Japonya Anayasası resmen ilan edilmiştir. Anayasa imparator başta olmak üzere çevresinde etkili olmayan çok partili sistemi getirmiştir. Günümüzde bazı tarihçiler bu anayasanın militarist olduğu belirtmiştir. Bunu açıklamak için ise bu anayasada militarist öğelerin bulunmuş olmasının sebebinin eski Japon

¹²⁵ Wolfram Eberhard, *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.204-208, Janet E. Hunter, *Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay* (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.359, Kenneth G. Henshall, *A History of Japan From Stone Age to Super Power*, ‘y.y.’ 1992, s.78-79, Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.445

¹²⁶ Janet E. Hunter, *Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay* (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.26

¹²⁷ Janet E. Hunter, *Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay* (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.39

¹²⁸ Milton Walter Meyer, *Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na*, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.145

¹²⁹ *Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya*, Gala Film ve CCTV, 2006

¹³⁰ Kenneth G. Henshall, *A History of Japan From Stone Age to Super Power*, (London: Palgrave Macmillan, 2012) s.89, Janet E. Hunter, *Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay* (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.292-293

köklerine yer verilmesinden kaynaklı olduğunu belirtilmiştir. Sonuç olarak anayasanın kabulünden sonra toplumsal çatışmalar azalmış ve Japonya ekonomisi hızla toparlanmıştır.¹³¹

Meiji Anayasası hem siyasi reformların hem de hukuki reformların özünü oluşturmıştır. Anayasa'ya göre imparator "ilahi ve dokunulmazdır". Yürütme, yasama ve yargı olmak üzere tüm kolları kendi elinde toplayarak bir egemenlik kaynağı olarak hareket eder (Madde 2). Medeni ülkelerde olduğu gibi imparator, kamu yönetimi alanında Anayasaya dayanarak kararlar almalıdır. Bununla birlikte, hükümdarın tanrısallığının yasal normlara dayandığı Avrupa'nın aksine, Japonya'da imparatorun cennetsel statüsü her şeyden önce ahlaki ve etik değerlendirmelerle belirlenmiştir. Japonlar imparatoru yaşayan bir tanrı olarak onurlandırmalı, sadece yasalara uymaları nedeniyle değil, aynı zamanda özel bir dünya görüşü ve uzun bir eğitim sürecinin bir sonucu olarak edindikleri tavır temelinde içsel inançları nedeniyle benimsemelidir. İmparatorun bir tür temel madde olarak algılanması, Japonya'nın "tanrılar ülkesi" olarak özel bir yere sahip olduğu izlenimini vermiştir. Bu bağlamda sıradan vatandaşların gözünde imparatorun üstün gücünü meşrulaştırmak için tasarlanmış, Meiji ve post-Meiji dönemlerinde halkın siyasi manipülasyonunun bir aracı olarak kamu ahlakının özel rolüne dikkat çekmek önemli olmuştur.¹³²

Japonya Anayasası büyük oranda 1850 Prusya Anayasasını temel almıştır. Bunun dışında Japonya'da parlamenter rejiminde uygulanmaya başlanması sonrasında batı ülkeleri dışında ilk başarılı parlamenter sisteme sahip olması da ülke için önemli bir itibar kaynağı olmuştur.¹³³

Hukuk alanında modernleşme hareketleri ise Japonya'da 1871 yılında başlamıştır. Siyasi alan açısında başlayan bazı hukuksal değişikliklerin ardından adli sistemde yapılan değişikliklerle bölgesel ve yerel mahkemelerin kurulması oluşumu takip etmiştir. 1875 yılına gelindiğinde ise ilk kez Japonya Yüksek Mahkemesi kurulmuştur. Hukuk alanında Fransız uzmanlardan yararlanmış olan Japonya, 1890 yılına doğru ceza kanununu yürürlüğe koymuştur. Bunun devamında ise ticaret hukuk dalında Alman uzmanların işbirliğinden yararlanılmış ve ceza hukuku ile aynı yıl uygulanmaya başlanmıştır. Japonya'da medeni kanun ise ceza ve ticaret hukuku gibi Avrupalı ülkelere doğrudan alınacakken Japonya gelenekleri ile çelişince birçok itirazla karşılaşmıştır. Özellikle miras, evlilik ve aile ile ilgili bölümler 1898 yılında karara bağlanmış ve uygulanmaya konmuştur. Bunların sonucu olarak Japonya devletinin Meiji liderliğinde yapmış olduğu hukuki modernleşme hamleleri batı ülkeleri tarafından olumlu karşılanmış ve Japonya'nın bu ülkelerde saygınlığı artmıştır. Bunun yanı sıra 1910'lu yıllarda tamamen sona erecek olan Japonya'nın özellikle Tokugawa döneminde batılı ülkelerle yapmış olduğu eşit olmayan antlaşmaların sona ermesinde de Japonya'nın yapmış olduğu bu modernleşme hamleleri etkili olmuş ve Japonya'nın diplomatik gücünü artırmıştır.¹³⁴

SİYASİ PARTİLERİN DOĞUŞU

¹³¹ Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya, Gala Film ve CCTV, 2006

¹³² Dmitry Vladimirovich Streltsov, Modernisation: Lessons From Japan, (Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, 2011), s.86-107

¹³³ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.17

¹³⁴ William G. Beasley, The Japanese Experience A Short History of Japan, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.191

Japon siyasi tarihine partiler ilk kez 19. Yüzyılda girmiştir. Yüzyıllarca imparatorluk ve Şogunluk ile yönetilen Japonya otoriter yönetimlere alışık olmuştur. Batılı düşüncenin etkisiyle ve yapılamaya başlanmış olan restarasyon hareketleriyle birlikte yeni anayasa da siyasi partiler Japon gelenekçiliğine karşı yerini almıştır. Japon asker ve politikacı Tosa klanından İtagaki Taisuke, siyasi partilerin oluşumunu destekleyen ilk kişiler arasında yer almıştır. 1874 yılında da ilk Japon siyasi partisi olan Vatanseverlerin Resmi Derneği (Aikoku Koto) adlı partiyi kurmuştur.¹³⁵ İtagaki'nin kurmuş olduğu parti, milliyetçi özellik taşımış ve Ito gibi otoriter hükümete karşı çıkmıştır. Okuma Shigenobu'da Hizen klanına bağlı olup İto ve Satsuma ile Choshu klanlarının hükümeti kontrol etmesine karşı hareket etmiş ve oligarşiye karşı çıkmıştır. Okuma daha çok milli çizgide ilerlemiş ve İngiliz parlamenter sistemini örnek alan bir yapı oluşturmayı hedeflemiş ona karşın İtagaki ise Liberal bir anlayış belirlemiş ve ilerleyen yıllarda kendi siyasal hareketlerini bu yolla oluşturmuştur. Fakat ikisinin ortak isteği halkın siyasete daha çok katılımının yer alması ve oligarşinin Japonya'dan arındırılması ile birlikte Japonya'nın batılı uluslar gibi güçlü düzeye gelmiş olması fikri yer almıştır.¹³⁶

Japonya'da 1877-1880 yılları arasında iç çalkantılardan dolayı güçlü bir enflasyon yaşanmıştır. Buna rağmen büyük arazi sahipleri ve burjuvazi devlet tarafından ekonomik olarak güçlendirilmiştir. Ancak, kırsal kesimde ekonomik güce ve siyasi etkiye sahip olan toprak sahiplerinin ulusal anlamda önemli siyasi sorunlarını çözme imkânları olmamıştır. Bunun sebebi ise iktidar Satsuma ve Choshu prensliklerinden veya ailelerinden gelen dar bir çember tarafından tekelleştirilmiş olması olmuştur. Liberal toprak sahipleri ve burjuvazi, kendilerinin temsili bir organının kurulmasını ve onun yardımıyla kendi talepleri ve ayrıcalıklarını savunma hakkı üzerinde çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmaların neticesinde Vatanseverlerin Resmi Derneği (Aikokushia) kurulmuştur. Hükümetin baskıcı önlemlerine rağmen (kongreyi kapatmak, gazete ve dergileri yasaklamak gibi) parlamento oluşturma hareketinde hızlı bir katılım olmuştur.¹³⁷ Devamında ise Japonya'da yasama ve yargı (vilayet) meclislerinin oluşturulmasını isteyen Vatanseverlerin Resmi Derneği bunu hükümetten talep etmiştir. Parlamentonunda çoğunluğunun eski asker sınıfından ve zengin olan köylülerden oluşmasını istemiştir. Sonuç olarak hükümet bu baskılara karşı boyun eğmek zorunda kalmıştır. Partinin talep etmiş olduğu vilayet meclisleri danışman olarak oluşturulmuştur. Fakat bu meclislerin en önemli özelliği ise batılı ülkeler dışında ilk seçilmiş yasama organı olmalarıdır.¹³⁸ 1878 yılından sonra kurulmuş olan bu yerel meclisler Japonya'daki demokrasi hamlelerinin en önemli ayağını oluşturmuştur. İlk aşamaları danışma meclisi niteliği taşıyan bu organlar 1885 yılı sonrasında ise restarasyon ve dönüşümün etkisiyle birlikte Japonya'da kurulmuş olan devlet konseyinin yerine batılı ülkeler gibi kabine sistemine evrilmiştir. Böylece imparatorun alt kademesinde yer alan birçok alanda bakanların olmuş olduğu başbakanlık makamı oluşmuş ve modern hükümet sistemi kurulmuştur.¹³⁹

İtagaki'nin parti kurmasından sonra Japonya'da partilileşmeyi ve anayasal hareketleri destekleyen bir diğer isimde Okuma Shigenobu'dur. Dışişleri dairesinde de çalışmış ve bir kabine üyesi de olmuş olan Okuma, imparatora parlamenter hükümet şekli için önerge vermiştir.

¹³⁵ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.147

¹³⁶ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.12

¹³⁷ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.99'dan D.Kuznetsov, G.B.Navlitskaya, I.M.Syritsyn, Japonya Tarihi 'y.y', 1988, s.56

¹³⁸ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.149

¹³⁹ Andrew Gordon, A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present, (Oxford: Oxford University Press, 2002), s.83

Parlamentar önerge sonrası özellikle Ito Hirobumi ile de fikir ayrılıkları yaşamıştır. Bu yüzden de hükümetten ayrılmıştır. 1881’de Itagaki yeni partisi olan Liberal Oartiyi (Jiyuto) kurmuştur ve bir yıl sonra da Okuma Anayasal Yenilikçi Partiyi (Rikken Kaishinto) kurmuştur. Hükümet ise bu duruma tepki olarak Anayasal İmparatorluk Partisi (Rikken Teiseito) adlı parti kurmuştur.¹⁴⁰

İtagaki Taisuke’nin kurmuş olduğu Liberal Parti birçok açıdan Japonya’da ilkleri barındırmıştır. Batılı düşünürlerin özellikle de Rousseau ve diğer Fransız devrimin savunucularından etkilenmiş olan bu hareket, Japonya’daki gerçek anlamda ilk büyük siyasi oluşum olma özelliğini taşımıştır. Fransız devriminin eşitlik, hürriyet gibi kavramlarını içeren Liberal Parti, yasama meclisi ve anayasa konusunda da hükümetten isteklerde bulundurmuş ve bu konuları parti doktrinine almıştır. Batılı ülkelerin siyasal hareketlerinden etkilenmiş olan Japonya’da Fransız tarzını benimseyen Liberal partinin yanı sıra İngiliz ekolünü benimsemiş olan Okuma Shigendu’nun kurmuş olduğu Güçlü bir anayasa ve parlamento görüşünü kabul etmiş olan Anayasal Reform Partisi de Japon toplumunda önemli destekçi kitlesine ulaşmıştır. Liberal Parti ve Anayasal Reform Partisi ülkede Meiji sonrasında yer alan reform adımlarının gerçekleşmesi ve tamamlanması için meclis kurulması, insan hakları ve demokrasi kavramlarının ülke içerisinde uygulanmasını ve benimsenmesini hedeflemiştir.¹⁴¹ Siyasi partilerin yanı sıra Politikayı yemsi eden kurumların değişimi 1885 yılında kabine hükümetine geçilmesi, 1889’da Anayasanın ilanı ve 1890’da meclisin oluşturulması ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla yüzyılın sonuna kadar Japonya’daki politik değişim rüzgârı; Avrupa tarzı yasalar, eğitim sistemi ve devlet kurumları batılı emsallerine göre oluşturulmuş ve düzenlenmiştir. Bu hedeflerde 1885’te aşamalı olarak ülkede uygulanmaya başlanmıştır.¹⁴²

1890 yılında temsilciler meclisinin Japonya siyasi yaşamına dâhil olması Japonya için bir ilerleme olmuştur. Fakat Japonya’da oligarşik yapının hüküm sürmesi ve hükümetinde oligarklardan oluşması temsilciler meclisinin uğraşlarını göz ardı edilmiştir. Okuma ve İtegaki kendi çabalarıyla siyasi partilerin politik yaşamda daha etkili olması ve hükümete karar almada destek olması ile birlikte partilerin hükümet tarafından dikkate alınması hatta hükümetin partilerden çekinmesi ve hesap verebilmesi için önemli uğraş vermiştir. Fakat hükümet otoriter ve oligarşik düzenini sürdürmüş ve partileri polis tarafından sürekli gözlem altında tutmuştur. Fakat Japon hükümeti muhalefetin bu hamlelerine karşın partili sistemin İmparator Meiji tarafından Japonya halkına hediye edildiğini savunmuştur. Ito Hirobumi özellikle bu yolla muhalefete karşı mücadele etmiş ve Bismark modelinin Japonya’yı kaldıracağını savunmuştur. Bu modele göre siyasi partiler imparatorun altında konumlanmış ve imparatoru daha da yüceltmıştır. Meclis sistemi de Bismark modeline göre benimsenmiş ve ikili meclis oluşturulmuştur. Fakat yasaların anayasaya uygunluğu ise Ito Hirobumi’nin başkanı olmuş olduğu özel kurul tarafından denetlenmiştir. Hükümet daha rahat kararlar ve uygulamalar yapmak için elindeki gücü ve kontrolü meclise ve siyasi partilere vermek istememiştir. Hükümet bu gücü korumak ve vurgulamak için savaş bakanı ile deniz bakanını sivil üyeler arasından ayırmış ve doğrudan imparatora bağlamıştır. Bu da Japonya’da 20. Yüzyılın ortalarına kadar

¹⁴⁰ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.149

¹⁴¹ Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, (London: Palgrave Macmillan, 2012) s.89, Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.292-293, Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.14

¹⁴² Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.40

sürmüştür. Son olarak seçmen sayısı oldukça kısıtlı tutulmuş ve ülkede 80 kişiden birisi oy kullanacak şekilde dizayn edilmiştir.¹⁴³

Japonya’da siyasi partiler daha güçlü haklara sahip olmak için çabalasalarda parti liderleri arasındaki uyuşmazlıklar veya parti içindeki gruplaşmalar 20.yüzyıla girerken Japon siyasi tarihinde partilerin arzu ettiği güce erişememelerine sebep olmuştur. Parti liderleri oligarşik hükümete karşı cesaretli olsalarda 1894-1895 yılları arasında olan Çin-Japonya savaşı sırasında ve sonrasında partiler artık polis baskısı altında değil askeri baskı içinde olmuştur. Savaşın dolayısıyla Japonya’da askeri harcamaların katlanarak artmasını mecliste onaylamak zorunda kalmış olan Japon siyasi partileri, hükümetin askeri denetiminde kalmış ve meclisi de hükümet kararlarından farklı olarak karar almasını da sağlayamamıştır. Özellikle Choshu klanından eski bir samuray olan ve Japonya’da birkaç kez başbakanlık yapmış olan Yamagata da kabine üzerinde askeri denetimi sağlamıştır. Yamagata’nın gerçek mesleği subaylık olmuştur. Bundan dolayı Feldmareşal ünvanını da almıştır. Ito Hirobumi ile birlikte de uyumlu politikaları olmuş ve oligarşik yapıyı desteklemiştir. Özellikle Japonya’da Okuma veya Itagaki ya da Ito Hirobumi Avrupa ve ABD’yi kapsayan ve batının politik değerleri ile teknolojisini öğrenmek maksadıyla yapmış olduğu geziler sırasında Yamagata bu ülkelerin ordularını incelemiştir. Japonya’da 1872’de zorunlu askerliğin getirilişi ve 1877’de Saigo isyanının bastırılmasında da önemli rol oynayan Yamagata partilerin ve partiler arasındaki rekabetin gerçek anayasallığı yok edeceğini ve ülkeyi kaosa sürükleyeceğini düşünmüştür. Ayrıca ordu ve deniz bakanlıklarında partilerden bağımsız olması gerektiğini düşünmüş ve hükümette bu sistemi uygulamayı başarmıştır. Fakat Yamagata’nın bu yükselişi Japonya’da Ito ile rekabetine yol açmış sonuç olarak Yamagata’nın artan askeri gücüne karşılık Ito Hirobumi sivil alandan destek almıştır. Bu çekişme ikili arasında sürmüş olsa da ne Ito Hirobumi ne de Yamagata siyasi partilere ve varlıklarına inanmamıştır. Özellikle Okuma Shigenobu dışındaki siyasi parti liderleri de zamanla siyasi partilere olan inancını yitirmeye başlamıştır. Bunlarla birlikte Japonya meclisinde oligarşik hükümete destek azalmamıştır. Dolayısıyla partiler arzu edilmiş olan etkinliklerine ulaşamamıştır. Tüm bunlara rağmen Japonya belirli bir düzeyde siyasal ve parti sisteminin oluşturması sağlanmıştır.¹⁴⁴

II. BÖLÜM

MEİJİ ANAYASASI ve JAPON İÇ POLİTİKASI

Japonya ülke olarak modernleşme hamlelerine girişmiş ve gerek politik gerek askeri gerek bilimsel ve gerekse sosyal ve toplumsal alanlarda yenilikler için çalışmış ve çeşitli hamleler yapmıştır. Yapılmış olan bu hamlelerin en önemli sonucuda hukuk alanında olmuş ve ulusal bir anayasa yaratma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çünkü Japonya ülke olarak kendisini batılı güçlerle eşit seviyeye getirmek istiyorsa ve uluslararası toplum nezdinde saygı görmek ve yapmış olduğu modernleşme çalışmalarını taçlandırmak için kendi ulusal anayasasını yapmak mecburiyetinde olmuştur. Japonya’da gerek Tokugawa döneminde gerekse Meiji sonrasında bilinen bir hukuk

¹⁴³ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.14

¹⁴⁴ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.14-15

düzeni olmamıştır. Japonya’da bilinen anlamda mahkemeler veya kanunen yetkili memurlar olmamıştır. Ülkede işkence oldukça yaygın olmuş ve ölüm cezası en basit suçlarda dahi uygulanmıştır. Hapishaneler veya zindanlar ise insani değerlerden oldukça uzak alanlar halinde olmuştur. Japonya’nın diğer uluslararasıda yer alabilmesi için anayasa batı ülkelerinin adalet sistemi gibi yargı ve ceza yöntemi geliştirmesi elzem olmuştur. Bunun yanı sıra batılı ülkelerle yapılmış olan aleyhine anlaşmanın da ortadan kalkması için Japonya’nın uluslararası alanda prestije ihtiyacı doğmuştur.¹⁴⁵

1870 ve 1880li yıllarda toplumda ise imparator destekçileri ve ılımlı muhalifler olarak ikiye ayrılmış bir bölünmüşlük yaşanmıştır. 1881’in Mart’ında hükümet içerisinde aşırı rüşvetçiliğini ortaya çıkaran "Hokkaido skandalı" toplumda gerçek bir patlamaya neden olmuştur. Basın kampanyası, siyasi grupların performansı ve kalabalık protesto toplantıları yoğunlaşmıştır. Muhalefet yaşanan bu olay neticesinde hükümetin taviz vermesi gerektiği ve anayasa konusunda çalışmaları hızlandırması gerektiğini düşünmüştür. Bütün bunlar, hükümetin iç ve dış politikalarından, bileşiminden (Satsuma ve Choshu’dan gelen ailelerin üstünlüğü) ve toplumdaki gerginlikten genel bir memnuniyetsizlik olasılığını daha fazla kanıtlamıştır. Akademisyen ve yazar George Akita’da Japon anayasacılık ile meclis hareketlerinin bir diğer amacının uluslararası kamuoyu olduğunu belirtmiştir. Böylece toplumun ayrılmışlığını düzenleme ile özgürlük ve insan hakları reformları Japon hükümeti için ikinci planda kalmıştır.¹⁴⁶

Meiji hükümeti ise muhalefetten gelen baskıları aldırmayan ve kendisinin daha rahat karar alabileceği yöntemleri tercih eden bir yapıya sahip olmuştur. Fakat muhalefette bazen hükümet üzerinde etkili olmuştur. Bunlardan en önemlisi ise ülkede muhalif kesimleride temsil edecek bir organın oluşturulması meselesi yer almıştır. 2 Mayıs 1874’te emperyal kararnameyle, "kamuoyu tartışması yoluyla yasama amacıyla tüm ulusun temsilcilerinin acil olarak toplanması" ilan edilmiştir. Halkın temsilcileri olarak "halkın görüşü hakkında rapor" verecek olan, “çeşitli yerel departmanlardan veya gruplardan gelen ana yetkililerin”, başka deyişle yerel bürokrasi temsilcilerinin (yürütme organı) toplanması gerektiğini işaret etmiştir. Fakat İngiliz araştırmacı W. Beasley’nin görüşüne göre hükümet açısından bunun yapılmasının doğru olduğu ama sonuç olarak “ulusun temsilcileri” olarak çok dar bir insan kategorisini, yani seçilmiş değil atanmış kişilerin temsil yetkisi olduğunu belirtmiştir. Kanun koymada demokratik ilkeleri uygulama vaadi ile birlikte 1875 yılına gelindiğinde yeni yasaları tartışma ve karar verme, mevcut yasaları gözden geçirme gibi yasama işlevlerine sahip olan Büyükler Konseyinin (Genroin) kurulmuştur. Böylelikle, müzakereci organın üzerine genroin kurumunun yerleştirilmesiyle, hükümet yasama girişiminin de kontrolünü ele geçirmiş ve muhaliflerin taleplerini yerine getirirken otoriter konumunu ve kontrol gücünü de devam ettirmeyi başarmıştır.¹⁴⁷

Japonya’da 1870’lerde artan talepler üzerine ortaya çıkmış olan meclis ihtiyacı 1875 yılında yapılmış olan Osaka Konferansından sonra Genroin adında Meiji tarafından ulusal temsili sağlamaya yönelik bir meclis kurulmuştur. Genroin yarı yasama ve tavsiye niteliğinde karar alabilecek bir yapıya sahip olmuştur ve yeni anayasa yapımı için çalışmalara ve önerilere dâhil olmuştur.¹⁴⁸

28 Aralık 1875’te kurulmuş olan Genroin meclisinin özellikleri ise şöyledir;

¹⁴⁵ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.38

¹⁴⁶ George Akita, Foundations of Constitutional government in Modern Japan, 1868 – 1900, (Boston: Harvard University Press), 1974, s.4

¹⁴⁷ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya’nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.26-27

¹⁴⁸ David John Lu, Japan A Documantery History The Late Tokugawa Period And History, ‘y-y.’, 1987, s.36

1. Genroin, mevzuat sorunları ile uğraşan bir danışmanlık organıdır, işlevleri mevzuat ve mevcut yasaların gözden geçirilmesi konularında tartışmak ve karar almaktır.
2. Genroin üyeleri imparatorun isteği üzerine toplantılara giderler.
3. Genrolar imparator tarafından atanır ve soylulardan, mevcut veya eski yetkililer, devlete liyakat eden kişiler veya yasal ve siyasi bilgi ve deneyime sahip kişiler arasından seçilir.
4. İmparatorun emriyle, kabineden tüm projeler genroin'e gönderilir.
5. Genroin, imparatora mevzuatın güncellenmesi veya mevcut yasaların değiştirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunma hakkına sahiptir. Böyle bir öneri alınırsa, kabine taslak değişiklik hazırlar.
6. Genroin, Başbakan, Özel Konsey üyesi ve bir bölüm veya komisyon başkanı bulunmasını talep etme hakkına sahiptir.
7. Genroin, mevzuatla ilgili dilekçeleri kabul eder. Herhangi bir bakan, komisyon başkanı, özellikle kendilerine yakın konular çözüldüğünde fikirlerini ifade etmek için genroin toplantılarına katılabilir, ancak oy kullanma hakları yoktur.¹⁴⁹

Genroin ile birlikte Japonya artık meclise sahip olmuş ve bu meclis daha sonra anayasa ve yeni meclis içinde çalışmalara katılmıştır. Fakat Japonya'da meclisin olması demek halkın geniş kesimlerine temsil hakkı vermiş olmak olarak olmamış ve hükümet burada oligarşik tavrını sürdürmüştür. Artan talepler sonrası Japonya kendi anayasasını hazırlamak için çalışmalara başlamıştır. 1 Eylül 1876'da, anayasa taslağı hazırlamak, uygun seçimlerin yapılabilmesi ve bir "ulusal anayasa" kurulabilmesi için yabancı anayasaların gözden geçirilmesi emrini veren bir İmparatorluk kararnamesi çıkarılmıştır. Yasama konuları Genroin'in sorumluluğu olduğundan, bu organa anayasanın taslağı emanet edilmiştir.¹⁵⁰

Japonya öncelikli olarak ülkesinde bulunan konsolosların Japon kanunlarına yönelik yargılanmasını hayata geçirecek yasal düzenleme yoluna gitmiştir. Bunun içinde anayasadan önce bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Iwakura heyetinin 1871-1873 yılları arasında Avrupa ve ABD'yi kapsayan gezisi neticesinde Japonya aleyhine olan anlaşmaları kaldırmaya çalışmıştır. Fakat bu girişim batılı ülkelerce kabul görmemiştir. 1883 yılına gelindiğinde ise özellikle Fransız hukukundan etkilenecek hazırlanılan kanunlara göre yapılmış olan yeni düzenlemeler neticesinde Japonya yabancı temsilcilerin Japon kanununa göre yargılanmasını batılı ülkelere karşı tekrar talep etmişse de ikinci defa da batılılarca bu kabul görmemiştir. Bu hukuki mesele Japon dışişlerini yoğun mesaiye sevk etmiş ve 1887 yılında Dışişleri Bakanı İnoe yabancıların yargılanmasında yabancı ve Japon yargıçların birlikte hareket etmesi fikrini ortaya atmış ve kamuoyundan büyük tepki görüp istifa etmiştir. Yerine gelmiş olan Okuma Shigenobu'da diplomatik olarak batılılarla yapılan ikili anlaşmaların kaldırılması için yeni önlemler önermiş bu da kamuoyunda şiddetle tepki ile karşılanmıştır. 1889 yılına gelindiğinde ise yabancıların yargılanması meselesini çözemeyen Japonya kabinesi istifa etmiştir.¹⁵¹

¹⁴⁹ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den The Meiji Japan through contemporary sources, Tokyo, 1969, s.77-78

¹⁵⁰ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.28

¹⁵¹ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.38

1870-1880 yıllarında yapılmış olan dönüşümlerin sonucu, "emperyal sistem" - tennosei adı verilen bir devlet yapısının yaratılması olmuştur. Bu sistemin bir yönü, teorik olarak imparatorun mutlak gücünün aslında vassallar, feodal lordlar veya kalıtsal asaletler tarafından değil, atanmış yetkililer tarafından uygulandığı bir temel sistem şeklinde olmuş ve yeni bürokrasinin Avrupa standartlarına göre oluşturulan hükümet mekanizması aracılığıyla hareket etmesi temel hedef haline gelmiştir. Böylece, Japon hükümetindeki birçok dönüşümün başlatıcısı, Meiji döneminin olağanüstü figürlerinden biri olan Okubo Toshimichi, Avrupa'dan döndüğü 1873 yılında yayınlamış olduğu makalede, anayasanın kabulü ile birlikte Japonya'nın Batı'dan saygı kazanabilmesi ve ülkedeki parçalanmanın ortadan kaldırılması için bir araç olacağının altını çizmiştir. Bu görüşü destekleyen siyasetçi Iwakura Tomomi gibi, Okubo Toshimichi de bir dereceye kadar halkın katılımının sağlanacağı ve siyasi istikrara katkıda bulunacağı yeni anayasanın önemine bir kez daha değinmiştir. Okubo ve Iwakura'nın yanı sıra Japonya'da anayasal siyasi oluşumu destekleyen ve katkı sunan liderler arasında Ito Hirobumi, Okuma Shigenobu ve Yamagata Aritomo gibi isimler yer almış ve Japonya'nın anayasal sürecinin temeli için çalışmalara katılmıştır.¹⁵²

Japonya'da muhalifler çeşitli anayasa taslaklarını hükümete sunmuştur. Fakat oligarşik hükümet bu anayasa taslaklarını gereğinden fazla liberal olarak nitelemiş ve bu taslakları yok saymıştır. Meiji yönetimi burada muhaliflerin isteklerinden ziyade hükümet üyelerinin kendilerinin oluşturacakları taslakları ön plana almak istemiş ve bir diğer yandan da toplumdaki gücünü hissettirmeyi hedeflemiştir.¹⁵³

Japonya'da Anayasa çalışmalarının yapılmış olduğu Nisan 1868'de bir imparatorluk manifestosu hazırlanmıştır. Bu manifesto oluşturulacak olan anayasanın çerçevesini belirleme amacı gütmüştür. Beş temel maddeden oluşan ve devlet yönetimi ilkelerini içeren maddeler şu şekildedir;

1. Halk toplantıları düzenlenebilir ve idari konular genel kurulda çözülebilir;
2. Yöneticiler ve yönetilenler kendilerini eşit derecede halkın iyiliğine adanmalıdır;
3. Askeri ve sivil yetkililer tüm sınıflarda kişisel girişimi teşvik etmeli ve canlı faaliyetin tezahürünü teşvik etmelidir;
4. Şimdiye kadar geçerli olan modern olmayan geleneklerin hafifletilmesi veya kaldırılması gerekmektedir;
5. Dış dünyadan faydalı bilgiler alınacak ve böylece imparatorluğun temelleri güçlendirilecektir.

Bu bildirgenin özü, dış ve iç politikalarda kamuoyu tarafından yönlendirilecek ve bundan sonra iktidarın tek bir askeri sınıfa değil, tüm vatandaşlara dayanan bir güç olacağını bildiren ifade ettiği sonucunu taşımıştır.¹⁵⁴

Japonya'da reformların adım adım sırası Meiji hükümetinin kendisi tarafından açıklanmıştır. Özet olarak herhangi bir yenilikte veya reform hareketleri içinde her zaman 1868 yılındaki

¹⁵² William G. Beasley, *The Rise of Modern Japan*, (New York, St. Martin press, 1990), p.67, Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayımlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.24-25

¹⁵³ Jennifer Huffman, *The Popular Rights Debate Political or Ideological? Political Development in Modern Japan*, (Princeton: Princeton University press, 1968), s.98-105

¹⁵⁴ Marius B. Jansen, *Japan and its World: two centuries of change*, (Princeton: Princeton University Press, 1980), s.63

iktidara geliş bildirgesine bir gönderi olmuş ve bu olay imparatorun saltanatının başlangıcında etmiş olduğu yeminin anlamına değinmiş olduğunu göstermiştir.¹⁵⁵

Ayrıca, 12 Ekim 1881'de yayınlanan parlamentonun kuruluş zamanı hakkında imparatorluğun durumu adlı yazıda; 1868'deki manifestodan beri, anayasal bir hükümetin kademeli olarak başlatılmasının kastedildiğini, böylece tahtın haleflerinin liderlikleri için kesin kurallar oluşturabileceğini vurgulanmıştır. Bu amaçla, belgede belirtildiği gibi, 1875 yılında bir genroin (büyükler konseyi) oluşturulmuş ve 1878 yılında da valilik meclisleri kurulmuştur. Yazıda İmparator Meiji'nin bakanlara 1890'da parlamentonun toplantısına hazırlanmaları talimatı vermenin mümkün olduğunu düşündüğü belirtilmiştir. Fakat parlamentonun kurulması, bu tür reformlar için temel atıldıktan sonra mutlak iktidar için bir imtiyaz niteliği taşımıştır. Önemli tavizler verilir verilmez oligarşi, ülkenin siyasi yapısında zaten mevcut olan otokratik eğilimlerini güçlendiren yasal yollarla gücüne yönelik tehdidi en aza indirmeye çalışmıştır.¹⁵⁶

Japonya Meiji döneminin öncesinde ve Meiji dönemi sırasında yeni bir Anayasa oluşturmak için toplam 21 yıllık uzun bir çalışma yapmıştır. Gizli bir şekilde yürütülen bu çalışmaların uzun olmasının sebebi ise çeşitli siyasi baskılardan kaçınmak ve karşıt görüşlerin olası tehlikesini önlemek için yavaş hareket edilmiş olmasından kaynaklanmıştır. Sumitsu-in adı verilmiş olan bu yapı özel bir konserdir ve gizli bir şekilde anayasa çalışmalarını tamamlamıştır. Çünkü bu anayasa Japonya'nın siyasi ve hukuki alanda yapmış olduğu modernleşme çalışmalarının en önemli aşamasını teşkil etmiştir. Meden kanun, ticaret ve ceza kanunu ile siyasi partilerin oluşması aşamalarından sonra Japonya'da toplumun belirli bir tabanında anayasa talebide gündeme gelmiştir. 1889 yılında oluşturulmuş olan bu anayasa Japonya'nın İkinci Dünya Savaşındaki işgaline dek kesintisiz sürmüştür. Anayasa 11 Şubat 1889 tarihinde ilan edilmiş ve bu tarihin önemi ise antik Japon devletinin Milattan Önce 11 Şubat 660 yılında kurulmuş olması ve bu tarihe itaf edilmiş olması önemini taşımıştır. Meiji Anayasası olarak tabir edilen Japon Anayasası bir önsöz ile yetmiş altı tüzükten oluşmuştur. İmparator bu anayasayı Japon halkına armağan etmiştir.¹⁵⁷ İmparator egemenliğin kutsal kaynağı olarak görülmüştür. Oldukça geniş yetkilere sahip imparatorun fermanları kanun niteliğinde olmuştur. Ayrıca meclis, hükümet ve orduda imparatora bağlıydı. Tüm bunların yanı sıra savaş ve barış yetkisine sahipti. Böylece imparator tüm politikalara karar vermiştir.¹⁵⁸

Japonya'da anayasanın kabul edilmesinden ve parlamentonun açılmasından önce bir takım yasak çıkarılmıştır. Esasen batı yanlısı gazetelerin olayları hükümet karşıtı bir pozisyonda yansıtmaları nedeniyle 1875 yılında Basın Yasası ilan edilmiştir.¹⁵⁹ Bu yasaya göre gazete sahibi, editörü ve yayıncısı iç işleri bakanlığına kayıt olmak zorunda olmuş ve tüm yorumlar imzalanmalı, mevcut yasalara ve bu yasalara uyması gereken kişilerin görev duygusuna aykırı olan herhangi bir materyal içeren tüm makaleler için editör sorumlu olmalı içeriği yasak ve yasa kapsamına alınmıştır. 1877'de Basın Yasası sıkılaştırılmıştır. İçişleri Bakanlığına bağlı birimler artık yasayı

¹⁵⁵ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.30'dan V.N. Durdenevsky, E.F. Lundshuite, Doğu Anayasası, (Leningrad, 1926), s.163

Durdenevsky V.N. Lundshuite E.F. Doğu Anayasası. - Leningrad, 1926. - S.163

¹⁵⁶ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.29-30

¹⁵⁷ Murat Belge, Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.367

¹⁵⁸ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.149

¹⁵⁹ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den The Meiji Japan through contemporary sources, Tokyo, 1969, s.32

ihlal eden gazeteleri yasaklama ve kapatma hakkına sahip olmuştur. Nisan 1880'de kontrolün kapsamı daha da büyümüştür. Siyasi partilerin ve benzer kuruluşların denetimini de kapsamıştır.¹⁶⁰ Siyasi mitingler ve toplantılar polis kontrolü altına alınmış; askeri personelin, öğretmenlerin ve öğrencilerin onlara katılmaları yasaklanmış; siyasi derneklere üyeliklerini genişletmeleri ve diğer bölgelerdeki benzer gruplarla bağlantı kurmaları da yasaklanmıştır. Baskıcı yasaların kabul edilmesi muhalefetin hükümetle işbirliğine, valilik meclislerinin getirilmesi ve muhalefet hareketinin liderlerinin hükümete davet edilmesine yol açmıştır. Genel olarak, hükümetin çabalarının öncelikle kamu kurumlarını geliştirmeyi değil, modernleşmenin tamamlanmasının ardından oligarşik hükümete karşı direnebilecek olan sivil toplum hareketlerini ve muhalif hareketleri engelleyerek devlet mekanizmasını güçlendirmeyi amaçlamıştır.¹⁶¹

Japonya'da muhaliflerin bir kısmı oluşturulması hedeflenen yazılı anayasayı oligarşinin devam eden reformlarını yasal ve rasyonel olarak kontrol etme arzusundan kaynaklandığını belirtmiştir. Bu nedenle, bu dönemde anayasa konusuyla ilgili muhalif bazı çevrelerce tüm hükümet faaliyetleri, siyasi statükoyu koruma çabası olarak değil, siyasi sistemde belirli bir reform çabaları olarak yorumlanmıştır. Nakano Tomio Japonya'daki muhaliflerin anayasa meselesi hakkındaki görüşlerini devrim olarak değil evrim olarak nitelemiştir.¹⁶²

Meiji Anayasası'nın ilanından önceki son dokuz yılda (1881-1889), Japonya liderleri hem ülkenin sosyal sistemi alanında hem de devlet yapısında önemli dönüşümler gerçekleştirmiştir. Bu dönüşümler bir bakanlar kabinesi kurulması, meritokrasi ilkesine dayalı bir bürokrasinin oluşturulması, yeni bir Özel Konseyin kurulması, yerel yönetimin yeniden örgütlenmesi ve yargı sisteminin reformu ile sonuçlanmıştır. 1868'de Japonya'da bir tür feodal aristokrasi olan daimyo sınıfı tasfiye edilmiş, 1871'de beylikler kesin olarak kaldırılmıştır. Böylece arazi mülkiyeti sistemi, vasal ilişkiler sistemi ve onun askeri desteği ortadan kaldırılmıştır. İmparatorluk makamı yeniden yüce bir hale getirilmiştir. Ancak, Japon tarihçi Goto Yasushi'nin haklı olarak belirttiği gibi, emperyal ailenin kendisi politik güçlerini oluşturmamıştır.¹⁶³ Bu nedenle, doğal olarak güç artışını sağlayacak ve toplumda yeni bir sosyal destek alacak yeni gruplar bulması gerekmiştir. Ito Hirobumi'nin 1881'de Ito Miyoji'ye yazdığı özel bir mektupta, Ito Hirobumi imparatorun zayıf pozisyonunu kabul etmiş ve bir aristokrasinin yaratılmasının gerekliliğini imparatorun kurumunu güçlendirmek için alınan önlemlerden biri olarak görmüştür.¹⁶⁴

1884 yılında yeni bir aristokrasinin Japonya'da temelleri atılmıştır. İmparatorun emriyle,¹⁶⁵ yaklaşık beş yüz kişi akran unvanını aldı, bunların çoğu kazoku temsilcileri, en yüksek bürokrasi ve üst düzey askeri yetkililer ve "imparatorun haklarını geri kazanma konusunda cesaret gösterenler yer almıştır. Bu yeni aristokrasi grubunun temsilcilerinden, Japon parlamentosunun üst meclisi oluşturulmaya başlanmıştır ve eyaletteki üst düzey görevlere atamalar yapılmıştır. Ito Hirobumi'nin oldukça etkin olmuş olduğu bu atamalarda zamanla sadece kendisi söz sahibi olmuştur. Ito Hirobumi o dönemde politik olarak cumhuriyet rejiminin de Japonya'da

¹⁶⁰ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den The Meiji Japan through contemporary sources, Tokyo, 1969, s.37-43

¹⁶¹ William G. Beasley, The Rise of Modern Japan Political, Economic, and Social Change since 1850, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.74

¹⁶² Tomio Nakano, The ordinance power of the Japanese Emperor, (Baltimore, 'y-y', 1923), s.34

¹⁶³ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.30

¹⁶⁴ George Akita, Foundations of Constitutional government in Modern Japan, 1868 – 1900, (Boston: Harvard University Press, 1974), s.58

¹⁶⁵ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den The Meiji Japan through contemporary sources, (Tokyo: 'y-y', 1969), s.37-43

uygulanma olasılığını değerlendirmiş ve bunun zamanın ruhu ile uyumlu olmadığını bununla birlikte insanların arzusuna ve ruh haline aykırı olduğunu anlamıştır. Bunun yanı sıra ancak ülkede feodal imparatorluk duygularının henüz tamamen ölmediğini düşünmüş ve imparatoru güçlü kılmak için monarşinin egemenliğini arzulamıştır.¹⁶⁶

Daha önce de belirtildiği gibi, anayasanın kabul edilmesine yönelik hazırlıklardan biri olarak önemli bir idari reform gerçekleştirilmiş ve 1885 yılında Avrupa modeline göre bir bakanlar kurulu ve Başbakanlık makamı oluşturulmuştur. Hükümetin yeniden örgütlenmesine doğrudan katılan Ito Hirobumi, Başbakanın, Alman Şansölyesi yetkililerine karşılık gelen yetkilere sahip olmasını da istemiştir. En önemli idari faaliyetlerinin tümü Prusya (Almanya) örneklerinden esinlenmiştir.¹⁶⁷ Bakanlar Kurulu'nun oluşturulması kararnamesi, birinci, ikinci ve üçüncü bakanların, gizli danışmanların, bölüm başkanlarının görevlerinin kaldırılmasını ve onların yerine onbir yeni bakanlık görevinin: Başbakan, Dışişleri, İçişleri, Adalet, Finans, Askeri, Denizcilik, Eğitim, Demiryolları ve Ticaret ve İmparatorluk Mahkemesi Bakanı'nin getirilmesini ifade etmiştir.¹⁶⁸

Yargının geleceğinin nasıl olacağı Japonya'da anayasa ile birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Okubo'nun önerisi ise Ito Hirobumi tarafından uygulanan hükümet mekanizmasından yargı organını ayırma fikri olmuştur. Okubo mahkemeyi ve hükümeti değil, imparatoru ve iktidar mekanizmasını birleştirmeye çalışmıştır. Çünkü Okubo'ya göre devlet (tennosei) esas olarak iktidardaki bürokratik bir mekanizma ise imparatorluk ve hükümet ise bu mekanizmanın organları, yargı ise bu mekanizmalardan ayrı olması gereken kurum olarak düşünülmüştür.¹⁶⁹

Genel olarak, bu idari reform ile birlikte iktidar ve gücün tek elde yoğunlaşması oluşacak ve bunun yanı sıra modernleşme ile de; de jure veya de facto olarak gücün aynı ellerde birleştirilmesi yoluyla yürütme gücünü de güçlendirme amaçlanmıştır. Buna, Batı'nın gözünde tuhaf bir cephesi olan Dajokan (geleneksel Japon devlet sistemi) sisteminin modern bir modelle değiştirilmesiyle birlikte Japon hükümeti Batı ülkelerine anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir idari yapı göstermeyi hedeflemiştir.¹⁷⁰

Yerel yönetimlerin oluşumu, hükümetteki dönüşüm noktalarından birisi olmuştur. Parlamento oluşturulmadan önce yerel yönetim organlarının kurulmasının temel nedenlerinden biri ise muhalefetin kırsal alanda herhangi bir boşluktan yararlanıp olası bir isyan veya hareketini önleme amacını taşımıştır. Beyliklerin 1871'de kaldırılması merkezi yönetim mekanizmasının işleyişini doğrudan etkilememiş, ancak öncelikle yerel yönetimin organizasyonunda ve merkezin organları ile il arasındaki ilişkiler de bazı küçük değişikliklere yol açmıştır. Yerel yönetimlerin faaliyetleri, yerel yönetim üyelerinin görevleri, konumları ve yetkilerini tanımlayan yasal düzenlemelere 1875 yılında başlanmıştır. 1878'de Japonya kesin olarak şehirler (si) ve kırsal bölgelerden (gun) oluşan illere bölünmüştür. Bu kuruluşlara atanan yetkililer başkanlık etmiş ve

¹⁶⁶ Kishimoto Koichi, *Politics in Modern Japan: Development and origin*, (Tokyo: Japan Echo Inc., 1997), p.50

¹⁶⁷ Vitali Sovasteev, *Alman devlet inşası deneyiminin Japonya, Rusya ve Asya-Pasifik'in siyasi gelişimi üzerindeki etkisi üzerine*, (Vladivostok: 'y-y', 1999), s.81-86

¹⁶⁸ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den *The Meiji Japan through contemporary sources*, (Tokyo: 'y-y', 1969), s.78-79

¹⁶⁹ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den Akira Tanaka, Meiji Ishii *Nihon no rekishi, Japan History*, (Shūeisha: Shohan Edition, 1992), t.24, s. 41

¹⁷⁰ George Akita, *Foundations of Constitutional government in Modern Japan, 1868 – 1900*, (Boston: Harvard University Press, 1974), s.68

daha küçük bölgesel kuruluşlar köyler ve banliyöler seçilmiş bir başkanın liderliğinde yönetilmeye başlamıştır.¹⁷¹

Japonya'nın yerel yönetim sisteminin önemli bir özelliği, yerel yönetimin merkeze, yani hükümete sıkı sıkıya bağlı olması olmuştur. Yerel yönetim üzerindeki kontrol, 1873 yılında kurulan İçişleri Bakanlığı (Naimuso) tarafından olmuştur. Yerel yönetimlerin tüm önemli sorunları İçişleri Bakanlığının vasıtasıyla çözülmüştür. Genel olarak, böyle bir yerel yönetim sistemi, merkezi bir devletin oluşumu ile ulusal bir boyut kazanmış olan bürokrasinin bir parçası haline gelmesine katkıda bulunmuştur. Bu bürokratik mekanizma yerel değil, ulusal bağlara dayanmıştır. Yerel yönetimler çeşitli kaynaklardan gelen üyelerini işe almıştır. Bunlar eski samuray kökenli yetkililerinden, yurt dışında seyahat ederken veya okurken özel bilgi alan daha az asil kökenli Japon halkından ve (bunlar azınlıktı) ekonomi üzerine çalışan uzmanlardan oluşmuştur.¹⁷²

Meiji hükümet ağırlıklı olarak Satsuma ve Choshu ailelerinde oluşmuştur. Fakat bunun aksine yerel yönetimler ise bu şekilde oluşmamış ve yerel düzeydeki liderlerden oluşmuştur. Kırsal topluma (kırsal topluluk) dayanan hükümet, Batı'dan getirilen ve tüm alanlara yayılan yeni bir unsur olan bürokratik bir yönetim yapısı inşa etmiştir. Bu bağlamda, geleneksel yapı ile toplumsal yapıdaki bu yeni unsur yani bürokratik örgütlenme ile arasında gelişen ilişkiler özel bir önem taşımıştır. Japon araştırmacı Ishida Takeshi'ye göre; Japonya'da bu iki unsur arasındaki ilişki geleneksel olarak diğer toplumlardan çok daha yakın olmuştur. Japonya gibi Uzak Doğu kültürel geleneği olan ülkelere ait ve ailenin, kırsal topluluğun uzun zamandır sosyal organizasyonun temel unsurları olduğu bir diğer yer olan Çin ile karşılaştırsak farklı olan şeyin Japonya'da aile ve topluluk hükümete karşı merkezci bir güç rolü oynarken, Çin'de onların işlevleri merkezkaçtı olması yani Japon toplumu batılı yeni yönetim oluşumuna daha hızlı adapte olmuştur.¹⁷³

Yerel yönetimler (valilikler-kentsel-kırsal bölgeler) ve merkezi hükümet arasındaki çatışma 1878'de muhalefet hareketini bir ölçüde pasifleştiren valilik meclisleri oluşturarak yerel yönetişimin genişlemesi sayesinde önlenmiştir. Devamında Meiji hükümet liderleri, merkezi hükümeti geleneksel kırsal toplulukla, birlik ve itaat duygusu ile ülke çapında yayılacak şekilde bağlamaya çalışmıştır.¹⁷⁴

Japon yargısı, anayasanın kabul edilmesinden önce ilan edilen yasalarla da düzenlenmiştir. Bu yasalara göre, Japonya yargı kurumları genel mahkemelere ve idari bölümlere ayrılmıştır. Sıradan mahkemeler yerel ilçe ve bölge mahkemesi olarak ayrılmıştır. Bunun dışında Yüksek Mahkemeler olan; Temyiz mahkemeleri ve Japonya Yüksek mahkemesi yer almıştır. İlçe ve bölge mahkemelerinin sayısı her bir valilik için farklı olmuştur. 1901'e gelindiğinde Japonya'da 1 yüksek mahkeme, 7 temyiz mahkemesi, 49 ilçe mahkemesi ve 310 bölge mahkemesi yer almıştır.¹⁷⁵

¹⁷¹ William G. Beasley, *The Rise of Modern Japan Political, Economic, and Social Change since 1850*, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.80

¹⁷² William G. Beasley, *The Rise of Modern Japan Political, Economic, and Social Change since 1850*, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.82

¹⁷³ Ishida Takeshi, *Japanese political culture*, (London, Transaction Publishers, 1983), s.8

¹⁷⁴ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.42

¹⁷⁵ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.36'dan Nikolai Seleznev, *Devletin genel tarihi ve yabancı ülkelerin hukuku*, (Moskova: 'y-y', 1960), s.59.

Tüm yargıçlar 63 yaşına gelinceye kadar görevde kalma hakkına sahip olmuştur. Yüksek mahkeme başhakimi ve temyiz mahkemelerinin başkanları imparator tarafından, geri kalan yargıçlar ise Adalet Bakanı tarafından atanmıştır. Japon yasalarına göre, yargıçların siyasi hayata katılmaları, siyasi partilere üye olmaları, finansal yararlar elde etmek ve ilgili herhangi bir kamusal görevde bulunmaları yasaklanmıştır. Japonya'da savcılık kurumunda yer almıştır. Savcılık makamı genel mahkemelere bağlı olmuştur. Savcılık görev ve işleri esas olarak adli işlerler olmuştur. Mahkemeler ve savcılık Adalet Bakanının kontrolü altında kalmıştır. Mahkemelerin işlerini bakanlık belirlemiş ve onlara yönerge ve görev tanımlarını vermiştir. Bu nedenle yürütme organının yargı sistemi ve savcılık üzerindeki etkisi çok önemli olmuştur. Ito Hirobumi tarafından belirtildiği gibi, mahkemelerin işlevi mahkeme davalarını gözden geçirmektir ve idari makamlar tarafından verilen tedbirleri kaldırma hakkına sahip değillerdir.¹⁷⁶ Bu, adli makamların yürütme makamlarına tabi kılındığının doğrudan bir teyidi olmuştur.¹⁷⁷

Japonya'da yasal olarak yetkililerin yargı dokunulmazlığı da yer almıştır. Dolayısıyla, anayasanın 61.maddesine göre, yürütme makamlarının temsilcilerinin yasadışı eylemleri yoluyla hakların ihlali ile ilgili herhangi bir dava olağan mahkemelerce dikkate alınmamıştır. Bu anayasa hükmü, kanunda idari mahkemelerin kurulmasını öngören 1890 yılında daha da geliştirilmiştir. Bu mahkemeler bir başhakimden ve imparator tarafından ömür boyu atanan birkaç danışmandan oluşmuştur. Danışmanlar atanırken, hâkimler değil, daha önce valilik yapanlar, İçişleri Bakanlığı veya diğer bakanlıklarda yetkili olanlar tercih edilmiştir.

İdare mahkemesi oluşturma gerekçelerini belirlerken Ito Hirobumi'nin yazdığına göre: “Eğer idari tedbirler yargının kontrolüne alınsaydı ve mahkemeler idari tedbirlerin hangisi doğru hangisi yanlış olduğuna karar vermek zorunda olsaydılar, idari makamlar adli makamlara itaat ederdi. Bunun sonucu, idari makamların eylem özgürlüğünden mahrum edilmesi olurdu.” Böylece, yargı, yürütmenin yönetimi altında kalmıştır.¹⁷⁸

Açıkçası, bürokrasi toplumun özel bir parçası olarak hareket etti, ona aynı suçlar için yasalar geçerli olmamıştır. Bu cezasızlığın bir sonucu olarak, hükümette rüşvet ve yolsuzluk yayılmış, fakat hiçbir üst düzey yetkili mahkûm edilmemiştir. Bu bağlamda, iktidar grubu temsilcileri Inoue Kaoru ve Yamagata Aritomo bulunduğu davalar gösterge niteliğinde olmuştur. Genel olarak, Japon yargı sisteminin Batı sisteminden kopyalandığı, ancak yürütme organına ve yerleşik geleneklere bağımlılığını önceden belirleyen Japon siyasi düzeninde yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Devlet yapısının oluşturulmasındaki son adım, Nisan 1888'de Özel Konseyin (sumitsu-in) oluşumuydu. Bu organın danışma rolü, yaratılmasına ilişkin kararnamede vurgulanmıştır: “Devlete önemli hizmetler sunan insanlara danışmanın ve onların değerli önerilerini devlet işlerinde kullanmanın uygun görürken, Özel Konseyimizi kurmanın faydalı olduğunu düşündük.” Şeklinde belirtilmiştir.¹⁷⁹

Ito Hirobumi özel konseyi imparatorluk altındaki bir danışmanlık organı olarak tanımlamıştır.¹⁸⁰

Bu, Özel Konseyin anayasanın ve yasanın kefilisi olarak görüldüğünü göstermektedir. 1875 yılından beri var olan imparator danışma organı genroin'in o zamanlar benzer işlevlere (yasama)

¹⁷⁶ Ito Hirobumi. Japon İmparatorluğu Anayasası Japonya hakkında, (St.Petersburg., ‘y-y’, 1906), s.51

¹⁷⁷ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.42

¹⁷⁸ Ito Hirobumi. Japon İmparatorluğu Anayasası Japonya hakkında, (St. Petersburg, ‘y-y’, 1906), s.63

¹⁷⁹ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den The Meiji Japan through contemporary sources, (Tokyo: ‘y-y’, 1969), s.88-92

¹⁸⁰ Ito Hirobumi. Japon İmparatorluğu Anayasası Japonya hakkında, (St.Petersburg., ‘y-y’, 1906), s.50

sahip olmuştur. Yeni kurulmuş Özel Konsey bu işlevleriyle birlikte genroinin yerini almıştır ve bu yeni organda genroin'in tamamen farklı işlevler gerçekleştiren toplantılarına dönüştürülmüştür. Anayasanın kabul edilmesinden önce yapılan hükümet reformlarının analizi, şu sonuca varmamızı sağlamıştır: bu dönüşümlerin bir sonucu olarak, Japon siyasi kurumlarının gelenekselden modern Batı modellerine geçişi gerçekleşmiş ve böylece kabine değiştirilmiştir. Çoğu işlevde Özel Konsey, genroin'in yerini almış ve valilik meclisleri önceki "samuray meclisleri" yerine geçmiştir.¹⁸¹

Daha önce de belirtildiği gibi, muhalefetin taleplerinden biri olan dilekçelerde ve çeşitli toplantı kararlarında dile getirilen “özgürlük ve insan hakları için hareket” eşit olmayan anlaşmaları iptal etme taleplerini içermiştir. Yabancı güçlerle yapılan anlaşmaların gözden geçirilmesi üzerine yapılan müzakereler, sürekli olarak Japonya'nın anlaşmalarda yer alan dokunulmazlığı ortadan kaldırmak için ne kadar “olgunlaştığı” sorusuna dönüşmüştür. Aynı zamanda, Batı ülkelerinin Japonya'nın “medeniyetini” tanımlama standartları, kendi toplumlarında var olan normlarına dayanmış olması ve bu nedenle Japonya'nın bu standartlara uymasının tek yolunun batının kurumlarını model olarak kabul etmesi olmuştur. Yabancı diplomatların tüm yasal itirazlarını saptırmak için yargı sistemi yeniden düzenlenmiş ve yeni bir ceza kanunu (1882), Avrupa ülkelerinin burjuva yasal modellerine dayanan yeni bir ceza muhakemesi kanunu, burjuva yasasına dayanan ve yabancıları tamamen tatmin edebilen bir mahkeme oluşturulmuştur.¹⁸²

Ito Hirobumi eşit olmayan anlaşmalar için büyük çaba harcamış bir lider olmuştur. Ito Hirobumi; "Japonya için, sadece bir eğitim almakla kalmayıp, aynı zamanda, yabancı güçlerle anlaşmaların gözden geçirilmesi sorununu herhangi bir şekilde gündeme getirebilecek uygun hukuk kurallarını sağlamak son derece gerekiyordu ve bu nedenle, uzun bir süre boyunca, tüm çabalarımız tam olarak bu tarafa yönlendirildi."¹⁸³ Böylece Ito Hirobumi eşit olmayan anlaşmaların gözden geçirilmesi sorununun, aynı zamanda Japonya'yın bağımsızlığı sorunu olduğunu belirtmiştir. Batı'ya Japonya'yın onlarla eşit olmaya “layık” olduğunu kanıtlamaya çalışarak, Aralık 1885'te hükümet yeniden düzenlenmiş: batı modelinde bir kabine ve ayrı bakanlıklar oluşturulmuştur. Dolayısıyla, bir sonraki burjuva reformları, belli bir şekilde, Japon siyasi sisteminin olgunluğuyla ilişkin Batılı güçlerin standartlarına uyma ihtiyacından kaynaklanmıştır. Başka bir deyişle, anayasanın kabul edilmesinde dışsal bir faktör önemli rol oynamıştır.¹⁸⁴

Bununla birlikte, hükümetin dokunulmazlığın ortadan kaldırılmasına yönelik ısrarlı çabaları, ülkede güçlü bir memnuniyetsizliğe neden olan Batı güçlerinin direnişine girmiştir. Ülke içinde, eşit olmayan anlaşmaların kaldırılmasını sağlayamayan çeşitli siyasi örgütlerin hükümete karşı ortak bir platformda birleşmesi, “Daido shoi danketsu” (“genel anlaşma” veya “büyük birlik, küçük farklılıklar”) adlı bir dernek oluşturulmuştur. E.M. Zhukov'un düşüncesine göre, bu nedenle dış politika sorunu en büyük iç politik malzemenin ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁸⁵

Hükümetin dış politika konuşmalarının başarısızlığına yönelik eleştirilmesi o kadar yaygın olmuştur ki Dışişleri Bakanı Inoue Kaoru istifa etmek zorunda kalmıştır. Japonya'da ilk kez bir

¹⁸¹ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.44

¹⁸² Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.44-45

¹⁸³ Ito Hirobumi. Japonya'nın büyümesi Japonya hakkında, (St. Petersburg, 'y-y', 1906), s.62.

¹⁸⁴ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.45-46

¹⁸⁵ Evgeny Mihayloviç Zhukov, Japonya Tarihi, (Moskova, 'y-y', 1939), s.121

bakan kamuoyunun baskısı altında görevini bırakmaya zorlanmıştır.¹⁸⁶ Muhalefetin dış politika konularını hükümet üzerinde bir baskı aracı olarak sık sık manipüle ettiği bir önemli bir gerçek olarak kabul edilmiştir. 1883'te radikal samuray çemberleri, ülkeyi savaşa çekmek ve hükümetin konumunu sarsmak için Japonya ve Kore arasında bir çatışmayı kışkırtmaya çalışmıştır. Savaş olursa hükümetin parlamento toplamaya zorlanacağını tahmin etmiştir. Böylece, bu tür eylemlerin bir dereceye kadar anayasa taslak hazırlama sürecini teşvik edebileceği varsayılmıştır.¹⁸⁷

Meiji liderlerine gelince, anayasallığı bir yandan Japonya'yı güçlü bir güç haline getirebilecek bir hükümet biçimi, diğer yandan da Batı güçleri tarafından Japonya ile eşit ilişkiler kurmak için belirleyici koşullardan biri olarak görmüştür. Ayrıca Meiji döneminin önde gelen politikacılarından biri olan Yamagata Aritomo'nun da belirttiği gibi, hükümet kararlarında dış faktörler şüphesiz hüküm sürmüştür ve bu da anayasal çalışmaların batı eksenli olarak gelişmesini sağlamıştır.¹⁸⁸

Anayasa, Batı ülkelerinin müdahalesine yol açabilecek iç ve dış durumun karmaşıklığından kaynaklanan bir bütün olarak ulusun politik bilincinin bir ürünü olmuştur. Anayasal kuralların oluşturulması ulusal bağımsızlığı korumanın bir yolu olduğundan, öncelikle ulusal kimlik hakkında çalışmalar da yer almıştır. Başka bir deyişle Anayasa kişisel ve politik özgürlükler için verilen mücadelenin sonucu olarak değil, öncelikle ulusal bağımsızlık mücadelesinin bir ürünü niteliğini Japonya'da taşımıştır. Japon tarihçi Nakano Tomio bu mesele hakkında; bu bir milliyetçilikti ama kör değildi, irrasyonel ve militandı söyleminde bulunmuştur.¹⁸⁹ Anayasal bir hükümet biçimi yaratabilecek, sadece Anglo-Sakson ırkının olmadığını kanıtlama arzusu olmuştur. O zamanlar çok yaygın bir görüşe göre, “daha hiç bir doğu ülkesi kendisini mevcut parlamento kurumlarını tanıtabildiğini göstermemiştir.”¹⁹⁰ Bu nedenle Japonya, “uygulanabilir” anayasal bir hükümet şekli içeren gerekli kanıtları göstermek için mümkün olan her şeyi yapmaya çalışmıştır.¹⁹¹

Anayasayı geliştirme süreci Japonya'da uzun sürmüştür. 1 Eylül 1876'da, anayasa taslağının oluşturulması hakkında imparatorluk bir kararname çıkarmıştır. Anayasa taslağı üzerinde çalışma, yasama organı olan büyükler konseyine (genroin) emanet edilmiştir. Genroin'in dört üyesinden düzenlenen grup, 1876, 1878 ve 1880'de imparatora gönderilen üç anayasa taslağı hazırlamıştır. Önerdikleri Anayasa taslakları hakkındaki yorumlarında genroin üyeleri, anayasa içeriğindeki makalelerin bir kısmını derlerken Prusya, Avusturya ve Danimarka anayasalarını temel olarak örnek aldıklarını belirtmiştir.¹⁹²

Anayasa taslağı ortaya çıkınca itirazlar veya anayasa içinde kendi görüş ve önerilerinin yer almasını isteyen isimler taslağı değerlendirmeye almıştır. İmparator Meijinin danışmanlığını yapmış olan Motoda; anayasanın konfüçyüsçü bir halde şekil almasını arzu etmiş ve imparatorun bu anayasa da en tepede tanrısallaştırılmış bir halde yer almasını içeren öneriler sunmuştur. Motodo'ya karşı Ito Hirobumi ve Iwakura karşı çıkmış ve konfüçyüsçü geleneği reddetmiştir. Prusya ekolünü içeren anayasanın Japonya için en uygun seçenek olduğunu ve imparatorunda bu anayasa da en etkili role sahip olacağını belirtmiştir. Okuma Shigenobu'da Japonya'da itiraz

¹⁸⁶ Evgeny Mihayloviç Zhukov, Japonya Tarihi, (Moskova, 'y-y', 1939), s.122

¹⁸⁷ Evgeny Mihayloviç Zhukov, Japonya Tarihi, (Moskova, 'y-y', 1939), s.119

¹⁸⁸ Aritomo Yamagata, Anayasa Altındaki Ulusal Politika Japonya Hakkında, (St. Peterburg, 'y-y', 1906), s.79

¹⁸⁹ Tomio Nakano, The ordinance power of the Japanese Emperor, (Baltimore, 'y-y', 1923), s.4

¹⁹⁰ Sydney Giffard, Japan Among the Powers, 1890-1990, (New Haven, Yale University Press, 1997), s.210

¹⁹¹ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi”, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.49

¹⁹² Helen Hardacre, Shinto and the State 1868 – 1988, (Princeton, Princeton University Press, 1991), s.116

eden liderler arasında yer almıştır. Okuma Shigenobu Mart 1881'de sadece seçilmişlerin yer aldığı meclis değil, aynı zamanda İngiliz parlamenter sistem modeli konusunda meclise karşı sorumlu bir parti hükümeti ve kabinesinin olmasını gerektiğini sunan bir bildiri yayınlamıştır. Buna ek olarak hızlı bir eylem talebinde bulunmuş ve 1881'de anayasanın oluşturulması, 1882'de ilan edilmesi devamında 1883'te ilk seçimlerin olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁹³

Aynı zamanda, Mart 1881'de Okuma Shigenobu, Hokkaido'daki devlet işletmelerinin satışıyla ilgili skandalın ortaya çıkmasında katkıda bulunmuş ve bunu duyurmuştur. Böylece Okuma Shigenobu bir kamu desteği alacağını düşünmüş ve halkın bu desteği ile birlikte iktidarın yani hükümetin başına geleceğini ummuştur. Ancak sonuçlar beklediğinin tam tersiydi şekilde gelişmiştir. Okuma Shigenobu'nun önerileri hükümet tarafından reddedilmiş ve hükümeti eleştirdiği için yer almış olduğu kamu görevinden alınmıştır. Hükümet hızlı bir hareketle Okuma Shigenobu 'nun düzenleyebileceği muhalefeti silahsızlandırmak için bir kabine toplantısı düzenlemiştir. Ayrıca Okuma Shigenobu'nun önerilerine karşın da İmparatorluk bir kararname yayınlamış ve parlamento açma kararı çoktan verildiğini ve dokuz yıl sonra uygulanacağını duyurmuştur. Dahası hükümet ve imparatorluk bu kararnameye “devletimizin barışını ihlal eden ani ve şiddetli değişiklikleri savunmayı seçenlerin memnuniyetsizliğimizi doğuracağı” maddesini ekleyerek kendini güvenceye almış ve kendisine atılan iddiaları çürütmeye çalışmıştır.¹⁹⁴

Yaşanmış olan bu skandal ve hükümetin karşı cevap vermesi sonrasında Japonya'da liyakatin önemi ortaya çıkmıştır. Çünkü güçlü olmak ve modernleşerek farklı bir kimliğe bürünmek isteyen Japonya hükümeti kendisine zarar veren ve olumsuz skandallara yol açan bu kişilerle yollarını ayırma girişimine başlamıştır. Çünkü bu durumun devam etmesi anayasal kuralın dayandırılması gereken hedefi yani istikrarlı, güçlü ve modern bir Japonya'nın yaratılmasını engelleyebilir hatta yok edebilirdi. Buna dayanarak oligarşik hükümet kendi içinde değişime ve ayrımlara kademeleri olarak gitmiştir.¹⁹⁵

Japonya'da anayasa taslağı sonrasında anayasanın nasıl ve hangi prensipleri içermesi gerekliliği meselesi üzerinden yeni bir tartışma doğmuş ve yeni bir ikilem gerçekleşmiştir. Genroin ve Ito Hirobumi arasında anayasa meselesi üzerine yaşanan karşıtlık anayasanın nasıl olması gerektiği konusunda olmuştur. Genroin anayasanın yazılmasının Japon bilim adamları tarafından olması gerektiğini ve gelenekçi bir anayasa talep ettiklerini bildirmiştir. Fakat Ito Hirobumi ve diğer Meiji yönetimi liderleri ise önde gelen Avrupalı hukuk uzmanlarından eğitim almaları maksadıyla hükümet üyeleri ve bazı Japon hukukçuların Avrupa'ya gönderilmesini savunmuştur. Sonunda yenilikçi kanat Meiji'yi de ikna ederek Ito Hirobumi önderliğindeki bir grubu eğitim amacıyla Avrupa'ya göndermeyi kararlaştırmıştır.¹⁹⁶

1882'de Ito Hirobumi ve beraberindeki heyet anayasa hukukunu incelemek ve Avrupa devletlerinin anayasalarını tanımak için Avrupa'ya gönderilmiştir. Iwakura'nın tavsiyesi üzerine Ito Hirobumi Almanya'dan ünlü hukuk uzmanları Geis ve Moss ve Avusturya'dan Stein ile birlikte anayasa hukuku üzerine çalışma yapmıştır. Stein, demokrasiden uzak ve mutlakiyetçiliğe

¹⁹³ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den The Meiji Japan through contemporary sources, (Tokyo: 'y-y', 1969), s.46-61

¹⁹⁴ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.51-52

¹⁹⁵ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.51-53

¹⁹⁶ George Akita, Foundations of Constitutional government in Modern Japan, 1868 – 1900, (Boston: Harvard University Press, 1974), s.64

eşdeğer olmayan bir kavram olan "bürokratik anayasacılık" (Stein terimi) kuramcısı olarak tanınan bir hukuk uzmanıdır. Ito Hirobumi, Geis hakkında Matsukat'a yazdığı mektupta, Alman profesörün siyasi ilkelerinin "aşırı otoriter" olduğunu belirtmiştir. Ito Hirobumi'nin görüşleri o zamanlarda daha da şekillenmeye başlamıştır ve Ito Hirobumi anayasalcılığın ana fikri olan güçler ayrılığını tamamen kabul etmesi Avrupa'da öğrenmiş olduğu en önemli ders niteliğini taşımıştır.¹⁹⁷

Anayasa taslaklağını hazırlayanlardan biri olan Kaneko Kentaro; Ito Hirobumi'ye göre yönetimin hükümdar ve halk tarafından yürütüldüğünü, ancak hükümdarın halka yönetime katılma hakkını verdiğini belirtmiştir. Ito Hirobumi böylece Meiji anayasası için yeni bir tür temel fikir edinmiştir.¹⁹⁸

Japonya anayasasının hazırlanmasına beş kişi katılmıştır: Ito Hirobumi, Inoue Kaoru (Kovashi), Ito Miyoji, Kaneko Kentaro ve Alman hukuk profesörü Carl Friedrich Reisler. Kaneko Kentaro, Ito Hirobumi'nin fikir lideri olmuşken, Inoue Kovashi ve Reisler ise anayasanın tasarımı ana rolleri geçen isimler arasında yer almıştır.¹⁹⁹

Anayasa taslağı üzerinde çalışırken Reisler tarafından yazılan 6 Haziran 1887 tarihli bir yazıda Alman bilim adamı monarşist ve sosyalleştirilmiş bir devlet olarak modern bir Japon devleti oluşturmak için kapsamlı bir plan önermiştir. Bu planın ana noktaları aşağıdaki gibidir:

1. Japonya'da ticaret ve sanayinin modern gelişimi ile burjuvazinin sınıfı ön planda olacaktır. Bu sınıfın önemi ve gereklilikleri devlet tarafından dikkate alınmalıdır.
2. Girişimci sınıfın daha fazla kar elde etme arzusu, hem toprak sahiplerinin hem de mülkiyeti olmayanların sınıflarının güvenliğini zayıflatacaktır. Devletin en öncelikli görevi, alt sınıfların maddi ve manevi iyiliği için çalışması gereken kamu sosyal mevzuatı ve aktif idari politikalar yoluyla toplumdaki herkesin iyi ve uyumlu dengesini korumaktır. Kalıtsal mülk kurumuna dayanan özgür bir köylülüğün korunması için özel dikkat gösterilmelidir.
3. Sınıf çatışmalarının üstesinden gelmek ve tüm sınıf çıkarlarının refahını sağlayan siyasi bir durumu korumak için, kalıtsal bir monarşinin varlığı ve devamlılığı devlet için gereklidir.²⁰⁰

Japonya'da anayasa çalışmalarının arttığı sırada çok sayıda gayri resmi taslak anayasa da ortaya çıkmıştır. Bu taslak projelerin içerikleri çok çeşitli fikirleri temsil etmiştir. Bazıları egemenliğin imparatora, diğerlerinde insanlara ve bir başka taslakta da devlete ait olduğu ilkesi benimsemiştir. Tüm bu taslakları birleştiren tek şey ise yabancı devletlerin anayasalarının bir model olarak alınması olmuştur. Bir kısım anayasa projeleri İngiliz Liberal anlayışını ele alırken bir kısmı ise daha devletçi anayasal modelleri taslak olarak önermiştir. Resmi bir bakış açısını temsil eden projeler arasında Inoue Kaoru'nun "Anayasanın Geliştirilmesi İçin Önerilen Plan", Devlet Danışmanı Yamada Akiyoshi'nin "Anayasa Seçeneği" ve Nishi Amane'nin "Taslak Japon Anayasası" yer almıştır.²⁰¹

¹⁹⁷ Jon Halliday, A Political History of the Japanese Capitalism, (New York, Panteon Books, 1975), s.40

¹⁹⁸ Jon Halliday, A Political History of the Japanese Capitalism, (New York, Panteon Books, 1975), s.40-41

¹⁹⁹ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.54

²⁰⁰ Ryōsuke Ishii, A History of Political Institutions in Japan, (Tokyo: University of Tokyo Press, 1980), s.50

²⁰¹ Helen Hardacre, Shinto and the State 1868 – 1988, (Princeton: Princeton University Press, 1991), s.25

Taslak anayasanın hazırlayıcılarından biri Ito Miyouji'ye göre; anayasanın kabul edilmesinden önce, parlamentoyu tanıma hareketi güçlüyken, İngiltere ve Fransa anayasalarının (halkın veya parlamentonun egemen olması) ilkeleri çok popüler olmuştur. İmparatorun egemen olduğuna inananların ya da güçlü bir monarşiyi savunanların etkisi inanılmaz derecede zayıf kalmıştır.²⁰²

Batılı çalışmaların (Ishii Ryosuke, Dan Henderson, Holliday) gösterdiği gibi, taslak anayasaya neyin dâhil edileceğinin ana unsurları Ito Hirobumi'nin Avrupa'ya seyahatine başlamadan önce düşünülmüş ve 5 Temmuz 1881'de Iwakura heyetine sunulmuştur. Sunulan ana taslak plana göre²⁰³, Prusya benzeri bir monarşik anayasayı destekleyen temel ilkeleri ve yorumlar yer almıştır. Prusya deneyimine yönelme Japon bürokrasisi için Meiji'nin faaliyetinin ilk adımlarından beri belirgin özellik olmuş ve bu XIX yüzyıl 70'lerin başında Iwakura Tomomi liderliğindeki bir hükümet oligarşisi ABD ve Avrupa ülkelerine seyahat ettiği dönemde ortaya çıkmıştır. Prusya monarşisi, Okubo Toshimichi gibi figürler için devlet sisteminin ideali olmuştur.²⁰⁴ Ito Hirobumi de bu heyetin bir üyesi olarak yer almış ve 1878'de Okubo'nun ölümünden sonra bu siyasi çizgiyi devam ettirmiştir.²⁰⁵

Iwakura'nın önerilerinin neredeyse tamamı düşünülmüştür ve Meiji anayasasına dahil edilmiştir. Amerikalı araştırmacı D. Henderson'ın belirttiği gibi, vatandaşların hakları konusunda bir hüküm getirilmemiş sadece hükümetin yasama girişimine dair çalışmalar yer almıştır.²⁰⁶ Iwakura ilkelerinde geliştirilen ve taslağa yansıyan ana konu monarşiyle ilgili olmuştur. Monarşiyle ilgili konularda, anayasa taslağının Alman danışmanlarının çoğu konuda takip ettiği Prusya modelinden farklı olduğu belirtilmiştir. Carl Reisler imparator üzerine taslak bölümü yazdığında, bildiği ve anladığı normları takip etmiştir. Reisler'in belirttiğine göre imparatorun sınırsız gücü olacak: kabineyi yönetecek ve rolü imparatorun kararlarını içeren belgeleri imzalamak olan bakanların önerileri konusunda kararlar alacaktır. Bu tamamen Ito Hirobumi ve meslektaşlarının arzu ettiği durumu içermemiştir. İmparatorun bir hukuk kaynağı olarak önemi Meiji liderleri tarafından asla sorgulanmamıştır. Fakat, anayasanın kabul edilmesinden önceki yıllarda, en yüksek bürokrasi arasında imparatorun Japonya'nın gerçek yönetiminde nasıl bir rol oynaması gerektiği konusunda anlaşmazlık oluşmuştur. Şinto doktrinine bağlı olanlar, özellikle imparatorun yakınında bulunanlar, aslında imparatorun teoride olduğu gibi aynı mutlak hükümdar olması gerektiğini savunmuştur. Sonuç olarak, imparatorun kabine kararlarına tam olarak katılması gerekliliğinde anayasa hazırlayıcılar hem fikir olmuştur.²⁰⁷

Meiji hükümetindeki yer alan ve imparatora bağlı olan bir grup ise imparatora az yetki verildiğini düşünmüş ve hem fikir olan anayasa görüşüne karşı çıkmıştır. Onlar için imparator, rakiplerle olan bir anlaşmazlıkta bir sembol ya da aşırı bir silah olarak daha önemli bir konumda yer almıştır. Ancak imparatorun günlük siyasetten çıkarılmasını da desteklemiştir. Daha ayrıntılı olarak bu bakış açısı Iwakura tarafından dile getirilmiştir. Iwakura; Bir kararda “Danışmanların görüşlerine göre genel olarak oybirliğindeyken, onay için önerilerini imparatora göndermeli ve

²⁰² Jon Halliday, A Political History of the Japanese Capitalism, (New York, Panteon Books, 1975), s.52

²⁰³ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den The Meiji Japan through contemporary sources, (Tokyo : 'y-y', 1969), s.61-64

²⁰⁴ Masakazu Iwata, Okubo Toshimichi the Bismarck of Japan, (Berkeley : University of California Press, 1964), s.81

²⁰⁵ Vitali V. Sovasteev, Meiji Darbesinin Arefesinde Japonya'nın Siyasi Düşüncesi, (Vladivostok : FENU Yayınevi, 1995) s.51-52

²⁰⁶ Dan Fenno Henderson, Law and Political Modernization Political Development in Modern Japan, (Princeton: Princeton University Press, 2015), s.421.

²⁰⁷ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.58

herhangi bir anlaşmazlık durumunda ise imparatorun kıdemli politik danışmanları toplu olarak bir çözüm bulmaya çalışmalıdırlar, bu durumda da bir çözüm bulunamaz ise ancak o zaman imparatorun görüşü istenir." Şeklinde olmuştur. Anayasa sonrası bu uygulama anlayışı Japon siyasetine girmeye başlamış ve imparatorun rolü otoriteyi sağlayıcı güç olarak belirtilmiştir.²⁰⁸ Iwakura'nın bu önerisi Ito tarafından 1885 yılında bakanlar kabinesinin çalışmalarını tanımlayan ve normatif eylemlerini hazırlarken gerçekleştirilmiştir. 1888 yılında Iwakura Özel Konsey'e yaptığı itirazda, bir kez daha imparatorun işlevinin yönetme değil, en yüksek otoritesi aracılığıyla hükümet faaliyetlerinin kapsamını belirlemek olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁹

Buna dayanarak, Ito Hirobumi anayasa taslağından Reisler'in imparatorun yönetim sorumlulukları başlıklarını çıkartmış ve Kokutai (kelimenin tam anlamıyla: "devletin bedeni") fikrini sunan egemen (imparator) bölümünü eklemiştir. Böylece anayasada imparatorun kavramı ve kutsal egemenliği meşrulaştırılmıştır.

XIX yüzyıl 80'lerin başında aktif olarak Japonya'da cumhuriyet kavramı da tartışılmıştır. Ueki Emory; Japonya'daki "bölünmez, dokunulmaz ve devredilemez" iktidarın bütün insanlara ait olması gerektiğine inanmıştır, çünkü "devlet insanlar olmadan var olamaz ve hükümdar olmadan insanlar olamaz" şeklinde bu kavramı özetlemiştir. Ancak Ianaga Saburo, Inoue Kiyoshi, Ishii Takashi ve başka Japon bilim adamları belirtmiş olduğu gibi "özgürlük ve insan hakları için hareket" in solcu ideologları tarafından derlenen anayasa taslağının temeli olan halkın egemenliği ve doğal insan hakları ilkelerinin, cumhuriyet kurma gereklilikleri ile eşitlemek yanlış olur biçiminde değerlendirmiştir. Böylece Japonya'da "hükümdar ve halkın ortak kontrol sistemi" nin kurulması Japonya'da daha etkili olan düşünce olmuştur.²¹⁰

Japonya'da siyasal sistemdeki bir başka görüş ise monarşi anlayışı olmuştur. Emperyal otoritenin destekçileri, Japonya'nın "nadir, özel, eşsiz bir ulusal politikaya" (Kokutai) sahip olduğu ve tek bir Japon imparatorunun uzun bir tarihsel dönemde değişmediği için Kokutai'de herhangi bir değişikliğe izin vermemesi gerektiğini savunmuştur. Egemenliğin taşıyıcısı yalnızca imparator olabilir ve bu nedenle Japonya'da sadece mutlak monarşi mümkündür düşüncesi oluşmuştur. Cumhuriyetçi hükümet biçimini teşvik eden, Avrupa'da ortaya çıkan halkın egemenliği teorisi, Japonya için geleneksel olan "Kokutai" yapısını yok edebileceği düşünülmüştür.²¹¹

Japonya'da anayasanın yanında siyasi rejimin tartışmaları sürmüştür ve sonuç olarak meşruti monarşi benzeri bir yapı ülkedeki kanaat önderlerince benimsenmiştir. Çünkü imparatorluk makamı Japonya tarihi için kutsal olarak yer alırken bunun yanında batılılaşma ve modernleşme ihtiyacı Japonya için oldukça önemli olmuştur. Bunun sonucunda da halkında temsil edilebileceği bir organın ve ayrıca bir yürütme erkinin olması gerekliliği de Japonya'nın yeni sistemini anayasa öncesi netleştirmiştir. 1888 yılına gelindiğinde ise artık anayasa taslağının hazırlanması tamamlanmıştır. Ito Hirobumi'nin kontrolünde, görevi taslak anayasanın nihai onayı olan Özel Konsey oluşturulmuştur.

Ito Hirobumi ve destekçileri anayasa taslağı hazırlanması ve sonrasında dahi muhalefeti çok fazla umursamamış ve göz ardı etmiştir. Bu Japonya'da toplumun temsili açısından sorunlu

²⁰⁸ William G. Beasley, *The Rise of Modern Japan Political, Economic, and Social Change since 1850*, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.90

²⁰⁹ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.27'den *The Meiji Japan through contemporary sources*, (Tokyo: 'y-y', 1969), s.79-88

²¹⁰ Yulia Mihailova "Özgürlük ve İnsan Hakları İçin Hareket İdeolojisi, Japonya'da toplumsal düşünce tarihinden XVII - XIX yüzyıl, (Moskova, 'y-y', 1991), s.171-176

²¹¹ Dagmara Palovna Bugaeva, *19. Yüzyılın Sonlarında Japon Yayıncılar*, (Moskova: Nauka, 1978), s.123.

olmuştur fakat unutulmamalıdır ki Ito Hirobumi ve Japon hükümeti oligarşik bir yönetim anlayışına her zaman sahip olmuştur. Profösör George Akita ise Japonya içinde özel konsey ve genroin ikilemine değinmiştir. George Akita; Ito Hirobumi'nin en büyük sorunlarının başında hükümetteki muhafazakâr grupların modernleşmeye karşı olması ve gelenekçi Japon devleti yapısının korunması gerektiği inancı olmuştur, Özel Konseyinde Ito Hirobumi tarafından sürekli müzakere hakkını ilan eden genroin'i atlatmak için kurulduğunu düşünmüştür. George Akita'nın bu sözlerini doğrulayan Japon araştırmacı Osatake Takeshi'de; "genroin'in anayasal tartışmaya katılmasına izin verilseydi, Ito Hirobumi'nin anayasa taslağı bugün yer almayacaktı" diye belirtmiştir.²¹²

İto Hirobumi tarafından geliştirilen anayasa projesinin birçok açıdan eleştirilmiştir. Ito Hirobumi, otoriter ve diktatöryal bir rejimin temellerini atabilecek "Bismarck" anayasasını geliştirmekle suçlanmıştır. Bu suçlamalar üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Okuma Shigenobu ve Başbakan Kuroda Kiyotaka bizzat Ito Hirobumi'den anayasa taslağına İngiliz liberal anayasasının bazı unsurlarının eklemesini talep etmiştir. Öte yandan, Motoda Eifu liderliğindeki Japonya Yüksek Mahkemesinin önde gelen üyeleri ve hükümetteki muhafazakârlar; İto Hirobumi'yi Batı'nın kör bir hayranı olarak kabul etmiştir ve İto Hirobumi'nin eylemlerinde İngiliz ile Alman sistemine benzer bir parlamenter sistem kurma düşüncesini görmüştür. Bu sonuçla birlikte muhalefet İto'nun çabalarını geçersiz kılmaya çalışmıştır. Anayasanın kabul edilmesinden hemen sonra İto, muhafazakâr bilim adamlarına ve Konfüçyüsçü öğretilerin destekçilerine karşı savaşını sürdürmeye devam etmiştir. Ito Hirobumi onları "hükümet hakkında dar, sınırlı görüşlere" sahip insanlar olarak görmüştür. Çünkü Ito Hirobumi muhalif ve gelenekçi grubu sadece mutlakiyet rejimi destekleyicisi, doğu despotizmini benimseyen gerici bir zihniyete sahip bir oluşum olarak görmüştür.²¹³

Sonuç olarak Meiji anayasası, imparatoru hükümete aktif olarak dâhil olan mutlak bir hükümdar olarak korumaya çalışan geleneksel teokratik monarşinin destekçileri ile bürokrasinin imparator adına yöneteceği bürokratik otoriter bir sistemin destekçileri arasında bir uzlaşmanın ürünü olmuştur. Bu sisteme ek olarak halkında seçime ve seçilme işlemine dâhil olacağı parlamentonun da yer alacağı yeni sistem ülkenin yönetim sistemini belirlemiş ve anayasada yer almıştır.²¹⁴

1889 Japonya Anayasası Ito Hirobumi öncülüğünde tasarlanmıştır. Bu tasarlama ve planlama için oluşturulmuş olan heyet ABD ve Avrupa ülkelerinin anayasalarını incelemiştir. Bu incelemeler sonucunda da Almanya Anayasası heyet tarafından beğenilmiş ve bu anayasasının kabul edilmesi heyetçe uygun bulunmuştur. Ayrıca heyetin bu anayasayı kabul etmesinin bir diğer sebebi de Japonya'nın Bismarck Almanyasından etkilenmiş olması ve Japonya'yı da bu ülkeye benzer bir şekilde modernize etme arzusununda payı önemli olmuştur. Prusya anayasasının kabul edilmesinin bir diğer sebebi de anayasanın imparatora geniş yetkiler tanıması ve yüceltmesi, bunun yanı sıra ise vatandaşlara ve siyasi partilere de belirli yetkiler tanımasıdır. Ito Hirobumi bu anayasa için Alman uzmanları Japonya'ya davet etmiş ve imparatorun da isteği üzerine anayasa Japonya'da son halini almıştır.²¹⁵

Japonya Asya'da ilk defa parlamenter monarşik yapıyı benimseyen ülke olmuştur. Bu anayasaya göre; Japonya Meclisi ise çift meclisli bir yapıya sahiptir. Üst meclis olarak tabir edilen Yaşlılar

²¹² Takeshi Osatake, Nihon Kensei Taiko (Japonya'da Anayasal Yönetimin Ana Aşamaları), çev: 'y-y', (Tokyo: 'y-y', 1939), s.163

²¹³ Ryōsuke Ishii, A History of Political Institutions in Japan, (Tokyo: University of Tokyo Press, 1980), s.56

²¹⁴ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.61-62

²¹⁵ Andrew Gordon, A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present, (Oxford: Oxford University Press, 2002), s.84, Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, 'y.y.' 1992, s.90-91

(Kizoku-in) Japon aristokrat sınıfını temsil etmekteydi. Alt sınıf olarak görülen Temsilciler Meclisi (Shugi-in) ise yıllık 15 Japon Yeni ve daha fazla vergi ödeyen 25 yaş üstü erkeklerden seçilmekteydi. İlk üyeleri 300, 1900 yılında 321 ve 1925 yılında sayıları 466'ya yükseltilmiş olan Shugi-in meclisi senede bir kez imparator tarafından çağrılırdı. Aldığı kararlarda imparator oylamasıyla yürürlüğe girebilirdi. Kâğıt para sürme hakkına sahip olan bu meclis çoğunlukla bu hakkını da tam olarak kullanamamıştır. Ayrıca tüm meclislerin gücü imparator ve maliye meselelerinde sınırlandırılmıştır. Bu da imparatora büyük bir özgürlük sağlamıştır. Tüm bunlara ek olarak danışma organı vazifesi gören özel bir meclis vardı. Görevi anayasayı gözden geçirmek ve imparatora danışma vazifesi vermek olan bu meclis başbakan dâhil 26 üyeye sahipti ve İmparatora karşı sorumluydu. Özet olarak Japon Anayasası batılı anlamda modernleşmiş olsa dahi hala eski Japon siyasi kavramlarını da kapsamıştır.²¹⁶

"Meiji Anayasası" olarak tarihe geçen "Büyük Japon İmparatorluğu Anayasası" 11 Şubat 1889'da ilan edilmiş ve resmi olarak "imparatorluğun kuruluş günü" kutlanan bu tarihin seçimi, yeni anayasanın efsanevi imparator Jimmu'nun imparatorluk yönetiminin tarihsel kuralları ile bağlantısını simgelemiştir.²¹⁷

Anayasa, imparatorun anayasanın ilan edilmesi vesilesiyle bir konuşma yaptığı ve daha sonra imparatorun saraydaki kutsal yemini olarakta adlandırılmış olan yeminini yapmış olduğu önemli bir toplantıda okumuştur. İmparatorun konuşmasında Japonya için tarihi hükümler ortaya konmuştur. Bu hükümler ise şunlardır;

- Bir anayasanın oluşturulması imparatorluk makamının eski haklarını ve hanedan ayrıcalığını sınırlayamaz,
- İmparatorluk hanedanı anayasaya uyma konusunda kendi isteğine bağlı hareket edecektir;
- Ülkenin temel yasası iki türdür; imparatorluk makamı ve Anayasa şeklindedir.²¹⁸

Japonya Anayasasında taht mirası konusunda ise İmparatorluk Evli kanunu oluşturulmuş ve bu kanuna göre miras konusu belirlenmiştir.²¹⁹ Bunun yanı sıra imparatorluk makamının bir diğer önemli yetkileri ise imparator Meiji'nin anayasayı ilanında belirtmiş olduğu önsözde yer almıştır. Bu yetkiler ise şunlardır;

- Anayasa emperyal parlamentonun açıldığı andan itibaren yürürlüğe girer;
- Anayasa değişikliği inisiyatif münhasıran imparatora aittir;
- Bakanlar bu anayasaya uymaktan sorumlu tutulmalıdır.

Bu önsözde, imparatorun imzasına ek olarak, bakanların (Okuma Shigenobu dâhil) ve Özel Konsey Başkanının (Ito Hirobumi) imzaları yer almıştır. Son ifade ve imparatorluk belgesinin bakanlar tarafından imzalanmış olması, imparatoru kutsal bir kurum olarak gören geleneğin korunmasının kanıtı olarak nitelendirilmiştir. Sonuç olarak İmparator ahlaki sorumluluk taşımakta, siyasi sorumluluk ise bakanlara ve hükümete ait olduğu gerçeği yer almıştır. Bu

²¹⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.149-150

²¹⁷ Sila Novitskaya ve Tatiana Georgievna, "Japonya'da İmparatorun Kültü: Mitler, Tarih, Doktrinler ve Politika", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Moskova SSCB Bilimler Akademisi, Doğu Araştırmaları Enstitüsü), s.67

²¹⁸ Alfred Steda, Japonlar ve Japonya Hakkında, (St.Petersburg: 'y-y', 1906), s.9-10

²¹⁹ Alfred Steda, Japonlar ve Japonya Hakkında, (St.Petersburg: 'y-y', 1906), s.525-530

örneğin bir benzeride Japon tarihçi Ienaga Saburo'ya göre, Meiji anayasasının hazırlanmasına ilişkin yönergeler, Prusya anayasasından daha az anayasal unsurlar içeren Bavyera, Würteiberg ve diğerleri gibi Güney Alman devletlerin anayasalarında yer almıştır²²⁰

1889 anayasasının maddelerinin diğer ülkelerin anayasaları ile karşılaştırmalı bir analizini yapan başka bir Japon bilgin Nakano Tomio, Japon anayasasının orijinal hükümleri olduğu sonucuna varmıştır. Ancak sadece üç makale (1, 31, 71) tamamen Japon uzmanlarca anayasaya dâhil edilmiş, fakat geri kalan anayasal maddeler ise diğer devletlerin anayasa maddelerinin gerçek çevirileridir veya ana hükümlerini içermiştir.²²¹ Dolayısıyla, 46 madde Prusya anayasasıyla ve 18 madde de diğer ülkelerin anayasa maddeleri ile tamamen örtüşmüştür. Meiji Anayasası'nın orijinal makalelerinin imparatorun haklarıyla ilgili olması önemli konu olarak görülmüştür. Çünkü imparatorluk makamının gücü anayasaya yansımıştır.²²²

İlk Japon anayasası 7 bölüme ayrılan 76 maddeden oluşmuştur. Anayasanın kısa olması, anayasa hukukunun tüm konularını kapsamasına izin vermemiştir. Bu bağlamda daha sonraki zamanlarda diğer konular için ayrıca yeni kanunlar çıkmıştır. Anayasa ile aynı zamanda, alt ve üst kanadın hak ve kesin bir şekilde düzenlenmesini sağlayan Parlamento Yasası, alt kanat seçimleri Yasası, Mali Kontrol Kanunu ve imparatorluk üyelerinin durumunu belirleyen meseleler hakkında yeni kanunlar sonradan oluşturulmuş ve Anayasaya dâhil edilmiştir.²²³

1889 Anayasasının yürürlüğe girmesinin ardından, daha önce çıkarılan mevzuatta önemli bir değişiklik oluşturmadığı anayasa öncesi bazı durumların devam ettiğine dair önemli bir gösterge olmuştur. Ayrıca, Anayasanın 76. Maddesi de bu mevzuatın korunmasını sağlamıştır. Bu madde de: Mevcut tüm tüzükler (kanunlar, kararnameler, emirler), anayasaya aykırı olmadıkları için geçerli olmaya devam eder şeklinde belirtilmiştir. 76. madde aslında daha önce verilen tüm emir ve kararnamelere kanun hükmü vermiştir. Anayasa öncesi dönemde, ülke mevzuatının tam olarak oluşturulduğu ve bunu anayasa sadece meşrulaştırdığı gerçeği oluşmuştur.²²⁴

Japon Anayasasının temel ilkesi, 19. yüzyıl Alman anayasalarının özelliği olan anayasal monarşi ilkesi ile Şinto biçimindeki ilahi hukuk teorisinin bir birleşimi olarak tanımlanmıştır. Bu kavram kısaca Siyasal yönetim ve ibadetin birliği (*Sisei Itti*) biçiminde açıklanmıştır. Anayasaya göre, Japon imparatoru Şinto kültürü içerisindeki yüksek rahip statüsüne sahip olmuştur. Böylece Şintoizm bir devlet dini olarak Japonya'da yasallaşmayı başarmıştır. Tıpkı imparatorun egemenliğinin Şinto tanrılarının iradesinden gelmesi gibi, bu tanrılara olan inanç da herhangi bir öznenin özgür seçimine bağlı olamamış ve Şintiozm dini halka anayasal olarak dayatılmıştır. Yani tabiri caizse tüm Japonların Şintoizm dinine inanma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Açıkçası, bu hüküm sadece din özgürlüğünü reddetmiş ve aynı zamanda siyasi hakların biçiminde de sonuçlanmıştır.²²⁵

Meiji anayasası, egemenliğin imparatora ait olduğu ilkesine dayanmıştır. Daha doğrusu, imparatorluk hanedanına yetkilendirilmiştir. İmparatorluk (hanedan) ilahi kökenlidir, bu nedenle

²²⁰ Saburo Ienaga, Japonya'da Yeni Zamanın Fikirlerinin Kökeni ve Çöküşü, Japonya'nın Modern İlerici Filozofları, (Moskova, 'y-y', 1964), s.166.

²²¹ Tomio Nakano, The ordinance power of the Japanese Emperor, (Baltimore, 'y-y', 1923), s.3, 18, 28

²²² Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.64-65

²²³ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.67

²²⁴ Alfred Steda, Japonlar ve Japonya Hakkında, (St. Petersburg: 'y-y', 1906), s.535

²²⁵ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.69

hiç kimsenin, hatta imparatorun bile onu değiştirme hakkı yoktur biçimde anayasada belirtilmiştir.

Japonya anayasası yasama, yürütme ve yargı organlarının tamamını imparatorunda toplamıştır. Bu nedenle Japonya’da kuvvetler ayrılığı ilkesinden söz edilmemiştir. Japon tarihçiler Miyazawa ve Nakano Tomio, bu durumu 19. yüzyılın çeşitli Alman anayasalarında hüküm süren "monarşik ilkeyle" tanımlamıştır. Fakat bir diğer yandan Meiji anayasası imparatorun gücüne bazı kısıtlamalar getirmiştir. İmparator parlamentonun rızası ile yasama yetkisini kullanır (madde 5), yargı mahkemelerin elindedir (madde 57) ve yürütme yetkisi bakanların tavsiyesi ile kullanılmalıdır (madde 55). Öte yandan madde 4 imparatoru üstün güce sahip olan ve bunu anayasanın hükümlerine göre uygulayan devlet başkanı olarak onaylamıştır. Bu madde imparatorun gücünün gücünü göstermesi için büyük bir alan sağlamıştır. Anayasa hakkındaki yorumunda İto Hirobumi; İmparatorun yüce haklarının varlığının, bu hakların bir dizi maddede listelenip listelenmediğine bağlı olmadığını vurgulamamıştır.²²⁶

1889 Japon anayasasına göre, imparator parlamentonun rızasıyla yasama yetkisini kullanır (başka bir versiyonda ise parlamento ile mutabakata vararak yasama yetkisini kullanır) ifadesi yer almıştır. Yasa tasarısı koyma girişimi hükümete ve parlamentoya aittir (Madde 38). Bundan böyle her yasa Parlamentonun onayına ihtiyaç duyar (Madde 37). Yasama prosedürünü imparator yaptırımı tamamlar, çünkü Madde 6’ya göre, bir tek imparator yasaları onaylar ve onları eyleme geçirmeyi hükmeder biçimleri yer almıştır. Bu maddelerin detaylarını ise İto Hirobumi şöyle açıklamıştır; Eğer imparator yasayı yetkilendirme hakkına sahipse, yaptırımını reddetme hakkına da sahip olduğu önemli bir gerçeği yansıtmaktadır.²²⁷

Yetkilendirmede, imparatorun yüce yasama gücü ortaya çıkmıştır. Eğer imparatorun onayı olmasazsa ilgili yasa parlamento tarafından bile onaylansa hiçbir şekilde yürürlüğe giremez biçiminde oluşmuştur. Yasama prosedüründe parlamentonun onayının genellikle resmi olduğu ve bazı durumlarda yasaların yayınlanmasından sonra gerçekleştirildiği de Japonya’da imparatorun gücünü yansıtmıştır. Dolayısıyla, anayasanın hazırlayıcısı İto Hirobumi’nin yorumunda, yasaların kabul edilmesinin parlamentonun onayını gerektirdiği (madde 5) sadece sıradan meseleler hakkında olmuştur. Olağanüstü şartlar altında imparatorun hukuk gücüne sahip en yüksek emirleri verme hakkı yer almıştır. Madde 8 de ise parlamento o tarihte toplanmazsa bu tür acil durum yasalarının imparatorluk tarafından yayınlanmasının mümkün olduğunu öngörmüştür. Bu bağlamda, Anayasa’ya (Madde 7) göre parlamentoyu açma, kapatma, oturumlarını erteleme ve milletvekilleri meclisini feshetme hakkının imparatorun imtiyazlarına ait olması önemli bir gerçeği ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak, parlamentonun örgütsel çalışması yalnızca imparatora bağlı kalmıştır. Acil durum yasasının meclis tarafından görüşölmesi için sunulması ve meclisin onayını almaması durumunda, imparatorun Japon meclisini feshedebileceğini veya milletvekilinin rızası olmadan en yüksek emri verebileceğini belirtmiştir.²²⁸

Milletvekillerinin çok nadiren bir yasama inisiyatifi oluşturdukları düşünöldüğünde (bu politik kültürün özelliklerinden kaynaklanmaktadır), devlet başkanı yai imparator tarafından çıkarılan yasaları da reddettikleri nadir olarak görölmüştür. Böylece, parlamento tarafından öngörölen

²²⁶ İto Hirobumi, Commentaries on the Constitution of the Empire of Japan The Japanese Legal System, Ed. By Hideo Tanalca, (Tokyo: HardPress Publishing, 2012), s.34

²²⁷ İto Hirobumi, Commentaries on the Constitution of the Empire of Japan The Japanese Legal System, Ed. By Hideo Tanalca, (Tokyo: HardPress Publishing, 2012), s.60

²²⁸ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya’nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.69-70

yasa tasarısına “veto” hakkını kullanarak ve olağanüstü kararnameleri çıkararak imparator, ülkenin tüm mevzuatının niteliğini ve yönünü belirleyebilir sonucu yeni anayasada ortaya çıkmıştır. İto Hirobumi'nin tanımına göre, imparator yasama gücünün başı ve kaynağı halinde olmuştur.²²⁹

Japon anayasasının 73.maddesine göre anayasa değişiklikleri ancak imparator tarafından başlatılabilir, çünkü Ito Hirobumi'ye göre, "o tek başlatıcıdır." Şekinde ifade edilmiştir.²³⁰ Böylece, anayasa değişikliğinde parlamentonun yasama girişimi reddedilmiştir. Ayrıca, bu durumda, konseyler aracılığıyla bakanlık etkisi olasılığı da göz ardı edilmiştir. Böylece, önerilen anayasa değişiklikleri taslağı, imparatorluk kararnamesi ile meclise sunulmasıyla ve kanun taslağı hükümet tarafından meclise oluşturulmuş olur. Özellikle anayasanın değişimi imparatorun isteği ile olmaktadır. Böylece bu tür kararların yalnızca imparatorun kendisi tarafından verilebileceği durumu bir kez daha yasal olarak vurgulanmıştır.²³¹

Anayasayı değişmez halde korumak arzusu, kabul edilmesinden önce, onu "büyük bir ebedi yasa" olarak ilan eden imparator buyruğunda yansıtılmıştır. Meiji anayasasının kısa olan sadece 76 maddeden oluştuğu ve daha sonra bunları detaylandırmak için yasama kararları kabul edildiği göz önüne alındığında, anayasal değişikliklere neredeyse hiç gerek olmamıştır. Buna rağmen, önleyici bir tedbir olarak 1889'da parlamento binası yasası ve 1917'de anayasal bir inceleme talep etmeyi yasaklayan dilekçeler yasası çıkarılmıştır. Anayasa, imparatorluğa yürütme gücü alanında da münhasır haklar vermiştir. Yürütme organının başı olarak imparator, anayasanın 10.maddesine göre, çeşitli hükümet dallarının yapısını ve kendisi atadığı ve kaldırdığı tüm sivil ve askeri rütbelerin maaşlarını belirleme yetkisine sahip olmuştur. Anayasa'nın kabul edilmesinden önce İto Hirobumi tarafından idari reformların (bakanlar ve ek bakanlıklardan oluşan bir kabine oluşturulması) yapıldığı bilinmektedir, bu nedenle bu kanunları anayasa metnine sokmanın bir anlamı olmamıştır. Alman monarşik devletlerinin anayasaları ile karşılaştırıldığında, Japon anayasası egemenliğin yürütme gücünün kapsamını genişletmiştir. Bu bağlamda büyük önem taşıyan, imparatorun idari emirlerle ilgili yüce gücü hakkında anayasanın 9. maddesidir. Onun içinde, bu tür emirlerin, yasaları uygulamak, kamu düzenini ve huzurunu korumak ve vatandaşların refahını teşvik etmek için verildiğini belirtilmiştir.²³²

Japonya anayasasının 9. maddesi imparatorun olağanüstü hal ilan etmeden barış zamanında hukuk gücüne sahip emirler verebilmesini garanti altına almıştır. Aksi takdirde parlamento tarafından onaylanamayacak ve yürürlüğe girdikten sonra bile gelecekte güçlerinden mahrum kalabilecek olağanüstü kararnamelerin çıkarılması gerekli olmuş olacaktı ki bunu önleme ve şmparaotrun yetkisini üstün kılma maksadıyla 9. Madde anayasada yer almıştır. Açıkçası, imparatorun hukuk gücüne sahip idari emirler vermesi için güçlendirilmesi ve olası parlamento müdahalesinden kaçınma amaçlanmıştır. Ayrıca bu maddenin yürütme ve yasama organlarının işlevlerinin iç içe geçmesine bir örnek olduğu da önemli bir gerçeği yansıtmıştır. İmparator gücünü, kendisi atadığı ve görevden aldığı bakanlar aracılığıyla göstermiştir. Bakanlar imparatorun danışmanıydı, her biri imparatorla birlikte, kendisi başkanlığındaki bakanlığa ilişkin yasalar, kararnameler ve diğer devlet işlerini imzalardı (Madde 55).²³³

²²⁹ Ito Hirobumi, Some Reminiscences of the Grant of the New Constitution Fifty Years of New Japan, (New York: Dutton, 1909), s.39.

²³⁰ Ito Hirobumi, Commentaries on the Constitution of the Empire of Japan The Japanese Legal System, Ed. By Hideo Tanalca, (Tokyo: HardPress Publishing, 2012), s.46

²³¹ Alfred Steda, Japonlar ve Japonya Hakkında, (St.Petersburg: ‘y-y’, 1906), s.69

²³² Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya’nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.71

²³³ Alfred Steda, Japonlar ve Japonya Hakkında, (St.Petersburg: ‘y-y’, 1906), s.69

Meiji Anayasası'nın 11. maddesi imparatoru ordunun ve donanmanın en büyük komutanı olarak tanımlamaktadır. Buna karşılık, 12. maddeye göre, imparator barış zamanında ordu ve donanmanın yapısını belirler ilkesi ile asker yapısı üzerindeki gücü vurgulanmıştır. Bu, imparatorun askeri gücünün başkomutan gücüne bölündüğünü göstermiştir. Ülkeyi dış ve iç tehditlerden korumak için silahlı kuvvetleri kullanma gücü ve ülkenin silahlı kuvvetlerini kontrol etme gücü, yani orduya ve donanmaya silah, mühimmat, gerekli tesisler sağlamak imparatorun yetkisinde yer almıştır. Bu tür bir güç çeşitliliği anayasanın kabulünden önce de yer almıştır.²³⁴

Japon bilim adamı Miyazawa'nın belirttiği gibi, anayasa tarafından öngörülme, ancak kabulünden önce de var olan organın adı Tosuiken'dir.²³⁵ Ana faaliyeti askeri taktikler ve strateji, askeri operasyonların doğrudan hazırlanmasıdır. Bağımsız bir kurumdur. Savaş zamanındaki aktiviteler için tasarlanmıştır, fakat aslında barış zamanında askeri hazırlıklarla uğraşmıştır. Bakanların silahlı kuvvetler hakkında bir fikir sahibi olmaları için, silahlı kuvvetlerle ilgili idari meseleleri ele alacak Gunsei adında yeni bir kurum oluşturulmuştur. Aktif görevde olan general ve amiralin ordu ve donanmanın bakanları olabileceği talebi, kabinenin arzusundan bağımsız olarak kabul edilen Gunsei kararının sonucu olmuştur. Miyazawa'ya göre, askeri aşırılıkçılığın büyümesi için temel oluşturan Tosuiken ve Gunsei gibi organların bağımsızlığıdır. Mevcut sisteme göre, imparatorun yüce komutanlığı imparator tarafından ordu ve donanma dairelerinin bakanları aracılığıyla değil, sadece imparatorun sorumlu olan ordu ve donanma genelkurmay başkanlarının yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Genelkurmay, Bakanlar Kurulu'ndan bağımsız bir örgüttü ve imparatorun doğrudan kontrolü ve önderliğinde hareket etmiştir. İmparatorun askeri kararnamelerinin bakanların imzasını gerektirmediği de bir başka gerçek olarak yer almıştır. Örneğin, 1913'te generaller imparatorun orduyu ve donanmayı arttırmak için onayını almış ve başbakan ise bu kararı ancak uygulama aşamasında öğrenmiştir. Genel olarak, anayasanın kabulünden önce var olan ordu ve donanmanın komuta ve kontrol sisteminin geçerli kaldığı sonucuna varılmıştır.²³⁶

Anayasaya göre, savaş ilanı, barış ve yabancı güçlerle yapılan anlaşmalar, hükümetin parlamentonun onayını gerektirmeyen ve imparatora verilmiş olan bir yetkidir.(Madde 13). Avrupa ve Amerika'nın anayasal sistemlerinde, sözleşme yapma hakkı konusunda iki anayasal kısıtlama yolu olduğu belirtilmiştir. İlk durumda, anlaşmaların onaylanması için yasama meclisinin birinin veya ikisinin de onayı gerekmiştir. Mesela, ABD'de bunun için Senato'nun onayı; Fransa, İspanya, Hollanda ve Portekiz'de ise her iki kanadın da onayı gerekli olmuştur. İkinci durumda, parlamentonun kontrolüne giren konularla ilgili anlaşmalar, tam olarak yürürlüğe girebilmeleri için parlamentonun tam onayını gerektirmiştir. Belçika, devrim öncesi Rusya, Avusturya, devrim öncesi Almanya'da böyle bir sistem benimsenmiştir.²³⁷

Japon anayasasının tasarlayıcıları için bir model olarak ele almış olan Prusya anayasasının aksine, imparatorun sözleşmeler yapma hakları üzerinde kısıtlamalar içermediği anlaşılmıştır. Başka bir ifadeyle dış politika sorunlarını çözme ve yürürlüğe koyma girişimi imparatorun ayrıcalığı olarak değerlendirilmiştir. İmparatorun imtiyazları arasında ayrıca anayasada özel bir hak daha yer almıştır. 31. Madde de yüce haklara sahip egemen yani imparator anayasal güvenceleri askıya alma hakkına sahiptir. Genel olarak 31.madde Japon bilim adamı Nakano Tomio'ya göre, 31. Maddeye dayanarak, imparator çok basit bir şekilde vatandaşların anayasal

²³⁴ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.73

²³⁵ Miyazawa Toshiyoshi, Kempo The Japanese Legal System, (Tokyo: 'y-y', 1991) s.630

²³⁶ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.74

²³⁷ Tomio Nakano, The ordinance power of the Japanese Emperor, (Baltimore, 'y-y', 1923), s.43

haklarını askıya alabilirdi. Dahası Ito Hirobumi'nin yorumlarında “bu sadece hükümdarın hakkı değil, aynı zamanda en yüksek görevi” olduğu da ayrıca vurgulanmıştır.²³⁸

XIX yüzyılın son çeyreğinde yani 1870-1880'lerinde yapılmış olan reform uygulamaları, Japon devletinin ana özelliklerini ve Meiji döneminin siyasi sistemini belirlemiştir. Bunun ışığında, 11 Şubat 1889'da kabul edilen Japonya Anayasası, 1868'den beri yürütülen tüm dönüşümleri yasal olarak güvenceye almış ve Japon devletini ve siyasi sistemini yeniden şekillendirmenin nihai eylemi uygulanmıştır. Anayasanın kabul edilmesinin nedenleri çok yönlü olmuştur. İç savaş sonrası ve çalkantılar sonrası dönem de Japonya'da ülke içinde yapılmış olan çalışmalar sonucunda genel olarak kabul edilen temel bir bakış açısı oluşmuştur. Bu bakış açısına göre Meiji yönetimi geçmiş olumsuz olaylardan ders çıkarmış ve buna göre hareket ederek Japonya'yı yeniden şekillendirmeye başlamıştır. Fakat bunun yanı sıra ülkede Meiji yönetimine muhalif bir kitle de oluşmuştur. Bunun devamında Japon hükümeti anayasa yapma ve bu anayasayı kabul etmesinin ardından halkında kendisini temsil edebileceği meclis sistemini kurmak zorunda kalmıştır.²³⁹

Meiji'nin Bismark Almanyası anayasasını model alıp başarı ile uygulaması Japonya için modernleşme planının bir parçasının tamamlandığını göstermiştir. Bunun yanı sıra Japon anayasasında Ordu ve Donanma Bakanlarının aktif görev yapan general veya amiraller arasından olması şartının aynı anayasaya eklenmiş olması Japonya'nın dış politikada daha saldırgan davranışlar çizmesinin ve daha sonraki yıllarda ülkenin militer bir yapı haline gelmiş olmasının sebepleri arasında yer almıştır.²⁴⁰

Meiji Japonya'sında anayasa askeri ve sivil otoriteleri birbirinden ayırmış olsa da sonrasında askerler politikayla ilgilenmiştir. Samuraylığın Japonya'da kaldırılması sonrasında 1873 yılında modern orduya geçiş planı oluşturulmuştur. Prusya modeli örnek alınarak tasarlanmış ve sonrasında da uygulanmış olan bu planda ilk olarak 20 yaşına giren gençler için üç yıl süre ile zorunlu askerlik uygulaması hayata geçirilmiştir. Bir diğer askeri modernize adımı ise yine Prusya örneğinde olduğu gibi subay okullarının kurulmuş olmasıdır. Sonrasında ise Japon ordusu dışındaki tüm askeri yapılanmalar kaldırılmış olup, ordu imparatora bağlanmıştır. Almanya başta olmak üzere Fransa ve diğer batılı ülkelerden de uzmanlar getirilmiş ve Japon ordusunun modernizasyonuna katkı sunmuştur.²⁴¹ Modern ordu için ilk olarak Yamagata Aritomo savunma bakanlığı yapmış, genelkurmay başkanlığında bulunmuş ve mareşal unvanı almıştır. Ayrıca iki dönem içişleri bakanlığı ve başbakanlık yapmıştır. Önemli bir oligarşi lideri olan Aritomo hem asker hem de siyasette önemli görevler üstlenmiştir. Aynı zamanda Meiji aristokrasisinde de prens olmuştur. 1909 yılında Ito Hirobumi'nin ölümünden sonrada imparatorluğun en kıdemli danışmanı olarak görevini sürdürmüştür.²⁴²

1889 Japonya Anayasasının kendine has bir özelliği imparatora verdiği önem olmuştur. Japonya'nın İmparatorluk yoluyla yönetileceği, imparatorun şahsına ve ailesine verilmiş olan önem ve imparatora atfedilmiş olan kutsiyet bu anayasanın ilk maddeleri içerisinde yer almıştır.

²³⁸ Tomio Nakano, The ordinance power of the Japanese Emperor, (Baltimore, 'y-y', 1923), s.44

²³⁹ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi”, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.25

²⁴⁰ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.8

²⁴¹ William G. Beasley, The Japanese Experience A Short History of Japan, (Los Angeles: University of California Press, 1999), s.212-213, Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.233, 266-267, 364

²⁴² Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.150-152

İmparatorun 1889 Anayasasında yetkileri sadece makamı ile kalmamıştır. Kanunları ilan etmek ve belirlemek, imparatorun tek başına kanun yapabilmesi, savaş ilan etme yetkisi, tüm bakanların imparatorluk makamına karşı sorumlu olması, meclisi açma ve kapama yetkisi ile başkomutanlık yetkisi gibi geniş yetkilere imparator sahip olmuştur. Bu geniş yetkilerin yanı sıra Japonya’da imparatora bazı temsili kısıtlamalarda getirilmiştir. Bunlar arasında en önemli kısıtlama ise imparatorluk kararlarının ilgili olan bakanın imzasını bulundurması ve imparatorun, hükümet işlerine bütün olarak müdahil olmaması şeklinde olmuştur.²⁴³

Japonya uzun zamandır mücadelesini verdiği yabancıların Japonya’da Japon hukukuna göre yargılanması meselesini 1894 yılında batılı güçlere sonunda kabul ettirmeyi başarmış ve anayasa oluşturmanın sonucunu almıştır. 1894 yılında İngiltere tarafından 1899 yılı sonrasında Japonyadaki İngilizler için Japon hukuk sisteminin geçerli olacağı kabul edilmiştir. Sonuç olarak Japonya uzun zaman değiştirmeye çalıştığı aleyhine olan hukuki bir anlaşmayı hazırlamış olduğu anayasa sonrasında uluslararası hukuk nezdinde de değiştirmeyi başarmış ve anlaşmayı coşkuyla kutlamıştır.²⁴⁴

Japon Anayasasında Diet adlı ve çift kanatlı bir parlamento yer almıştır. Bu çift kanatlı meclisin birisi; üst ve alt soylu gruplardan ve imparatorun belirlemiş olduğu isimlerden oluşan yaşlılar meclisi, bir diğeri ise seçilmiş vekillerden oluşan temsilciler meclisi olmuştur. Diet meclisinde kanun yapma yetkisi yer almamıştır. Bu meclis genel olarak onaylayıcı yetkilerle donatılmıştır. Diet meclisinin önemli kılan özellik ise bütçe konusunda veto etme yetkisine sahip olması olmuştur. Son olarak Temsilciler meclisi için oy verme yetkisi belirli bir düzeyde vergi verenler için ayrılmış ve bu da Japonya’nın %2’sine tekabül eden bir kitleyi oluşturmuştur. Bu düzenleme 1925 yılında kaldırılmıştır.²⁴⁵

Japonya’da meclis sisteminin detayları 53. Madde de belirtilmiştir. 53. Maddeye göre Japon parlamentosunun faaliyetleri, yetkileri ve imtiyazları anayasa, Parlamento Yasası ve Alt Meclis Seçimleri Yasası ile düzenlenmiştir. Japon Parlamentosu, 1889 Anayasasına göre, iki meclisten oluşmuştur. Asilzade Meclisi ve Milletvekilleri Meclisi biçiminde belirtilmiştir. İmparatorluk kararnamenin 1.maddesine göre Asilzade Meclisi, imparatorluk ailesinden tüm yetişkin erkekleri ve devlete yaptığı hizmetler için imparator tarafından seçilen kişileri içermiştir. Genellikle bu vekiller yüksek arazi vergisi ödeyen kişiler arasında yer almıştır. Her ilden en büyük 15 vergi mükelleflerinden biri asilzade meclisi yani üst soylu meclis içinde yer almıştır. 53. Maddeyi özetleyecek olursak; Japonya'daki siyasal kurumların gerçek gelişiminden ziyade, Avrupa anayasacılık kavramlarına uyma arzusunun daha kuvvetli olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.²⁴⁶

Asilzade Meclisi’ni oluşturan kişiler kategorisi, Japon parlamentosunun üst kanadı, toprak sahibi aristokrasinin temsilcilerinden, eski feodal beyler sınıfının temsilcilerinden ve imparatora sadakati hiç şüphesiz olan kişilerden oluştuğunun sonucu olmuştur. Asilzade (Üst) Meclisi başkanı imparator tarafından resen atanmıştır. Bunun yanı sıra Alt kanatta yer alan milletvekilleri meclisi ise temsili bir kurum şeklinde oluşturulmuştur. Seçim yasası hükümlerine göre halk tarafından seçilen milletvekilleri oluşturulan bir kurum şeklinde planlanmıştır. Her iki meclis de anayasa kapsamında yasama inisiyatifine sahipti olmuş ayrıca yasalar ve diğer her türlü konuda hükümeti temsil etme hakkına da sahip olmuştur. (Madde 40). Her iki mecliste de kararlar

²⁴³ Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.219

²⁴⁴ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.12

²⁴⁵ Wolfram Eberhard, En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.209-210

²⁴⁶ Miyazava Toshiyoshi, Kempo The Japanese Legal System, (Tokyo: ‘y-y’, 1991) s.630

oyların salt çoğunluğu ile almıştır. (madde 47). Her iki meclisin toplantıları halka açıktır bir şekilde olmuştur. Her meclis, diğerinden bağımsız olarak, imparatora hitap etme ve dilekçeleri kabul etme hakkına sahip olmuştur. Ayrıca, milletvekilleri meclisinin oluşumu yasama eylemi (alt meclise seçme yasası) tarafından düzenlenirken, üst meclisin oluşumu emperyal kararname ile belirlenmiştir. Sonuç olarak, bu bileşimi belirleyen kanunu tartışırken, üst meclis, alt meclisin yapısını etkilemiştir. Anayasaya göre, parlamento açma ve olağanüstü toplantısını yapma hakkı imparatorun yüce haklarına aitti olmuştur (Madde 7). Kuşkusuz, bu madde parlamentonun yüce egemenliğine ve imparator üzerindeki kontrolüne bağımlı olduğu gerçeğini yansıtmıştır.²⁴⁷

1889 Anayasası'na göre Japon Parlamentosu şu ayrıcalıklara sahipti:

- Hükümetin yasa tekliflerini kabul etmek (fakat imparator onaylaması gerekiyor), Madde. 37;
- Anayasa değişikliklerine karar vermek (eğer böyle bir değişik taslağı imparatorun emriyle getirilirse), Madde. 73;
- Hükümet tarafından sunulan devlet bütçesini belirlemek. Madde. 64;
- Yeni vergiler oluşturmak, Madde. 62;
- Kabine faaliyetlerini kontrol etmek, Madde. 40.

Parlamentonun ana faaliyetlerinde iki temel alan yer almıştır. Yasama ve Mali kontrol olarak bu iki alan parlamentonun temel görevi olarak görülmüştür ve anayasada belirtilmiştir. Parlamentonun yasama faaliyetleri yasa taslaklarının sunulmasını, tartışılmasını ve yasa taslaklarına oy verilmesini içermiştir. Bunun yanı sıra hükümetin çalışmalarının mali kontrolü de parlamentonun onayı içinde yer almıştır. Ayrıca anayasaya göre her yasa da parlamentonun onayını gerektirmiştir. (madde 37).

Monarşik devletlerde, hükümetin yaptırımı olmadan anayasal bir incelemenin yapılamayacağı doğal olarak kabul edilmiştir. Ancak çoğu monarşik devlette, yasama meclisi bu gibi konularda girişim yetkisine sahip olmuştur. Anayasa değişikliklerine ilişkin parlamento girişiminin monarşik ilkeyle ve olağan mevzuattaki parlamento girişimiyle de uyumlu olduğunu varsaymak mantıklıdır, ancak Meiji anayasasının yaratıcıları bunun Japon monarşik geleneğine aykırı olduğunu düşünmüştür. Bu nedenle, anayasayı gözden geçirme konularında parlamentoyu yasama girişiminden yoksun bırakmak, Japonya anayasal sisteminin özgün özelliklerinden birisi haline gelmiştir. 37. Madde anayasanın imparatorun armağanı olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Ayrıca, parlamento üyelerinin anayasa değişikliklerini düzeltme ve taslağın kapsamından başka herhangi bir şeye oy verme hakkına sahip olmadığı da belirtilmiştir. Anayasanın, temel yasayı değiştirme meselelerine oy verirken başka şartlar da getirmesi anayasanın önemli konularından birisi olmuştur. Anayasa değişiklik taslaklarını tartışmak için, toplam milletvekili sayısının üçte ikisine sahip olmak gerekmiştir (sıradan durumlarda, 1/3) ve bunu onaylamak için milletvekillerinin üçte ikisinin oylarına ihtiyaç duyulmuştur. (olağan durumlarda, sorunlar basit oy çokluğu ile çözüldü) Açıkçası, bu tür özel koşulların oluşturulması, parlamentonun müdahalesini ve genel olarak, daha önce de belirtildiği gibi, anayasa taslağı hazırlayıcılarının istediği anayasa üzerindeki değişiklikleri engellemek amaç

²⁴⁷ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.77

edinilmiştir. Böylece, devlet başkanının muazzam yetkileriyle, Japon parlamentosu yasama alanında bile ikincil bir konuma düşmüş ve etkisizleştirilmiştir.²⁴⁸

Japon Anayasasının 55. maddesi, imparator ve ona anayasal olarak tavsiyede bulunan bakanlar arasındaki ilişkiyi belirlemiştir. Her bir bakanın imparatora karşı sorumlu olduğu ve bunun yanında Bakanlar Kurulu tek bir yönetim yani yürütme organı olarak yer almadığı ve sonuç olarak imparatorun etkinliğinin tartışılmaz olduğu gerçeği belirtilmiştir.

Anayasal ve idari reformun öncüsü Ito Hirobumi'ye göre, Bakanlar Kurulu'nun imparatorla ilişkileri aşağıdaki ilkelere dayanmıştır:

- Bakanlar, gerçek amaçları olan imparatora tavsiye vermekle yükümlüdür;
- Bakanlar doğrudan imparatora ve dolaylı olarak halka karşı sorumludur;
- Halk değil, hükümdar bakanların sorumluluğuna karar vermelidir;
- Bakanlık sorumluluğu politik sorumluluktur.²⁴⁹

Bakanlar ve kabinesinin organizasyonu hakkında Amerikalı araştırmacı Bernard Silberman, kabine oluşumunun hiçbir zaman net olarak tanımlanmış bir prosedürü olmadığını vurgulamıştır. Bakanlar kabinesinin istifası veya yaratılması, gayri resmi çoğu durumda öngörülemeyen bir sürecin sonucu olmuştur. Her kabine bir zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır; meşruiyeti çok kırılgan bir uzlaşmaya dayanmış olan Japon kabinesinin 1900-1913 yıllarında ortalama ömrünün 15 ayı geçmediği gerçeği ortaya çıkmıştır.²⁵⁰

Japon toplumu 1889 anayasası sonrasında da geleneksel değerlerini korumuştur. Parlamenter bir sistemi benim Japonya'da anayasa öncesi etkili olan geleneksel gruplar yani oligarşi yapısı anayasa sonrasında da etkinliğini korumuştur. Hükümetin kurulumu siyasi partiler veya meclis yoluyla olmamış ve üst düzey soylular tarafından oluşmuştur. Bunun sebebi ise Japonya'da hükümetin partiler üstü bir oluşum olarak görülmesi olmuştur. Ayrıca anayasa öncesi geleneğin devam ettiğinin bir diğer göstergesi de hükümetin meclise karşı değil, imparatora karşı sorumluluk taşıması uygulaması olmuştur. Bu da Japonya'nın yönetimini anayasaya rağmen oligarşik bir düzen olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Hükümet içerisinde anayasaya rağmen bu etkinliklerini devam ettirmiş olan kişilere ise genro adı verilmiştir. Genro genelde yaşlı veya bilge isimlerin yer almış olduğu meclis anlamına gelmiştir. Sonuç olarak Japon anayasası barış düzenini bozmama şartıyla hak ve özgürlüklerin kullanılacağı belirtilmiş olan sınırlı bir demokrasi örneği olmuş ve oligarşik yapısını büyük oranda korumuştur.²⁵¹

1 Temmuz 1890 tarihinde ilk seçimler yapılmıştır. Sıradan insanlarda bu dönemde oy kullanmıştır. Seçim sonrasında ise iktidarın kontrolünde olmayan partiler 300 sandalyeden 171'ini kazanmıştır. Daha sonra ise hükümet üzerinde etkili olmaya çalışmışlardır. Bütçe kısıntısı vb. bazı yollarla hükümeti kontrol altına almaya çalışmışlardır. Bu dönemde hükümet oligarşi tarafından yönetilmiştir. Temsilciler Meclisi ile Genro arasında politik çekişmeler meydana gelmiştir. Diet Meclisi içerisinde hareket eden temsilciler meclisi üyeleri hükümet politikalarını yönlendirmede etkili olmayı da başarmıştır. Bu etki Yamagata Aritomo ilk hükümete başkanlık etmiş olduğunda hissedilmiştir. Ağırlıklı olarak bu gerginlik bütçe

²⁴⁸ Svetlana Juckova Mihaylovna, "19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.78

²⁴⁹ Ito Hirobumi, Commentaries on the Constitution of the Empire of Japan The Japanese Legal System, Ed. By Hideo Tanalca, (Tokyo: HardPress Publishing, 2012), s.49.

²⁵⁰ Bernard Silberman, The Beurocratic State, (New York: 'y-y', 1992), s.73.

²⁵¹ K. Ali Akkemik, Meiji Restarasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.41

meseleleri hükümet ile temsilciler meclisi üyeleri arasında olmuştur ve temsilciler meclisi etkisini hissettirerek hükümet bütçesinin %10'luk bir oranda daraltılmasını sağlamıştır.²⁵² Sonuç olarak bütçe kesintileri ve muhalefetin çeşitli davranışları sonucu bunalan Aritomo bir süre sonra istifa etmiştir. Yerine eski maliye bakanı Masayoshi geçmiştir. Muhalefet sorunlarıyla karşılaşan yeni hükümette seçime gitmek zorunda kalmıştır. 1892 yılında olan bu seçim öncesinde ülke gerilmiş ölen ve yaralananlar olmuştur. Tüm bunlara rağmen muhalefet 163 sandalye kazanmayı başarmıştır. Bu kez başbakan Ito Hirobumi olmuştur. Hirobumi askeri bütçeyi artırmış ve meclisten bu konuda destek almayı başarmıştır. Temsilciler meclisi ile hükümetin uzlaşılabilmesi için Japon oligarklar alternatif yollar aramıştır. Bunun sonucunda da siyasi partilerin üyelerine kabine içinde görev vermeye veya zamanla bakanlık vermeye başlamıştır. 1894 yılında da Çin ile Japonya arasında olan savaşta hükümeti yurt içinde sorunlardan uzaklaştırmış ve bir anlamda hükümetin elini güçlendirmiştir. 1898 yılında ise ilk seçimle gelen Japon kabinesi oluşmuştur. Liberal parti ve Anayasal Yenilikçi Parti güçlerini birleştirmiş ve 260 sandalye kazanmıştır. Yamagata Aritomo imparatora meclisi lağvetmesini önermiş fakat Ito Hirobumi ise bu seçimlerin sonucunda kazanan koalisyonun kabine kurmasını önermiştir. Hirobumi'nin önerisi gerçeklik kazanmış ve koalisyon lideri Okuma başbakan olmuştur. Okuma Japonya'da ilk parti lideri ve kabinesini kuran kişi onuruna da erişerek Japon demokrasisi için önemli bir yer edinmiş, Diet meclisi ise oligarşik yapının gücünü sınırlamayı başarmıştır.²⁵³ Fakat bürokrasi ile oldukça uzlaşmazlık yaşamış olan Okuma, buna ek olarak koalisyonun diğer üyeleriyle de çeşitli anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bunun sonucunda koalisyonun diğer üyesi Itagaki görevinden ayrılmış ve koalisyon dağılmıştır. Sonrasında da Yamagata Aritomo başbakanlığa getirilmiştir. Aritomo ile birlikte sivil alanlarda hizmetler liyakat ilkesine göre yapılmış ve bu hükümete Liberal Parti lideri Itagaki destek vermiştir. Daha sonra oligarşi yönetimi 1900-1913 yılları arasında siyasi hareketlerin sorumluluklarını da üzerlerine almışlardır. Ito Hirobumi, Seiyukoi adlı bir partinin lideri olmuş ve 1900-1901'de bir kabine kurmuştur. Anayasal Yenilikçi Partinin tabanını kullanmıştır. Bu kabinenin dağılmasının ardından Japon asilleri Prens Kimmochi ve bir general olan Taro değişimli olarak başbakanlık yapmışlardır. Bu değişimli hükümet dönemleri İmparator Meiji'nin 1912 yılında 60 yaşında ölmesi sonucunda sona ermiştir.²⁵⁴

III.BÖLÜM

JAPON TOPLUMUNUN MODERNLEŞMEYE TEPKİSİ ve SONUÇLARI

Japon toplumu yaklaşık 160 yıl önce dünyanın en izole ülkeleri içerisinde yer almıştır. Gerek coğrafyasının bir ada olmasından dolayı gerekse kültürel özellik ve anlayışlarından dolayı uzun zaman kapalı bir toplum olarak varlığını sürdürmüştür. Japonya'nın kendisini dış dünyaya

²⁵² Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroğlu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.220

²⁵³ Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, (London: Palgrave Macmillan, 2012) s.92-93

²⁵⁴ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.152-155

kapatması neticesinde de batılı ülkeler entelektüel, ekonomik ve bilimsel olarak Japonya'nın oldukça ilerisine geçmiştir. Dolayısıyla Japonya'da bu alanlar için modernleşme ihtiyacı duyulmuştur.²⁵⁵

EĞİTİM, SOSYAL ve KÜLTÜREL ALANDAKİ YAKLAŞIMLAR

Meiji sonrası Japonya'da modernleşme ve endüstrileşme hareketi toplumsal ve entelektüel alanda da etkisini göstermiştir. Buna medeniyet ve aydınlanma (Bummei Kaika) adı verilmiştir. Toplumsal alanda değişin ilk etkileri eğitim alanında modernleşme ile birlikte olmuştur. Temel eğitim sistemi tıpkı Türkiye'deki tevhid-i Tedrisat kanunun da olduğu gibi tek çatı altında 1871 yılında kurulmuş olan Eğitim Bakanlığının ilk Bakanı Shimpei Eto; Japonya'da tüm okulları 1879'daki eğitim kararı ile bütünleştirilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığının kontrolüne verilmiştir. Böylece eğitim alan gençlerin tek çatı altında ve eşit eğitim alma hakları doğmuştur. Eğitim sistemi tek çatı altında birleştirilmeden önce bir kısım genç tapınaklarda, bir diğer kısım genç ise diğer kısım genç ise açılmış olan beşeri bilim üzerine uğraşan okullara gitmiş ve başka gençler ise ya okuyamamış veya farklı alanları seçmiştir. Örnek olarak erkek çocukların yarısı, kızların ise %15'i 'Terekoya' adlı tapınak eğitimi almıştır. Dolayısıyla Japonya'da ulusal eğitim sisteminin kurulmuş olmasının önemli hale gelmiştir. Japonya'da yaşanmış olan reformlardan bir diğeri ise; Ülkede geniş çaplı olarak okuma ve yazma seferberliği ilan edilmiştir. Bunun yanı sıra özellikle teknik alanlarda yurtdışına gönderilen öğrenciler olmuştur. Yurtdışından da eğitim danışmanları ve uzmanlar Japonya'ya getirilmiştir. Lisan öğretiminin artması da bu uzmanlarla sağlanmıştır. 1871 yılında da eğitim bakanlığı kurulmuş ve yapılan eğitim seferberliğiyle ülke çapında binlerce okul inşa edilmiş ve buna bağlı olarak onbinlerce öğretmen yetiştirilmiştir. 1872'de ise yeni Eğitim kanunu kabul edilmiş ve ilkokullar ülke çapında yaygınlaşmaya başlamıştır. Devamında ise altı yıllık karma eğitim sistemine geçilmiş ve bu eğitim herkes için zorunlu hale getirilmiştir. Eğitime katılımın yaygınlaşması ile beraber Japonya'da 1881'de ortaokullar ve 1886'da da liseler ülke çapında yaygınlaşmaya başlamıştır.²⁵⁶

Meiji döneminde eğitim meselesinde temel amaç eski bir samuray olan Yukichi Fukuzawa'ya göre 'Japonya'nın kalkınması Tokugawa Japonyasındaki kapalı toplumdan, Meiji Japonyasının açık toplumuna geçmesi ile mümkündür. Batı uygarlığına ulaşmak Japonya'nın temel hedefidir, batı uygarlığı manevi bilgiler ve edebiyat değil buharlı gemiler, lokomotifler, telgraf, matbaa ve posta gibi teknolojik gelişmedir' demiştir. Fukuzawa'nın eğitim konusundaki orijinal ve ilerici fikirleri Japonya'nın Tokugawa döneminin konfüçyüsçü anlayışından oldukça uzak ve yenilikçi olmuştur. Fukuzawa daha önce ABD ve Avrupa'da eğitim konusu hakkında çeşitli araştırmalar yapmış ve bu araştırmalarından edinmiş olduğu fikir ve tecrübeleri Japonya'da Keiko üniversitesi bünyesinde batılı ve aydınlaşma düşüncelerini anlatmak maksadıyla kurmuş olduğu bir gazetede yayımlamıştır. Öncelikli olarak Fukuzawa, Japonya'nın neden batılı uluslardan geri kaldığını incelemiş ve sonuç olarak bunun sebebini Japonya'nın Çin felsefelerini benimsemiş olmasından dolayı olduğunu saptamıştır. Fukuzawa, Konfüçyüs tarzı eğitim sistemini incelemiş ve bu sistemin ve diğer doğulu ülkelerinin eğitim sistemiyle paralellik taşıdığını belirtmiştir. Konfüçyüs eğitim sisteminde batılı eğitim sistemine göre iki temel eksiği saptamış olan

²⁵⁵ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.34-35

²⁵⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.160

Fukuzawa, bunu maddi ve manevi kültür olarak ayırmıştır. Maddi kültürdeki eksiklikler içerisinde bilimsel çalışmalarda hem nicelik hemde nitelik olarak Konfüçyüs eğitim sisteminin batılı eğitim sisteminden oldukça geride olduğunu görmüştür. Manevi olarak ise Konfüçyüs kültürün bağımsız eğitim anlayışından ve bireycilikten uzak olduğunu saptamış bunun yanı sıra Japonya'nın batılı eğitimi benimsemediği müddetçe asla dünyanın güçlü ülkelerle rekabet edemeyeceğini ve eşit bir düzeyde olamayacağını savunmuştur.²⁵⁷

Fukuzawa Japonya'da batılı anlamdaki eğitim sisteminin benimsenmesinde etkili olmuş ve Japonya'nında eğitim rotası batı kültürü doğrultusunda ilerlemiş ve Almanya, Fransa, İngiltere ve ABD gibi ülkelere birçok uzman, eğitimci ve bilim insanları ülkeye davet edilmiş ve pozitif bilimlerin ülkede okutulması ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Japonya'da modernleşmenin başlangıcı 'Japon Ruhu ve Batı Bilimi' şeklinde başlamış olsa da uygulamada batıdan sadece teknoloji ve bilim haricinde kültüründe batıdan etkilendiği gerçeği oluşmuştur. Japonlar bu gerçeğin modernleşmenin bir sonucu olduğu biçiminde yorumlamıştır.²⁵⁸

Karma eğitim kız öğrenciler için eski şartlardan daha iyi olanak sağlamış olsa da erkek öğrencilerle olan fırsat eşitliğini o dönemde tam olarak sağlanamamıştır. Çünkü ortaokuldan sonra eğer özel akademik eğitimlere devam etmezlerse kız öğrencilerin eğitimleri genellikle son bulmuştur. Erkek öğrenciler ise yükseköğrenime devam edebilmiştir. Meiji sonrası eğitim hamlelerinden birisi üniversitelerin kurulması olmuştur. 1877'de Tokyo İmparatorluk Üniversitesi ve Kyoto Üniversitesi kurulmuştur. Takip eden zamanlarda Sendai ve Fukuoka üniversiteleri de kurulmuştur. Özellikle Tokyo İmparatorluk Üniversitesinde eğitim almak için öğrenciler yüklü okula miktarda ücret ödemiştir. Fakat bu üniversite mezunları bürokrasinin üst kademelerinde veya önemli ticari kuruluşlarda önemli mevki veya makamlara gelmiştir. Tokyo İmparatorluk Üniversitesini daha çok saygınlığını kaybetmiş olan eski asillerin çocuklarının tercih etmesi de önemli bir detay olmuştur. Çünkü buradaki amaçları kaybetmiş oldukları eski saygınlıklarını çocukları aracılığıyla tekrardan geri kazanmak istemiştir. 1868'de Japon yazar ve entelektüel bir isim olan Fukuzawa Yukichi, Keio'da, 1882'de Okuma Waseda adlı bir kuruluş oluşturmuştur.²⁵⁹

1872 yılı eğitim reformundan sonra Japonya'da, Fransız eğitim sistemi örnek alınmıştır. Batılılaşma gayesi ile uygulanmış olan bu modele ek olarak bir süre sonra Japon değerlerinin de yer alması gerekliliği düşünülmüş Konfüçyüs ve Şinto öğretileri de Japon eğitim müfredatı içinde yer almıştır. 1880 yılı sonrasında eğitim bakanlığı yapmış olan Mori Arinori'den sonra ise eğitim müfredatına Japon milli değerleri daha fazla eklenmiştir. Japon bayraklarının kitaplarda yer alması zorunluluğu, ulusal marşın herkesçe öğrenilmesi ve Japonluğu yüceltici yazılar veya marşlar kitaplar içinde sık sık yer almış ve daha milliyetçi öğrenciler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.²⁶⁰

Fukuzawa Japonya'nın eğitim alanında batılı anlamda yol kat etmesindeki lider isim olmuştur. 1870'li yıllarında ortalarından sonra özellikle bürokrasi alanında ve hükümette yer alan genç

²⁵⁷ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.20

²⁵⁸ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.12

²⁵⁹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.161

²⁶⁰ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.58-59, Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, (London: Palgrave Macmillan, 2012), s.84-86, K. Ali Akkemik, Meiji Restorasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.40

bürokrat ve memurların yetişmesine de katkı sunmuştur. Böylece Japonya’da batılı fikirlerin savunucuları yetişmiş ve sayıları artmıştır. Batılı anlamda eğitim sistemini reforme etmeye çalışan Japonya’da bir diğer yandan eğitimde devlet ağırlığı da artmaya başlamıştır. 1880 yılından sonra ilkoluldan üniversiteye kadar eğitim ve öğrenim kurumlarının tamamında devlet egemenliği başlamıştır. 1890 yılından sonra ise imparatorluk eğitim sisteminin temel amacının kişinin birey olarak gelişmesinden ziyade devlete iyi hizmet etme ilkesini benimseyen bir görüş yayımlamıştır. Buna İmparatorluk Eğitim Belgesi adı verilmiştir. Bu görüşe göre batılı eğitimin yanı sıra Japon kültürü içeriği ile devleti ve imparatorluğu kutsayıcı Japon anlayışında eğitim sistemine dâhil edilmiştir. Örnek olarak ise Japon geleneksel ahlak anlayışının devam edilmesi, kişinin kamu yararına çalışması ve imparatorluğu sonsuza dek koruma görevlerinin yer alması Japon eğitim sisteminin batılı eğitim sisteminden farklılaştığının bir göstergesi olmuştur. Böylece Japonya eğitim sistemini kendi gereksinimlerine göre düzenlemiştir.²⁶¹

İmparatorluk Eğitim Belgesi ilk kez Şubat 1890'da, eğitim bakanlığında yapılmış olan bir toplantıda ele alınmış; okullarda teknik disiplinlerinin incelenmesi ilk sırada olma ve özel etik derslerin Batı'dan gelen bireysenci teoriler uğruna geriye itilme durumu sert bir şekilde incelenmiştir. Toplantının kararıyla Eğitim Bakanı Yoshikawa Akimasa’nın hazırlamış olduğu raporu okuduktan sonra imparator, ona eğitime ilişkin imparatorluk makamına bir taslak yazmasını istemiştir. Böylece İmparatorluk Eğitim Belgesi ortaya çıkmıştır. Aslında, Japon akademisyen Ishida Takeshi'nin haklı olarak belirttiği gibi, 1890 tarihli belge sadece eğitim ile ilgili değil, itaat, bağlılık ve bir sınıf boyun eğmesiyle ilgili içerikleri barındırmıştır. İmparatora karşı duygusal bağlılığı ve ahlaki yükümlülükleri vurgulayan bir ahlaki referans olmuştur. Ana vurgu ise " itaat ve imparatora özverili hizmet" olarak betimlenmiştir.²⁶²

İmparatorluk eğitim alanında sadece etik kuralları yazmak amacıyla olmamış, imparatorluğun bütün değerlerini yeni kurumlara aktarmayı amaçlayarak bu kurumları devlet otoritesi altında toplamayı hedeflemiştir. Eğitim meselesinde gelecek nesilleri kendi kurallarına göre yetiştirme amacını da taşımış ve birincil önemli konu olarak ele alınmıştır. Böylece yeni anayasa ile birlikte yeni bir eğitim sistemine geçiş yapılmıştır. İmparatorluk Japonyası böylece değişen rolünü güçlendirmeye başlamıştır. Meiji döneminin ortasında imparatorun devletle ilişkileri değişmiştir. Daha önce, tahtın siyasete olan mesafesi belirli ölçüde sınırlı ve etik değerler taşıırken, sonrasında anayasanın kabul edilmesi ile birlikte, imparatorluk tahtı devlet gücünü temsil etmeye başlamıştır. İmparatorluk makamının Japonya’da bu denli güçlenmesinin amacı ise feodal toplumdaki yeni nesil kapitalist ve modern bir topluma geçiş arasında oluşacak olan sancılı devletin ve makam otoritesiyle önüne geçmek veya olumsuz etkilerini en aza indirmeye hedefini taşımıştır.²⁶³

Meiji restorasyonu sırasında, daha önce daimyo'ya ait olan büyük miktarda toprak, imparatorluk makamının mülkiyeti haline gelmiş, beylikler ise kaldırılmıştır. Bu, vassal-prens ilişkisinde radikal bir değişikliğe yol açmıştır. Tokugawa sonrası yeni imparatorluk döneminde Samuraylık Kurumu ortadan kaldırılmış ve bu kurum devlete devredilmiş sonrasında ise inanç merkezleri değişmiş ve Japon gelenekçiliği etkisini artırmıştır. İmparatorluğun eğitime önem vermesinin

²⁶¹ Güneş D. ve Allen L. 20. Yüzyıl Dosyası: Japonya, S.20

²⁶² Ishida Takeshi, Japanese political culture, (London, Transaction Publishers, 1983), s.74

²⁶³ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya’nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.87

temel sebebi ise geçmişin bu izlerini de ortadan kaldırıp yeniye uyumun hızlandırılması anlamını taşımıştır.²⁶⁴

Motoda Eifu ve Yamagata Arimoto gibi gelenekçi Japon liderler kamu ahlakının temeli olabilecek imparatorluğun gelenekçiliğini koruma yönünde hareket ettirmiştir.²⁶⁵ Dahası, Motoda imparatorun halkı erdem yolu boyunca yönlendirmek zorunda olduğuna ve ahlaklarına rehberlik etmesi gerektiğini düşünmüştür. Motoda Eifu ise Batı öğretilerine ve teorilerine açıkça karşı çıkmıştır. Dahası, on yıldan fazla bir süredir İmparator Meiji'ye akıl hocası olarak, tüm Japon halkının hedeflerini bir araya getirebilen, paternalist politik felsefeye ve Konfüçyüsçü etik ilkelerine dayanan bir “ulusal doktrin” oluşturulmasını önermiştir.²⁶⁶

Bu fikirlerle Motoda ve Yamagata, Eğitim Bakanı Yoshikawa tarafından yazılan ilk belgenin taslağının düzeltilmesinde yer alan Inoue Kovashi'ye (Kaoru) yönelmiştir. Inoue Kovashi, hükümetin etik kurallar oluşturmayacağını belirtmiştir. Çünkü anayasada belirtildiği gibi hükümetin veya imparatorun halkın din ve vicdan özgürlüğüne müdahale etmeyeceğini vurgulamıştır. Inoue Kovashi daha sonra eğitim alanındaki belge taslağını aşağıdaki koşullarda oluşturulacağını açıklamıştır.

- Yazının yasal statüsü olmamalıdır;
- Hiçbir dini, felsefi okulu, politik felsefeyi desteklememelidir;
- Gelenekçi ya da Batı terminolojisi dilini içermemelidir;
- Vatandaşların anayasal haklarını ihlal etmemelidir.

Bu koşullar kabul edilmiş ve kısa süre sonra belgenin yazımı tamamlanmıştır.

Sonuç olarak Ishida Takeshi'nin ve Motoda Eifu'nun Konfüçyüsçü ve gelenekçi öğretilerinin Japon ulusal ahlakına ve eğitim sistemine dâhil olması engellenmiştir.²⁶⁷

Bu nedenle, belgedeki şartlara uygun olarak, dini anlam içerecek herhangi ifadeler dikkatlice kenara atılmıştır. Eğitim konusundaki yazım metni kendi içinde dini gerekçelerle herhangi bir çelişki taşımamıştır. Böylece Japonya'nın eğitim konusunda batı ile bütünleşmesi daha kolaylaşmış ve Japon halkının yeni eğitim modelini benimsemesi daha hızlı ve az sancılı bir dönemden geçmiş ve uygulamaya geçirilmiştir. Japon eğitim belgesi yazısı geliştirilirken yazıda imparator ve devlet gücüne atıf yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanı Yoshikawa devlet ve imparatorluk kavramının övülmesinin gerekliliğini savunmuştur. Çünkü Tokugawa sonrası kendisine yeni hedef ve rol belirlemiş olan imparatorluk Japonyası için bu kavramlar elzem olmuştur.²⁶⁸

Yoshida Shigeru'nun imparatorluk rescript hakkındaki argümanlarında belirttiği gibi, Japon halkı hükümdarlarından daha muhafazakârdı ve bu nedenle "kendilerini bireycilik ilkesine göre yeni bir devletin inşasına adanmak yerine, hala geleneksel "aile" sistemi ve yaşam tarzının korunmasını

²⁶⁴ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.88

²⁶⁵ Helen Hardacre, Shinto and the State 1868 – 1988, (Princeton, Princeton University Press, 1991), s.121

²⁶⁶ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.86'dan Motoda Eifu, The Imperial Rescript on Education, Confucianism in Modern Japan, s.84

²⁶⁷ Ishida Takeshi, Japanese Political Culture, (London, Transaction Publishers, 1983), s.74

²⁶⁸ Svetlana Juckova Mihaylovna, “19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi“, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Vladivostok Uzak Doğu Devlet Üniversitesi), s.86'dan Motoda Eifu, The Imperial Rescript on Education, Confucianism in Modern Japan, s.87

tercih etti. Yoshida Shigeru, Batılı ülkelerin aksine Japonya'da "yukarıdan" temsili kurumlar kurulduğunu vurguluyor.²⁶⁹

İmparatorluk eğitim belgesinde herhangi bir felsefi okul veya felsefi doktrinden söz etmekten uzak durulmuştur. Ancak, "Konfüçyüsçülük" kelimesi mevcut olmasa da, yazıda listelenen erdemler Japonca'ya çevrilmiş konfüçyüsçü etik anlayış dolaylı olarak bu belgede yer almıştır. Çünkü bu erdemlerin "Japon halkının dini geleneğinde derin kökleri olan atalarının kültürü ile yakından bağlantılı" olması etkili olmuştur. Böylece, belge hazırlayıcıları bu etik tutumların ulusal Japon karakterini vurgulamaya çalışmıştır.²⁷⁰

Yaşlılara saygı duyma, evlatlık görevi duygusu gibi aile ilişkileri modelini ele almış olan Meiji ideologları, bu duyguları baba figürü olarak imparatoru göstermiş ve babanın yanında aile olan halka bunu benimsetmek istemiştir. İmparator, doktrine göre ulusun babası olarak kabul edilmiştir. Çünkü imparatorluk ailesi ulusun ana ailesi olarak ele alınmış ve aynı zamanda imparatorluk ailesi bir ulusun yaratıcısı (Kokumin Soka) olarak belirtilmiştir. Bu kavramın kökeni; Şinto geleneğindeki yüksek tanrılardan (kami) gelmiştir. Böylece, konfüçyüsçü aile etiği Şinto mitolojisinde son onay bulmuştur. Eğitim Belgesi yazarları Şinto atakültünü imparatorluk kültürle birleştirmiştir.²⁷¹

Japon İmparatorluk Eğitim Belgesinin anlamı hakkında farklı bir fikir Japon bilim adamı Goto Yasushi tarafından ifade edilmiştir. Goto Yasushi: 'imparatorluk eğitim belgesinin yayınlanmasıyla Meiji dönemi mutlakiyetçi devletin ideolojisi sistemleştirilmiş olmuştur' şeklinde belirtmiştir. Böylece Japonya'nın milliyetçilik ideolojisinin daha hızlı bir şekilde benimsenmesinin yolu açılmıştır. İmparator adına yayınlanan bu eğitim belgesi, halka karşı muazzam bir zorlayıcı güce sahip olmuştur. Bu güç imparatorun geleneksel ve otoriter prestijinden kaynaklanmıştır.²⁷² İngiliz araştırmacı Francis Horner bu belgenin Japon halkı üzerinde Japon tarihindeki diğer tüm belgelerden daha fazla etkisi olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu eğitim belgesi gelecek kuşakları etkisi altına alacak olan yeni Japonya'nın yaratılmasındaki en önemli adım olarak görülmüştür.²⁷³

Japonya imparatorluk eğitim belgesi ile birlikte eğitim sistemini modernleştirmiş ve kendine özgü yeni bir sistem yaratmayı başarmıştır. Bu gelecek kuşakları yetiştirme yolunda önemli bir adım olmuştur. Bunun yanı sıra, ülkede yüksek eğitim görmüş kişiler bürokrasiye yönelirken daha az eğitim almış kişiler ise vasıflı veya yarı vasıflı işler bulmuştur. Bunun yanı sıra Japonya eğitim bakanlığı ülkedeki yabancı okulları dahi kendi müfredatında birleştirmiştir. Batı bilimleri derslere girerken İngilizce yabancı dil olarak okutulmaya başlanmıştır. Başka dilden eserler Japoncaya tercüme edilmeye başlanmış, gazeteler ortaya çıkmıştır. Böylece batılı anlamdaki eğitim tarzı Japonya'yı Asya kıtasının ilk okuryazar ülkesi haline getirmiştir. Bununla birlikte Japonlar eğitim sisteminde eşitliği reddetmiştir. Eğitimin amacını gençlerin zengin hayat sürme şeklinde değil daha güçlü bir devletin temeli olarak hareket eden kişiler olarak görmüştür. Eğitimde birey yerine toplum veya devlet temel alınmıştır. Böylece Japonya eğitimi siyasi ve otorite aracı olarak kullanmıştır.²⁷⁴

²⁶⁹ Shigeru Yoshida, Japan's Decisive Century, 1867 – 1967, (New York, Washington Press, 1967), s.25

²⁷⁰ Georgi Svetlov, Tanrılarının Yolu; Japon Tarihinde Şintoizm, (Moskova: 'y-y', 1985), s.143

²⁷¹ Jon Halliday, A Political History of the Japanese Capitalism, (New York, Panteon Books, 1975), s.41

²⁷² Georgi Svetlov, Tanrılarının Yolu; Japon Tarihinde Şintoizm, (Moskova: 'y-y', 1985), s.142

²⁷³ Francis J. Horner, A Case History of Japan, (London: Sheed Ward, 1948), s.105

²⁷⁴ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.161-162

Japonya her ne kadar eğitim alanında ilerlemeye ve okuryazar bir toplum olmaya çalışmış olsa da ülkede eğitim fırsatı eşitliği yetersiz olmuştur. Eğitim zamanla paralı olması yoksul kesimde hissedilmiş ve 1892 yılında yapılmış olan araştırmalara göre fabrikalarda çalışanların üçte birinin okul yaşında çocuklar olduğunu ortaya çıkarmış ve kiminin ise daha önce hiç okula gitmediği anlaşılmıştır. Bu durum üniversitelerde de aynıdır. Eğitimin ücretli olması sebebiyle çoğu öğrenci üniversite yaşamına devam edememiş ve daha seçkin grupların çocukları ağırlıklı olarak üniversitelerde eğitim almıştır. Bunlardan biriside samuray ailelerinin çocuklarıdır. Çoğu aileler zengin oldukları için çocuklarının yükseköğrenim görmesini sağlayabilmiş ve yoksul olan çocuklar içinse çalışarak okuma olanağı çok daha sonra tanınmıştır. Bu da Japonya’da eğitimde fırsat eşitliğinin olmadığını göstermiştir. Ayrıca eğitim sisteminin batılılaşmasıyla Japonca bilmeyen yabancı akademisyenlerden tercüman vasıtasıyla eğitim alınmıştır. Bu da eğitim ücretlerinin pahalı olmasına yol açmıştır. Tüm bunların yanı sıra Japonya Eğitim Bakanlığı okullar için merkezi bir denetim ağı kurmuş bunun yanı sıra müfredatın ve kitapların içeriğini belirlemiştir. Buradaki amaç ise eğitimi imparatorluğun çıkarları doğrultusunda sadakatli yurttaşlar yetiştirme arzusunun olmuş olmasıdır. Örnek olarak Tokyo İmparatorluk Üniversitesi bu görev doğrultusunda bürokrat yetiştirmek amacıyla oluşturulmuş ve eğitimcilerin tamamı da hükümet tarafından denetim altında tutulmuştur.²⁷⁵

Geleneksel Japonya’da giyim gelire göre ve bulunmuş olduğu sosyal konuma göre değişmiştir. Zengin kesim daha çok ipek ve kadife gibi ürünleri tercih etmiş fakat halkın büyük bir çoğunluğu ise pamuklu veya kenevirden elde edilmiş olan giysileri kullanmıştır. Tokugawa döneminde 1643’de çıkarılmış olan bir yasa ile sosyal sınıflar giyim yönünden birbirinden ayrılmıştır. Yerel beyler ipek ve bazı pamuklu dokuma ürünleri giyecekken, çiftçiler ise sadece kenevir ve pamuklu giysiler giyme ile sınırlandırılmıştır. Sonrasında ise kent yaşamında daha özel kumaşlar giyen insanlar ile kırsal yaşamda ucuz pamuklu ürünler giyen insanlar Japon toplumunu oluşturmuştur. Kenevir özellikle yoksul kesimde daha fazla kullanılmış fakat 1890 sonrasında kenevir kullanımı oldukça azalmıştır. Çünkü kenevir diğer maddelere göre daha çok işlem görmüştür. Meiji döneminde ise Japon giyimi şehir ve sosyete yaşamında oldukça hızlı bir biçimde değişim göstermiştir. Japon ordusu ülkede moda da değişimin başlamasını sağlamıştır. Özellikle tasarlanmış olan batı tipi uniformalar ülkeye yün ticaretini ve moda anlayışını getirmiştir. Japonya’da giysi anlayışı Meiji öncesinde daha çok geleneksel ve sadece törenler için kullanılan araçlar olmuştur. Fakat Meiji yönetimi sonrasında ise özellikle orduda başlayan değişim ve ordunun daha törensel giysileri yerine savaş için imal edilmiş pratik giysiler giymesi Japonya’da giyim reformunun başlangıcı olmuştur. Japonya’da kadınlar ise 1880’li yılların ortasında sostetenin kadınlar balo ve diğer toplantılarda batılı elbiseler giymeye başlamıştır. Bunun yanı sıra batılı giyim kültürünün Japonya’ya girmesi ile kamusal alanlardaki mesleklerinde çeşitli uniformaları olmaya başlamıştır.²⁷⁶

Japonya’nın kırsal kesiminde batılı giyim tarzı beklenenin aksine tepkiyle karşılanmamıştır. Çünkü tarlalarda çalışan köylüler pantolon benzeri giysileri rahat çalışmak amacıyla zaten kullanmıştır. Böylece batılı pantolonun girişi de bu bölgelerde yadırganmamıştır. Tüm bunların dışında ise 1871’de çıplak dolaşmak ve yalın ayak gezmek ülke çapında yasaklanmıştır. Giyim değişiklikleri kimi kesimlerce iyi karşılansa da ülkede bazı karmaşıklığa da yol açmıştır. Örnek olarak ise geleneksel kimono ile Avrupa tarzı çizme giyilmesi veya yeni tip pantolonlara

²⁷⁵ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.22

²⁷⁶ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.29

hasırdan kemer bağlanması gibi durumlar oldukça yaygın olmuştur. Japon kent yaşamı zamanla batı giysilerine alışmış ve bu giysiler Japonya içinde yeni endüstri kaynağı olmayı başarmıştır.²⁷⁷

Tokugawa Şogunluğu zamanında Budizm devlet dini olmuştur ve devlet yapısında oldukça etkili olmuştur. Bütün aileler Budist tapınaklarına kayıt olma mecburiyetinde kalmıştır. Bunun amacı ise nüfus sayımını öğrenmek ve toplumu sürekli bir denetim altında tutabilme olanağını vermiştir. Meiji Japonyasında din ve toplum ilişkisi de Japon gelenekçiliği ile ilgili olmuştur. Tokugawa döneminde daha kutsal kabul edilen ve ön planda yer alan Budizm yerine, Japonya'nın antik ve milli dini Şintoizm devlet tarafından ön plana çıkartılmış ve yüceltilmiştir. Meiji döneminde de Tokugawa döneminin Budist tapınaklarına kayıt olmasının bir benzeri olarak Şintoizm tapınaklarına kayıt olma zorunluluğu çıkartılmış fakat daha sonra bu karardan vazgeçilmiş fakat Budizm ve Şintoizmin birbirinden ayrılması sağlanmıştır. Bundaki hedef ise Şinto'nun Japonlar için daha doğal ve imparatorluk için daha kaynaşık ve kutsayıcı bir inanç sistemi olmuş olmasından kaynaklanmıştır.²⁷⁸

Şintoizm inancının seçilmesinin en önemli nedeni Japon geleneksel inancı olması olmuştur. Japonya'da Şintoizm; devlet yapısında Şinto inancı gereklerine uygun olarak düzenlenmesini gerektirmiştir. Ülke de Şinto'nun sorumluluğunu üstlenen bir din dairesi bulunmuştur. Şinto anlayışı bireyin kendisini imparatora adanmasını aşlamıştır. Dolayısıyla halk kendisini tamamen devlet güdümüne sokacak bu inancı benimsemiştir. Şintoizm genel olarak doğa olaylarının ve Japon atalarının tanrısallaştırılmasını içermiştir. Zaten Şinto'nun kelime anlamı tanrıların yolu şeklindedir. Kami adını vermiş oldukları bu tanrı, her şeye kadir olan bir tanrı anlayışında olmamış sadece belirli bir yerin koruyucu şeklinde olmuştur. Meiji sonrası Japonya'da milli inanca dönük hamlelerin sayıcı artmış ve bu doğum, cenaze veya evlilik törenlerinde de karşılığını bulmuştur ve bu törenlerin Budizme göre değil Şintoizm'e göre yapılması istenmiştir. 1871 yılına gelindiğinde Şinto İşleri Dairesi artık bakanlık seviyesinde bir kuruma dönüştürülmüştür. Bu bakanlığın amaçç olarak kendisine, Japonları imparatora bağlı kılma ve imparatoru yücültme ile kutsal Japon devletine boyun eğme görevlerini üstleşmiştir. Halka Şinto dininin içeriklerini özel yetiştirilmiş olan Şinto rahipleri vermiş ve Tokugawa döneminin Budist rahiplerinin ya Şinto inancına geçmeleri istenmiş veya rahiplik görevlerini bırakmaları istenmiştir. Aynı yıl İmparatorluk Budist törenlerini de yasaklamaya başlamıştır. Budizmin yasaklanmaya başlanmasının temel nedeni ise Japonya'nın batılılaşmasına ve modernleşmesine engel olacağı düşüncesi olmuştur. Çünkü batılıların yemeklerinde et yemesi, budistlerin et yememesi ile çelişmiş ya da budist rahiplerin dilenme veya toplama izni ile evlenme yasaklarının olmuş olması batılılaşma için Japon liderlere göre sorun teşkil etmiş ve bu inancın kaldırılmasının en doğru seçenек olduğuna karar verilmiştir. Bunun yanı sıra imparatorluk sarayında da Şinto tapınakları inşa edilmeye başlanmış ve Tokyo'da da çok sayıda Şinto tapınağı inşa edilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Tokugawa döneminden imparatorluğa geçişteki kargaşalarda hayatını kaybetmiş olanlar anısına da büyük anıt yapılmış ve bu anıt imparatorluğa duyulan hem inanç hemde bağlılığın bir sembolü haline gelmiştir. Sonuç olarak imparator tanrısallaştırılmıştır.²⁷⁹

Şinto'nun artan etkisi Japonya'daki diğer inançları olumsuz etkilemiştir. Hristiyanlık yasağının 1873'te kaldırılması ve bazı protestan temelli okulların ve ibadethanelerin kurulması Japonlar

²⁷⁷ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.33-34

²⁷⁸ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.17

²⁷⁹ Doğan Güneş ve Louis Allen, 20. Yüzyıl Dosyası Japonya, Çeviri. Süleyman Alp (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979), s.18

üzerinde önemli bir etki bırakmamıştır. Toplumun küçük bir kesmi Hristiyanlığı benimsemiştir. Şintoizmin Japon toplumuna daha hızlı yayılması için, Budizm aşağılanmıştır. Budizmin Japonya için zararlı ve Japonya dışı milli olmayan bir din olarak tanıtılması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra Budist tapınakları Şintoizm tapınaklarına da dönüştürülmüştür. Bunlarla da kalınmamış ve Budistlerin mal varlıkları Japon hazinesine aktarılmış ve Budist heykelleri de ortadan kaldırılmıştır. Japonya’da Budistlerde Hristiyanlar gibi şiddete uğramıştır. Şintoizmin imparatorluk dini olduğunun ilan edilmesi ve bu makama verilmiş olan kutsiyet Japon toplumunda da yankı bulmuştur. Japonya birçok alanda batılılaşırken, din alanında daha çok geleneksel ve ulusalcı çizgisini devam ettirmiştir.²⁸⁰ Japon gelenekçi Şinto inancı gerek devlet desteğiyle gerek muhafazakâr destekle ezici egemenliğini ülke içerisinde sürdürmüştür.²⁸¹

Laiklik kavramının Japonya’da batılı ülkelerdeki gibi kabul edilmesi toplumun batılı alanda eğitilmiş kesimince başlamıştır. Fakat 1961-1966 yılları arasında ABD’nin Tokyo büyükelçiliği görevini yapmış olan Profesör Edwin O. Reischauer’ın “The Japanese” adlı eserinde Japonya’daki laikliğin batı toplumuna göre daha önce başladığı belirtilmiştir. Japon toplumunun Çin’in Kofüçyüz felsefesini benimsemesi ve sonrasında Budizm ve Hristiyanlığın Japonya’da yayılması buna mukabil Japonya’nın geleneksel inancı olan ve doğal olay veya nesnelere inanılan Şintoizmi benimseyen bu toplumda tek din veya felsefe anlayışı bulunmamıştır. Bundan dolayı, Japonlar bu inanışların birkaçına aynı anda sahip olmuştur. Yani Japonlarda tek din anlayışı Reischauer’e göre şart koşulmamıştır. Sonuç olarak tüm bu nedenlerin birleşimi Japonya’da dini öğelerin toplum içinde yer almasına rağmen laik öğelerinde Japon toplumu içerisinde yer aldığı belirtilmiştir.²⁸²

Bunun yanı sıra Marksizm ideolojisi ise diğer batılı fikirlerden çok sonra Japonya’ya gelmiştir. Marksistler Japon Restarasyonunu daha farklı yorumlamış ve bunun proletaryan bir hareket mi yoksa bir Burjuva hareketi mi olarak sorgulamıştır. Sonuç olarak Marksist anlayış Japon toplumunun bazı aydın kesimlerini etkilemiş ve fazla yayılma gösterememiştir.²⁸³

Toplumsal sorunlar hakkındaki bilinç ve sendikalaşma ile ilgili ilk faaliyetler 1882 sonrasında öğrenci ve entelektüel kesim aracılığıyla Japon toplumu içerisine girmiştir. Çünkü o dönemde işsizliğe karşı protesto hareketleri ilk kez görülmeye başlamıştır. Meiji Japonyasında sendikalar kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Fakat örgütlenme ve sosyal haklar konusunda toplumsal bilinç gerek Japonca’ya çevrilen kitaplar sayesinde gerekse öncü kişiler sayesinde kaybolmamıştır. 1892 yılında ilk kez Sosyalist dergiler basılmıştır. Takip eden zamanda içinde Hristiyanlarında olduğu küçük bir grup Sosyalizmi İnceleme Derneğini kurmuştur. Bu sosyalist girişimler 1900’lü yılların başında sonuç vermiştir. Derir yolu ve Demir İşçi sendikaları kurulmuş, 1901’de Sosyal Demokrat Parti kurulmuştur. Fakat ilk sosyalist parti hükümetin emriyle feshedilmiştir. Tüm bunlara rağmen ilerleyen yıllarda sosyalist hareket Japonya içerisinde gücünü korumayı başarmıştır.²⁸⁴

²⁸⁰ K. Ali Akkemik, Meiji Restarasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.41, Selçuk Esenbel, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya’nın Türk Dünyası ve İslam Politikalar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015). s.36, Erdal Küçükyağcı, Meiji Japonya’sına 150. Yılından Bakışlar; Japonya’da Laikliğin Doğuşu, 1853’ten Günümüze, (Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2019), s.58-59

²⁸¹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.162-163

²⁸² İsmet Giritli, Japonya’nın Modernleşmesi ve Türkiye’de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.13

²⁸³ Janet E. Hunter, Modern Japonya’nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.26

²⁸⁴ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.144

Japonya’da 1870’li yıllar ülkenin batılılaşma hareketinin ivme kazandığı zaman olmuştur. Temel felsefe olarak Japonya’da batılılaşma; hem Japonya’yı güçlü kılacağı, hem de tehdit olarak görülen batılı ülkelere karşı bir güç oluşturacağı ön görülmüştür. Sonuç olarak batılı olan Japonya, Japonlara göre batılılarca ciddiye alınacak ve Japonya’nın daha önce yapmış olduğu eşitsiz antlaşmaları ortadan kaldıracığı düşünülmüştür. Batılılaşma Japonya’da kurumsal değişimi tetiklemiştir. Kurumsal olarak değişimler Japonya’da politika, ordu, endüstri veya mali alanlarda olmamış bunların yanı sıra toplumun bütün alanları için değişimler uygulanmak istenmiş ve bu doğrultuda adımlar atılmıştır. Bu temel değişim ve modernize hareketleri ise, 1869’da telgraf kullanımı, 1871’de ulusal postacılık servisi, 1872’de memurlar ve kamusal alanda çalışanlar için batı tarzlı kıyafet zorunluluğun olması toplumsal ve kültürel batılılaşmanın bir parçası olmuştur. Bunların dışında ise 1874’te gaz lambasının kullanılmaya başlanması, 1877’de telefonun ilk kez Japonya’da kullanımı, yine bu yıllarda batı tarzlı saç kesimi ve Japon mutfağının gastronomik alanda batı mutfağında etkilenmesi ve mimari alanda batılılaşma çabasına girilmesi (İlk örneği sayılan Rokumeikan gösteri salonu), batı tarzlı balo, eğlence ve dans gösterilerinin yanı sıra tiyatro etkinliklerinin düzenlenmesi ve hayata geçirilmesi Japonya için yeni adımlar olmuştur.²⁸⁵

1870 yılında yabancıların ilk kez İngilizce olarak modern basını tanıtmasının ardından Yokohama’da Mainichi adlı bir günlük gazete yayınlanmıştır. Japonya hükümeti 1870’li yıllarda ülkedeki yabancı baskısını azaltmak için yasal reformlar oluşturmaya başlamıştır. Örnek olarak ortak aile mülkleri yerine bireyin mülk sahibi olabilmesini sağlamış, nüfus sayımı yapılmış, işkence ortadan kaldırılmış, hukuk ve mahkeme işleri batılı uygulamalara göre düzenlenmiştir. Fakat bu reformlar toplum düzeyinde pek fazla karşılık görmemiştir. 1873 yılında da miladi takvim benimsenmiştir. İmparator Meiji sonrasında özellikle ilk on yıllık döneminin ardından kentsel toplumdaki batılılaşma hızı çok yüksek olmuştur. Erkek ve kadınlardaki kılık kıyafet değişikliklerinin yanı sıra, batılı anlamda müzik ve dans akımları ülkede etkili olmaya başlamıştır. Edebiyatta da batılı eserlerin tercümesinin hızlanmasıyla ülke de batılı edebiyatlara ilgi artmış olmuştur. Batılı edebiyatın gelişimi Japon edebiyatına da yansımış ve yerli edei tarzlar oluşmaya başlamıştır. Fakat bu yenileşme hareketleri karşısında gelenekçi akımın olması ülkede yeni ve geleneksel değerler arasında çatışmayı kaçınılmaz kılmıştır. Japon toplumunun ise bu çatışmayı aşması kolay olmamış ve bunun çözümü süreç içerisinde zamana bırakılmıştır.²⁸⁶

MODERNLEŞMENİN SOSYO KÜLTÜREL ALANDA YARATMIŞ OLDUĞU ÇELİŞKİLER

²⁸⁵ Kenneth G. Henshall, A History of Japan From Stone Age to Super Power, (London: Palgrave Macmillan, 2012) s.81-82, K. Ali Akkemik, Meiji Restarasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon, Toplumsal Tarih, C.299, s.40-41

²⁸⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası’na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.164

Japonya Meiji öncesinde geleneksel mimarisini kullanarak şehirlerini inşa etmiş ve kentlerindeki bazı yerleşim yerlerini ise Çin mimarisinden örnek alarak inşa etmiştir. Restorasyon ile birlikte Japonya'da Avrupa mimari anlayışına özen başlamış ve Avrupa tarzındaki evler, heykeller ve anıtlar inşa edilmiştir. Böylece özellikle başkent Tokyo'da Japon, Çin ve Avrupa mimarili oldukça karmaşık yapılar görülmüştür. Japonya, ABD'nin baskısı neticesinde dışa açılım politikasını uygulamış ve sonrasında da ABD ve İngiltere ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bunun sonucunda da İngilizce dili Japonya'da dış ilişkilerde kullanılan dil olmuştur. Fakat İngilizce'nin etkisi bir kısım Japon seçkini tarafından Japonca'dan da ileri bir şekilde benimsenmiş ve bazı Japon seçkinleri ülkede İngilizce konuşulmasını Japonca yerine tercih edilmesini önermiştir. Bu seçkinlerin içlerinden daha da farklı düşünceler ortaya atanlar olmuştur. Bu görüş ise Japonların ırksal gelişimi için yabancılarla evlenmesini savunmuştur.²⁸⁷

Japonya'da burjuvanın hızlı ve kontrolsüz gelişimi ve büyümesi kamu sektörünü olumsuz etkilemiştir. Özellikle maaşı az olan memurlar ve işini hızlı yaptırmak isteyen veya daha ucuza mal ve hizmet almak isteyen iş adamlarından dolayı kamuda yolsuzluk ve rüşveti tetiklemiştir. Bunun sonucunda ise İmparator Meiji bu sorunu çözmek için sert kanunlar çıkarmıştır. İmparator Meiji modernleşme için bazı Japon kültür anlayışından vazgeçilmesini savunmuştur. Örnek olarak ise Sumo güreşlerini, bedenlerin çirkin görüldüğü gerekçesi ile yasaklamış olmasıdır. Bunun sonucunda dönemin ünlü güreşçilerinden ve halktan tepki görmüş ve yasağı kaldırmak zorunda kalmıştır. Japonya'da modernleşme sonucunda özellikle sosyal alanda tezatlıklar yaşanmaya başlamıştır. Bir yandan halk batılı giysiler giyerken diğer yandan kimonolar törenlerde kullanılmış, batı usulü barlar açılırken yanlarında geleneksel çay salonları da açılmıştır. Yeni opera ve gösteri salonlarının yakınında ise Nogaku adı verilen geleneksel Japon tiyatroları faaliyet göstermiştir.²⁸⁸

MEİJİ DÖNEMİ DIŞ POLİTİKASI ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Meiji Japonyası, Tokugawa'nın 1854 ve 1867 arasında Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Rusya, İngiltere, Fransa, Portekiz, Prusya, İsviçre, Belçika, İtalya ve Danimarka ile imzaladığı anlaşmaları miras almıştır. Ayrıca 1868'de İsveç-Norveç ve 1869'da İspanya, Kuzey Almanya Federasyonu (Prusya sonrası) ve Avusturya-Macaristan ile anlaşmalar imzalamıştır. Tüm bu anlaşmalar Japonya'nın egemenliğine ve ticaretine zarar veren üç maddeyi içermiştir. Bunlar: anlaşma ülkeleri için karşılıklı olmayan "en çok kayırlı ulus" muamelesi; konsolosluk yargı yetkisi anlaşmalı ülkelere belirlenmesi ve Japonya'yı gümrükte tarife oranlarını belirleme veya revize etme hakkından mahrum etmiş olmasını içermiştir. Meiji liderleri ise Japonya'nın prestiji ve ekonomik çıkarları uğruna bu hükümlerin kaldırılması gerektiğini vurgulamış ve bu politikayı Japon diplomasisinin merkezine koymuştur.²⁸⁹

Bu anlaşmalar ile birlikte dolaylı olarak Japonya uluslararası ticari sisteme girmiştir. Ekonomik açıdan, tarife maddesini kabul ederek, Meiji Japonya'nın Avrupa-Amerikan ortaklığının "gayri resmi bir kolonisi" haline geldiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla Japonya'nın kendisine aykırı

²⁸⁷ Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya, Gala Film ve CCTV, 2006

²⁸⁸ Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya, Gala Film ve CCTV, 2006

²⁸⁹ Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.5

bulmuş olduğu bu ticaret anlaşmalarını değiştirmek oldukça zor olmuştur. Sonuç olarak Japonya, 1911 yılına kadar bu anlaşmalardan tam anlamıyla kurtulamamıştır.²⁹⁰

Japonya tecrit siyaseti sonrasında batılı güçlere karşı taviz vermiş ve bu güçler karşısında gerek ekonomik, gerekse askeri ve teknolojik olarak zayıf olduğunu anlamıştır. İmparator Meiji sonrasında Japonya bu yöndeki eksikliklerini kapatmak için modernleşme hareketini başlatmıştır. İlk olarak içişlerini düzenlemek isteyen Japonya, ülke içerisinde siyasi birliğini gerçekleştirdikten sonra endüstriyel, ekonomik ve eğitim alanında modernleşme çalışmalarını başlatmıştır. Bunlarla birlikte de tehdit olarak algıladığı güçlere karşı da askeri büyüme stratejisini ulusal program olarak başlatmıştır. Böylece Japonya kendisini çevreleyen adalar ve Asya ana karası için bir takım hedefler belirlemiştir. Bu bağlamda da Japonya kendi öz gücü ile hareket etmenin önemini ve gerekliliğini belirlemiş ve bu çerçevede stratejik planlar yapmıştır.²⁹¹

Modern Meiji diplomasisi emperyal hedefler gütmüştür. İki temel konu çerçevesinde diplomatik amaçlar edinen Meiji diplomasisinin hedefleri;

Meiji diplomasisinin imparatorluk faktörü ile birlikte temel koşullarının hazırlanması;

Meiji diplomasisinin çok taraflı işleyişi ile birlikte oluşturulması hedeflenen kamu diplomasisidir.²⁹²

Meiji döneminde dünya güçlerinin tamamı emperyal hedefleri olan imparatorluklar olmuştur. Dolayısıyla Meiji yönetim anlayışı da dış politikada bu hedefleri benimseme ihtiyacı gütmüştür. Çünkü Avrupa ve Amerika'daki güçlerin tamamının resmi veya gayri resmi kolonileri olmuştur. Bu fikirden hareketle Japonya sadece uygar olarak nitelendirilen ulusların arasında yer almak için sömürgeci yanı sıra bazı liberal değerleri de içeren fikirlere de sahip olması gerektiğini anlamıştır.²⁹³

Meiji hükümeti emperyal amaçlarını gerçekleştirmek maksadıyla kabinesini ve kabinedeki bakanlıklarını da dışişleri ile aynı amaç doğrultusunda şekillendirme kararı almıştır. Devamında ise Koloni Bakanlığı oluşturmuştur.²⁹⁴

Japonya'nın Asya ana karasını kendisine hedef olarak seçme nedenlerinin başında, Japonya'nın gelişmeye başlayan endüstrisini besleyecek kaynakların da Asya anakarasında yer almasıdır. Çünkü gelişmeyen başlayan Japon endüstrisi yeni ve bol miktarda hammadde ihtiyacı hissetmiş ve bu hammaddeler Japonya'da ya yeterli miktarda yer almamış veya bulunmamıştır. Böylece bu hammaddelerin Japonya'ya kazandırılması hemde güçlenmeye başlayan Japonya'nın egemenlik sahasını genişletmek istemesi Japonya'yı Asya'da daha saldırgan hale getirmiş ve batılılara karşı da güçlenme arzusunun gerçekleştirilmesi için yeni hedef odağına çevirmiştir.²⁹⁵

Japonya askeri modernizasyonlar için yabancı danışmanlar işe almış ve bu konuda, daha çok Prusya düzenini ve disiplinini kendisine temel almıştır. Çünkü daha önce Hirobumi ve Okuma gibi Japon siyaset liderleri yapmış olduğu yurt dışı gezilerinde en çok Bismark'ın Prusyasından

²⁹⁰ Michael Auslin, *Negotiating with Imperialism: The Unequal Treaties and the Culture of Japanese Diplomacy*, (Boston: Harvard University Press, 2004), s.162

²⁹¹ Milton Walter Meyer, *Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na*, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.167

²⁹² Tomoko Akami, *Meiji Diplomacy (1868-1912)*, Australian National University, Australia, s.1

²⁹³ Tomoko Akami, *Meiji Diplomacy (1868-1912)*, Australian National University, Australia, s.2

²⁹⁴ Tomoko Akami, *Meiji Diplomacy (1868-1912)*, Australian National University, Australia, s.3

²⁹⁵ Wolfram Eberhard, *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s.212-123

etkilenmiştir. 1871 yılı sonuna kadar Japon ordu birlikleri düzenli ve etkin bir hale getirilmiş sonuç olarak 400.000'lik bir kuvvetten oluşan güç haline gelmiştir. Japonya donanma konusunda ise Britanya'dan etkilenmiştir. Donanma konusunda okyanuslara hâkimliği ile bilinen İngilizlerden bu konuda destek almış ve İngiliz danışmanlarında yer aldığı donanma eğitim merkezlerini oluşturmuştur. Japonya 1870'li yılların sonuna gelindiğinde donanma akademisini oluşturmuş, denizcilikte kendisini geliştirmiş ve Yokosuka şehrinde ilk savaş gemisini de denize indirmiştir. Fakat batılı güçlerden de bu dönemde yine destek almış ve donanma konusunda dış ülkelerden alım yapmıştır.²⁹⁶

Japonya Meiji iktidarı sonrası ve ordusunu düzenleme sonrasında Tokugawa döneminde yapılmış olan ve kendi aleyhine olan batılı güçlerle yapılmış antlaşmaları gözden geçirmek ve aleyhine olan bu durumdan kurtulmak istemiştir. Çünkü Japonya yapmış olduğu antlaşmalardan dolayı ekonomik olarak büyük zarara uğramış ve bunun yanında arzu ettiği ekonomik gelişmeleri de sağlamakta zorlanmıştır. Japonya dışişleri bakanlığı özellikle 1880'li yılların sonunda antlaşma yapmış olduğu her bir batılı ülke ile ayrı ayrı görüşme yaparak aleyhine olan ticari, siyasi ve ekonomik antlaşmalardan kurtulmak veya yeniden düzenlemek istemiştir.²⁹⁷

Meksika 1888 yılında kendi isteğiyle Japonya'ya karşı gümrük ve ticari haklarından vazgeçmiştir. Japonya'nın gümrük haklarıyla ilgili kendi özerkliğinin olması gerektiği kabul edilmiştir. 1894 yılında ABD ve Britanya ile görüşme yapmış olan Japon heyeti bu ülkelerle yeni antlaşmalar yapmış ve sonuç olarak dokunulmazlık ile en sevilen millet başlıklı daha önce yapılmış olan antlaşma maddelerini ortadan kaldırmayı başarmıştır. 1894 yılında İngiltere ile yapılmış olan ticaret antlaşması Japonya'daki İngilizlerin Japon yasalarına 1899 yılı sonrasında tabi olmasını gerekli kılmıştır. Buna ek olarak karşılıklı seyahat etme, deniz ulaşımı ve din ile ilgili haklar düzenlenmiştir. Japonya'nın tam olarak gümrük tarifelerini kontrol edebilmesi ise 1911 yılında olmuştur.²⁹⁸ Japonya'nın uzun zaman yapmış olduğu diplomatik savaş meyvesini böylece vermiş ve Asya ülkeleri açısından da bu ilk olmuştur.²⁹⁹

Japonya'nın belirli bir istikrar ve nispeten bir ülke için çok uzun sürmeyen zamanlar içinde batılı ülkelere karşı arzu ettiği ve kendi lehine yapılmış olan ticari, diplomatik ve askeri anlaşmaları kendi lehine veya eşit bir biçimde düzenlemeyi başarmasının en önemli nedeni Japonya'nın modernleşme ve reformcu politikası etkili olmuştur. Çünkü yasal ve politik açıdan batılılaşan Japonya, batılılara karşı kendi prestijini artırmıştır. Sonuç olarak Japonya'nın batı temelli restarasyon çalışması batının dikkatinden kaçmamıştır.³⁰⁰

Japonya oluşturmuş olduğu modern diplomasisi ile koloni faaliyetlerini artırmış ve askeri gücüyle orantılı bir şekilde diplomatik yaklaşımını koordine etmiştir. Japon dışişleri bakanlığı artan etkisi öncesinde temel amacı olan kapitülasyon anlaşmalarının kaldırılması için 1868 sonrasında birçok girişimde bulunmuştur. Bunun içinde uluslararası hukuk uzmanı diplomatlar yetiştirmeye özen göstermiş ve bu alanda akademik kurumlar oluşturmuştur. Meiji hükümeti, dönemin uluslararası hukukundaki ve dayandıkları sistemdeki çelişkilerin farkında olmuştur.³⁰¹ Yasa, uluslararası hiyerarşinin otoritesini meşrulaştırırken, aynı zamanda egemen devletlerin eşitliği ilkesini savunmuş bunun yanı sıra savaşı veya güç kullanımını ve sömürgeciliği

²⁹⁶ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.168

²⁹⁷ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.41

²⁹⁸ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.42

²⁹⁹ Milton Walter Meyer, Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na, Çeviri. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014), s.168

³⁰⁰ Janet E. Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, Çeviri. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2002), s.42

³⁰¹ Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.5-6

yasaklamamıştır. Meiji hükümeti de, uluslararası hukukun bu tartışmalı yönünü başından beri kabul etmiştir. Bunun neticesinde Meiji hükümeti iktidara geldiğinden beri Japonya'yı dış dünyaya açmış ve anlaşmaları kendi lehine çevirmeye çalışmıştır.³⁰²

Japonya'nın Tokugawa döneminden kalma kapitülasyon anlaşmalarını kaldırmak konusundaki ısrarlı çabaları Mutsu Munemitsu dışişleri bakanı (1892-96) olarak görev yaptığı dönemde sonuç vermiştir. Mutsu Munemitsu çok taraflı müzakereler yerine iki taraflı müzakereleri esas alarak yeni bir diplomatik hamle yaparak başarı kazanmıştır. Sonunda, isteksiz İngiltere'yi 1894'te konsolosluk yetkisinin kaldırılmasını kabul etmeye zorlamış ve diğer ülkeler içinde benzer girişimler yapılarak olumlu sonuç alınmıştır. Bu atılım ilk Japon İmparatorluk Savaşı olan Çin-Japon Savaşı'nın öncesinde gelmiştir. Bu sonuç ile birlikte Japonya diplomatik alanda önemli bir güç kazanmayı başarmıştır. Ayrıca Avrupa ve ABD, Meiji Japonya'sını askeri ve ekonomik bir güç olarak tanımıştır.³⁰³

Meiji'nin diplomatik ve askeri politikasına ideolojiden çok pragmatik stratejik ve ekonomik mülahazalar hakim olmuştur (Iriye 2014). Bu, Kuzeydoğu Asya'nın üç bağımsız devletinin (Japonya, Kore ve Çin) diğer imparatorluklara karşı askeri ittifak olasılığını ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte, böyle bir Asya birliği fikri ("Asyalılık" eğilimi) 1862'de ortaya çıkmıştır. Japonya'nın bağımsız Çin ve Kore ile ittifakı fikri, Meiji Japonya'sında azınlık bakış açısı olarak kalmıştır. Dahası, böyle bir ittifakı savunanlar, eşitler arasında bir ittifaktan ziyade Japon "liderliğine" inanmış ve böylece Asyalılıklarını Japon emperyalizmiyle özdeşleştirmiştir. Buna karşılık, 1885'te Fukuzawa Yukichi, Japonya'nın "Asya'yı terk etmesi" ve Batı imparatorluklarına katılması gerektiğini savunmuş, 1890'larda Dışişleri Bakanlığı bir Asya birliği fikrini revizyon müzakerelerine "zarar verdiği" gerekçesiyle reddetmiştir. Sonuç olarak, 1902'de Japonya, ortağı olarak Büyük Britanya'yı seçmiş ve bir İngiliz-Japon ittifakına girmiştir.³⁰⁴

Kore'nin Japonya'nın güvenliği için hayati önem taşımıştır. Bundan dolayı Japonya, 1894'te, Kore'yi kontrol etmek için askeri güç kullanarak Çin ile savaşa girmiştir. Aynı zamanda Japonya zamanın uluslararası yasalarına uygun olarak savaşmıştır. Dışişleri Bakanı Mutsu, Çin derebeyinden "Kore devletinin bağımsızlığını güvence altına almak" için savaşı meşrulaştıran "askeri diplomasiyi" yönetmiştir. Uluslararası hukuka uygun olarak yapılmış olan bu hamle Çin ile yapılan savaş sonrası antlaşmada (1895) belirgin olmuştur. Japonya daha sonra aşamalı olarak ve uluslararası hukuka dayandırmış olduğu kazanımları ile Kore'yi ilhak etmeyi başarmıştır. Devamında ise zayıflayan Çin çeşitli anlaşmalar neticesinde Japonya'nın kolonisi haline gelmiştir.³⁰⁵

1895 yılında Tayvan'ın Japonya tarafından alınması sonrasında Japonya diplomasisi emperyal genişlemesini adlandırma girişimine başlamıştır. Bunun içinde resmi ulusal veya uluslararası belgelerde ülkenin adı için "Japonya İmparatorluğu" (Nihon Teikoku) veya "Büyük Japon İmparatorluğu" (Dai Nihoin Teikoku) terimlerinin kullanılması, Japonya'nın diplomatik amacını ortaya koymuştur. Japon resmi belgelerinde imparatorluk teriminin kullanılması Meiji Japonya'sını diğer güçlerle eşit bir "imparatorluk" olarak ifade etme amacını taşımıştır. Ayrıca Meiji Anayasasında da Büyük Japon İmparatorluğu Anayasası olarak adlandırılmıştır.³⁰⁶

³⁰² Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.6

³⁰³ Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.7

³⁰⁴ Urs Matthias Zachmann, China and Japan in the Late Meiji Period: China Policy and the Japanese Discourse on National Identity, 1895-1904, (Londra: Routledge, 2009), s.72

³⁰⁵ Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.7-8

³⁰⁶ Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.8

1905 yılındaki Rus-Japon savaşından sonra yapılmış olan Portsmouth Antlaşması'nın Japonya için önemli olmuştur. Çünkü bir Asya ülkesinin ilk kez bir Avrupalı ülkeyi savaşta yenilgiye uğratmış olmasının tasdiklenmesi ile Japonya artık kendisini batılı güçlerle eşit olarak görmeye başlamıştır.³⁰⁷

MEİJİ JAPONYA'SININ KAMU DİPLOMASİSİ STRATEJİSİ

Kamu diplomasisi hem iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna hitap eden ve resmi diplomatik anlayıştan farklı olan yeni nesil bir diplomasi çeşitidir. Konferanslar ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla çok taraflı diplomasi, çeşitli alanlarda küresel yönetim normlarının oluşumuna katkıda bulunmuştur. Öte yandan bu, imparatorluklar çağında başlamış ve kamu diplomasisi ile çok taraflı diplomasi, yalnızca ulusal değil aynı zamanda emperyal çıkarları ilerletmek için yeni diplomatik araçlar haline gelmiştir. Bu normlar, askeri eylem veya sömürge politikalarına bir alternatif olarak hizmet etmek yerine, emperyalist emelleri gerçekleştirmek için araçlar olarak kullanılmıştır. Meiji diplomasisi de emperyal hedefleri doğrultusunda kamu diplomasisi yolunu da tercih etmiştir. Bu bağlamda, çok taraflılık, imparatorluklar arası konferanslar ve organizasyonlar aracılığıyla imparatorluklar arasında işbirliğini de tetiklemiştir.³⁰⁸

Kamu diplomasisi iki bileşenden oluşmuştur; paralel olarak gelişen haber propagandası ve kültürel propaganda anlayışını içermiştir. Meiji Japonya'sında, haberlerin ulusal (imparatorluk) çıkarlarını ilerletmek için kullanıldığı haber propagandası, başlangıçta gazete manipülasyonu olarak adlandırılmıştır. Eşitsiz anlaşmaları yeniden müzakere etme konusundaki ilk önceliklerini yansıtan Meiji hükümetinin ilk hedefleri, Avrupa güçleri olmuştur. Japonya ve Çin'deki Avrupalılara ulaşmak için Japonya'da ve daha sonra Çin'de İngilizce gazeteleri kullanılmıştır. Daha sonra o zamanın Avrupa uygulamalarını izleyerek, Avrupalı gazeteciler, haber ajansları ve gazeteleri kullanarak Avrupa'ya açılma hedefine ulaşılmıştır. Meiji Japonya'sının temel hedefi ise: "Japonya uygar ve modern bir ülkedir ve Avrupalı güçlere eşit olmalıdır." Anlayışını batılı ülkelere benimsetmek olmuştur.³⁰⁹

Japonya'da daha sonra öncelik, Dışişleri Bakanı Komura Jutarō'nun büyük önem vermiş olduğu Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'ne verilmiştir. İlk döneminde Jutarō, Japonya'nın Mançurya'daki yeni çıkarlarını Çin ile müzakere etmiş ve Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili konsolosluklarına, 1905'ten sonra Kuzey Çin ve Mançurya'da Japonca gazeteler kurma talimatı vermiştir. Bu Dışişleri Bakanlığı'nın sömürge öncesi bilgilendirici propagandası olmuştur. Jutarō, ABD ve Avrupa dış politikasında kamuoyunun önemini de farkında olmuştur. 1904-1905'te, diplomat Kaneko Kentarō'yu Amerika Birleşik Devletleri'ne ve diplomat Kanematsu Kencho'yu Japonya'nın Rusya'ya karşı savaşta konumunu propaganda etmek ve Rusya-Japonya Savaşı öncesinde, sırasında ve sonrasında Japonya aleyhine gelişmeleri önlemek için Avrupa'ya göndermiştir.³¹⁰

³⁰⁷ Lemi Atalay, Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya), ed. Prof. Dr. Hamiyet Sezeroglu, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020) s.223

³⁰⁸ Tomoko Akami, Japan's News Propaganda and Reuters' News Empire in Northeast Asia, 1870-1934, (London: Republic of Letters, 2012), s.61-62

³⁰⁹ Tomoko Akami, Japan's News Propaganda and Reuters' News Empire in Northeast Asia, 1870-1934, (London: Republic of Letters, 2012), s.62-65

³¹⁰ Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.11

Dışişleri Bakanı olarak ikinci döneminde Komura, kamu diplomasisine daha organize bir yaklaşım benimsemiştir. 1908-1909'da dünya çapında bir gazete incelemesi yapmış ve Japon Dışişlerinin, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Japon haber ajanslarının kurulmasını sağlamıştır. 1909'da mevcut Japon haber ajanslarının bu çalışmayı Dışişleri Bakanlığı adına Çin'de yürütmesini başarmış ve New York'ta Doğu Bilgi Bürosu'nu kurmuştur. Çin'de Japon propagandası, Japonya'nın Çin'in önünde Mançurya'ya ilerlemesini haklı çıkarmaya çalışırken, Çin'deki Avro-Amerikan güçlerine Japonya'nın Mançurya'daki eylemlerinin onların çıkarlarını ihlal etmeyeceğine dair güvence vermesini sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Japonya'nın propagandası ise iki ülkenin ekonomik çıkarlarını geliştirmeye odaklanmıştır. Bu girişim ileriki safhalarda Japon Enformasyon Bakanlığına evrilmiştir.³¹¹

Kültürel diplomasi ve çok taraflı diplomasi de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra belirgin bir şekilde gelişirken, Meiji Japonya'daki iki yeni eğilim dikkate değer olmuştur. İlk olarak, Japon medeniyetinin yüksek düzeyini tanıtmada ve ticareti teşvik etmede dünya sergilerinin önemini ortaya koymuştur. Enomoto Takeaki'nin dışişleri bakanı olarak görev yaptığı dönemde (1891–92), dünya sergileri Japon Dışişlerinin görevlerine dâhil edilmiştir. İkinci olarak Japon Dışişleri, uluslararası konferanslar ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla çok taraflı diplomasiye ve ayrıca uluslararası hukuka daha fazla önem verdiğini göstermiştir. Sonuç olarak Japonya; Kızıl Haç ve Posta Birliği'nden başlayarak yeni ortaya çıkan uluslararası örgütlere aktif olarak katılan ve çok taraflı sözleşmeler imzalayan birkaç Avrupalı-Amerikan olmayan güçten biri haline gelmeyi başarmıştır. Ayrıca Japonya yetkililerini ve uzmanlarını sosyal bilimler, tıp ve diğer bilimsel konferanslara ilişkin uzmanlarını göndermiştir. Bu uzmanlar, daha sonra Milletler Cemiyeti ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından sonraki on yıllarda bir araya getirilen (Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), 2018) küresel düzenlemeler oluşturmak için daha önceki çabalarda yer almıştır.³¹²

JAPONYA'DA MODERNLEŞME VE MODERNLEŞME KAVRAMI

Japonya'da modernleşmeye ve doğal olarak büyük bir değişime giden yol toplumsal hareketlenme ile başlamıştır. Bu hareketlenme de bir ideoloji veya bir grup etrafında birleşerek bir güç oluşturmuştur. Sonuç olarak ise büyüyen bu hareket var olan hükümet veya ideoloji ile savaştıktan sonra var olan düzeni değiştirmiştir.³¹³

Japonya'da Tokugawa döneminden Meiji dönemine geçişte, iç dinamikler kadar dış dinamiklerin yani uluslararası aktörlerinde dolaylı olarak etkisi olmuştur. Dolayısıyla Japonya'da yaşanan siyasal değişim ve buna bağlı olarak devrim hareketi bu sonuçtan da etkilenmiştir. Devamında ise yeni hareketin nasıl şekilleneceği belirli olmuştur. Sonuç olarak Japon devrimi uluslararası ilişkilerde eşitlik talep ederek son şeklini almıştır.³¹⁴

Japonya'nın modernleşme çalışmalarında batıdan doğrudan etkilenmiştir. Modernleşme çalışmaları esnasında batılı ülkelerden (Avrupa, ABD) etkilenmek Reinhard Bendix'e göre oldukça olağan bir sonuç olmuştur. Çünkü batı Avrupa ve ABD liberal ticaretin, endüstrinin ve yeni nesil felsefi devrim hareketlerinin merkezi olmuştur.³¹⁵

³¹¹ Tomoko Akami, Japan's News Propaganda and Reuters' News Empire in Northeast Asia, 1870-1934, (London: Republic of Letters, 2012), s.65-68

³¹² Tomoko Akami, Meiji Diplomacy (1868-1912), Australian National University, Australia, s.11

³¹³ Habibe Salğar, "Natsume Sōseki'nin Eserlerinde Modernleşme ve Batı ile Japonya'nın Mukayesesi", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.37, s.170-171

³¹⁴ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.52-53

³¹⁵ Bendix Reinhard, Tradition and Modernity Reconsidered, (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1983), s.292-313

Modernleşme kavramı Japonya’da ekonomi, endüstri ve siyasi alanlarda bir tamamlayıcı olarak görülmüştür. Bundan hareketle dünyada da modernleşme ve sanayileşme açısından örnek teşkil edilen İngiltere, gelişmeye çalışan veya modernleşmeye çalışan ülkeler için model haline gelmiştir. Sonuç olarak İngiltere’de başlayan kapital hareket ticaret ve sanayi ile ve devamında bunu izleyen Fransız devriminin sonucu olan uluslaşma ile tüm dünyaya yayılmayı başarmıştır. Böylece dünya’da gelişen yeni uluslar devrimci ve yenilikçi kavramları benimsemiştir. Japonya’da bu yayılmadan etkilenmiş ve sömürölmekten kurtulup, küresel güçlerin arasına girmeyi başarmıştır.³¹⁶

Japonya’nın Meiji restorasyonu sonrası uluslaşması, toplumu etkileyecek tüm kavram ve kuramların toplum içinde daha kolay anlamlandırılabilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla devlet toplumu daha kolay etkileme imkânına erişmiştir. Bunun yanı sıra ulus aşırı etkiler ve modeller Japon liderlerince ya doğrudan alınmış ya da Japon değerleri arasına özümşenerek topluma sunulmuştur.³¹⁷ Japonya’nın doğrudan aldığı yeni modeller, modernleşmesini tamamlayan batılı ülkeler gibi ekonominin yanı sıra askeri bağlamları da etkilemiştir. Ekonomi de karma modellerle yavaş yavaş kapital dönüşüme geçmeye başlayan Japonya, gelişen endüstri ve sanayisini ordusuna yönelik geliştirmiştir. Dolayısıyla ulus aşırı bu etkileşme belirli eylem ve modellerin Japonya’da hayata geçirilmesine olanak tanımıştır.³¹⁸

Theda Skocpol’e göre; modern toplumsal değişimler yalnızca uluslararası alanda dezavantajlı ülkelerde gerçekleşmiştir. Bunu tetikleyen unsur ise askeri alanda geri kalmışlık ve siyasi alanda bağımlılık olmuştur. Böylece bu nedenler devrimlerin ve değişimlerin oluşunu önemli derecede etkilemiştir. Özellikle ekonomik gelişmenin geri planda olduğu devletlerde işgal ve sömürge tehdidi veya savaşlar bütün değişim yanlısı olayların başlangıcına neden olmuştur. Böylece mevcut siyasi otorite ve devlet gücü zayıflar ve sonunda yapısal ve köklü değişimlerin başlangıcı olacak olaylar silsilesi ortaya çıkmıştır. Ayrıca uluslararası çatışmalarda toplumsal değişimlerin tamamlanmasını ve pekişmesini sağlayacak gerekli alanı sağlamıştır. Bunun devamında bu değişimlerin sömürge etkisini ortadan kaldırmak için yapılmasını engelleyecek uluslar kendi çatışmaları ve bölgelerindeki alanı ile meşgul olmuştur. Sonuç olarak toplumsal değişimlerin sonuçları olarak ortaya çıkmış olan yeni rejimin geleceği uluslararası alandaki gücüne, durumuna ve dünyanın gerektirdiği ekonomik şartlara göre koşullanmıştır.³¹⁹

Modernleşme kavramının oluşumu ve bunun devlet ile toplumlar için uygulanması daha önce benzer gelişmelerin tekrarı olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca buna ek olarak modern dünyanın daha önceki bir evresinde gerçekleşen bir değişimde olmayan yeni fırsatlar ve yeni uygulamalar bir sonraki değişimde uygulanma fırsatını ortaya çıkartmıştır. Bunun yanı sıra devrimler ve modernleşme hareketleri oluştuğu dönemdeki uluslararası bağlantılar tarafından etkilenmiş ve bu bağlara göre konumunu almıştır.³²⁰

Toplumsal değişiklikler bir sınıf mücadelesi olarak adlandırılmış olsa da, Japonya’da yapılan değişim ve modernleşme çalışmaları devlet merkezli olarak başlamış ve devam etmiştir. Dolayısıyla Japonya’da eski rejime karşı olan siyasal çatışma grupları (Satsuma-Choshu) toplumsal grupları temsilen yanı sıra asıl olarak devlet yapısında örgütlenmiştir. Sonuç olarak yeni karar alıcılar, bir yandan eski rejimin kazanımları üzerine yerleşirken, bir diğer yandan yeni

³¹⁶ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.54-57

³¹⁷ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.59-60

³¹⁸ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.60

³¹⁹ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.61

³²⁰ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.62

rejimin görüşlerini yayma, yeni sistemi oluşturmayı ve toplum üzerinde pekiştirmesini amaçlamıştır.³²¹

Uluslararası ilişkilerin devlet örgütlenmesine etkisinin devletlerin dünya içindeki konumuna göre düzenlendiği ve böylece dış etkinin, iç etkiden bağımsız olamayacağını bir gerçektir. Böylece bir devletin uluslararası sistemde bulunması, o devletin egemen sınıfına belirli ekonomik, siyasi ve askeri özerklik tanımıştır. Uluslararası İlişkilerin yanı sıra modernleşmesinde toplumsal değişimlerde etkili rol oynaması sonucu sosyal, kültürel ve siyasal alanda değişim sürecini ifade etmiştir.³²²

1868 sonrası gerçekleşen Japon devrimi ve modernleşme hareketi, diğer eş değer modernleşme çalışması ve devrim yapan ülkelerden farklılık göstermiştir. Japonya, batılı uluslardan sonra modernleşme çalışması göstermiş olduğundan dolayı İngiliz liberalizminden, Prusya siyasi yönetim anlayışından ve Fransız ulus yapısından etkilenmiştir. Fakat bunun yanı sıra Japonya'da devrim ve modernleşme bu ülkelerdeki gibi halk tarafından değil doğrudan imparator ve yönetici siyasi grup tarafından yapılmıştır. Ayrıca Japonya modernleşmesi kendisine doğrudan bir ideolojik model de belirtmemiştir.³²³

Japonya genel olarak kendisine Prusya reform sürecini örnek almıştır. Prusya reform süreci; tarım ülkesinin sanayi ülkesine hızlı dönüşümü için, yapılacak reform hareketlerinin yönetim tarafından halka yansıtması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte Prusya ve Japonya; Rusya ve Fransa gibi toplumsal temelli devrim yaşamamıştır. Bunun sebebi ise Japonya ve Prusya modernleşme ile birlikte dış politika alanındaki rekabete odaklanmıştır ve sonuç olarak kitlesel değişim talepleriyle karşılaşmamıştır. Prusya ve Japonya liderleri uluslararası alandaki rekabet ve modernleşme süreçlerinde gerici kırsal ayaklanmalar, dini ayaklanmalar veya güçlü toprak sahipleri tarafından çok az engelle karşılaşmıştır. Ayrıca imparatorların gücünü yansıtan bürokratik güçleri sayesinde Japonya ve Prusya kaynaklarını doğru ve planlanan alanlara aktarmış ve reform hareketini başlatmıştır.³²⁴

Prusya ve Japonya'nın modernleşmeye giden ortak birçok süreci olmuştur. Her iki ülke de gelişmiş devletlerin askeri baskısı ile karşılaşmıştır. Bunun neticesinde de siyasi alanda krizler olmuştur. Prusya ve Japonya'da Fransa, Rusya ve Çin'de (modernleme çalışmalarında) olduğu gibi toplumsal devrim karışıklığı yaşanmamıştır. Prusya ve Japonya'da liderler oligarşik ve otokratik yönetim anlayışını tercih ederek reformları uygulamıştır. Ayrıca Prusya ve Japonya'daki toprak sahipleri reformlarla birlikte imparatorlukla bütünleşmiş ve buna bağlı olarak köylü isyanları azaltılmıştır. Sonuç olarak tarımsal üretim artmış ve ülke için sermaye haline gelmiştir. Bir diğer yandan Prusya ve Japonya'nın sanayileştiği dönemde tarımsal alanda zayıf olmaması ülkedeki değişimleri hızlandırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya ise sanayileşme çalışmalarında Prusya ve Japonya kadar iyi durumda olmamış ve bu iki ülkenin aksine uluslararası alanda birçok baskı ile karşılaşmıştır. Japonya ve Fransa'daki lidere bağlı, itaatkâr ve denetim altında olan doğru bürokrasi örnekleri de vergi konusunda ve kamu politikalarının uygulamaları konusunda halkı kışkırtmamıştır.³²⁵

Son olarak Japonya ve Prusya'nın modernleşme çalışmalarında başarılı olmasının bir diğer sebebi de dış kaynaklı baskıları doğru karşılayabilmeleri ve bu baskılardan dolayı ülke içinde iç

³²¹ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.70-73

³²² Robert Edward Ward ve Dankwart Alexander Rustow, Political Modernization in Japan and Turkey, (Princeton: Princeton University Press, 1964), s.3

³²³ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.95-100

³²⁴ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.107

³²⁵ Theda Skocpol, Devletler ve Toplumsal Devrimler, (İstanbul: İmge Yayınları, 2004), s.216-218

karışıklık çıkmasının önüne geçebildiği devlet geleneğine ve bürokratik yapıya sahip olmaları olmuştur. Özet olarak Japonya'nın kendisinden daha önce modernleşme çalışmalarına başlamış olan Prusya'yı (1807-1814) kendisine model seçmesi siyasi olarak birçok alanda benzer özelliklere sahip olmasından kaynaklanmıştır.³²⁶

³²⁶ Robert Edward Ward ve Dankwart Alexander Rustow, Political Modernization in Japan and Turkey, (Princeton: Princeton University Press, 1964), s.37

IV. BÖLÜM

MEİJİ JAPONYASI ve OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN MODERNLEŞME HAMLELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Japonya ve Osmanlı İmparatorluğu 19.yüzyılın ortalarından sonra modernleşme çalışmalarına başlamıştır. Bu iki toplumun modernleşme hamlelerine başlangıcının nedenleri arasında batılı ülkeler karşısında ilk olarak askeri alanda geri kalmış oldukları gerçeği yer almıştır.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA SİYASAL, HUKUKİ VE İKTİSADİ ALANLARDA MODERNLEŞME ÇALIŞMALARI

Osmanlı İmparatorluğu geleneksel bir devlettir. Geleneksel devlet ise karar verme ve askeri gücün tek otorite altında toplanmasını ifade etmektedir. Osmanlı İmparatorluğunu modernleşmeye götüren sürecin temelinde iktisadi yapının bozulması ve bunun devamında sosyal yapının bozulması yer almaktadır. Tüm bunların sonucu olarakta Avrupa ülkelerine karşı alınan yenilgiler ile Osmanlı da önce askeri amaçlı olarak modernleşme adımları atılmaya başlanılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun batılı uygarlıklara kıyasla geri kalmasında yatan sebepler ise hem Osmanlı kültürü ile hem de bozulan siyasi ve sosyal yapı ile açıklanmıştır. Bu sebepler Weber'in düşüncesinde Osmanlı hanedan yapısının bozuk olması ve keyfiliği bunun yanı sıra ise İslam inancının ve geleneklerinin, islam olmayan teknolojiyi ve kurallar bütünü (yasa, ekonomik model vs.) kabul etmemesidir. Böylece Osmanlı da ticaret ayan adı verilen küçük esnafa kalmıştır. Bunun sonucunda da kendi içinde kuralları olan bu yapı pek büyüme gösterememiş ve büyük ticari işletmeler kurulamamıştır. Böylece batı uygarlığından teknoloji ve ideoloji transferi gecikmiştir. Ayrıca Asya toplumlarına has olan toprağın mülkiyetinin devlet tarafından işlenmesi veya vergi karşılığı geçici devir edilmesi de Osmanlı da mülkiyet anlayışını zayıf bırakmış ve güçlü bir burjuva sınıfının oluşması sağlanamamıştır. Bunun sonucu olarak Osmanlı toplumunda liberal anlayış gelişmemiştir.³²⁷

Osmanlı İmparatorluğunun modernleşmeye askeri alanda başlamasının en önemli ve kolay sebebi ise batılı ülkelere karşı alınan askeri mağlubiyetler olmuştur. Bu mağlubiyetleri ve modernleşmenin askeri olarak başlamasının tercihini ise Lewis şöyle açıklamıştır; Osmanlı'da hâkim olan İslami yapı batıdan siyasi ideoloji veya sosyal alandaki yeniliklere kapalı olmuştur. Fakat İslam dininde yer alan "düşmanlarınızla onların silahları ile savaşın" ifadesi Osmanlı'da batılı silah ve askeri teknolojilerin benimsenmesini daha kolay kılmıştır.³²⁸

Fransız Devrimi ile birlikte artan milliyetçilik akımı dalgası Osmanlı Devletini de olumsuz olarak etkilemiştir. Çok uluslu ve çok inançlı yapıya sahip Osmanlı Devletinde yer yer ayaklanmalar meydana gelmiştir. Bunların devamında ise devlet dağılma eşiğine gelmiş ve bunun önüne geçmek için askeri reformların daha hızlandırılması, idarenin ve iktisadi yapının

³²⁷ Max Weber, Ekonomi ve Toplum (Cilt I), (İstanbul: Yarı Yayınları, 2012), s. 347-357

³²⁸ Bernard Lewis, The Political Language of Islam, (Chicago: The University of Chicago Press, 1988), s.73-74

yeniden düzenlenmesi ile birlikte yeni kanun oluşumuyla ilgili modernleşme çalışmalarını gündemine almak zorunda kalmıştır. Bunun dışında da artan savaşların etkisiyle de Osmanlı yurt dışından da destek almak gayesiyle de bu modernleşme çalışmalarına başlamıştır. Bu modernleşme çalışmalarının en önemli aşamaları ise Tanzimat döneminde olmuştur. Çünkü Tanzimat döneminde Osmanlı modernleşmeyi sadece askeri açıdan değil; sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuk temelli olarak ele almıştır.³²⁹

17. yüzyıldan itibaren modernleşme adımları atan Osmanlı'da 19. yüzyıl modernleşmenin en kapsamlı yapılmaya çalışıldığı zaman olmuştur. Batılı ülkeler ile gelişen diplomatik ilişkiler ve devamında buralara öğrenci gönderilmesi Osmanlı'da batılı siyasal ve kültürel değerlerinde Osmanlı Devletinde konuşulmaya başlamasını sağlamıştır.³³⁰

Osmanlı'da Askeri reformların en önemli adımını III. Selim atmıştır. 18. yüzyılda Nizam-ı Cedid ordusu oluşturularak Avrupa benzeri modern ordu oluşturma adımı atılmıştır. Böylece yeniçeri ocağının kaldırılması sağlanarak ordu askeri ve teknik açıdan daha güçlü olacak ve modernleşmenin ordudan başlanmasının temel sebebi olan Osmanlı'nın köhneleşmiş ordu yapısının iç ve dış siyasete karışmasının önüne geçilmek amaçlanmıştır. Devamında ise Padişah II. Mahmut bu askeri reformları daha kapsamlı hale getirmiş, yeniçeri ocağını tamamen kaldırmı ve ordunun tüm yönleriyle modernleşmesini sağlayacak adımlar atmıştır.³³¹

Padişah II. Mahmut, ordu dışında bürokrasi, eğitim, hukuk, teknoloji, ulaşım ve diplomasi alanlarında da kapsamlı reformlar yapmıştır. Bürokrasi de düzenli maaş uygulamasını getirmiş ve müsadere usulünü kaldırmıştır. Eğitimde ise batı tipinde yeni okullar açılmıştır. Ayrıca ülkedeki telgraf ve posta teşkilatı düzenlenmiş ve buna bağlı olarak demiryolu yapımı için çalışmalar başlamıştır. Bu teknolojilerin hayata geçirilmesi içinde Almanya, İngiltere ve Fransa ile çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. Bu teknoloji anlaşmaları zaman içinde yeni ticari anlaşmalara yol açmıştır. 1838'de İngiltere ile yapılan ve İngiltere'ye kolaylık sağlayan ticari sözleşme zaman içinde diğer Avrupalı ülkeler içinde yapılmış ve zaten üstün olan Avrupa sanayisi, Osmanlı ticari hayatını ele geçirmiştir. Bu anlaşmalarda Osmanlı için bir dizi kapitülasyon niteliği taşımıştır.³³²

Osmanlı Devleti'nin modernleşme çalışmalarının en önemli bölümünü ise anayasallaşma süreci oluşturmuştur. 1808 yılında Padişah ve Ayanlar ile yapılan bu anlaşma verilerin düzenlenmesini, toplanmasını ve Osmanlı ticaret hayatının düzenlenmesini içermiştir. Bunun karşılığında ise ayanlar padişaha bağlılıklarını yinelemiştir. Niyazi Berkes ise bu anlaşmayı olası bir adaletsizlikte ayanlara tanınan isyan hakkı olarak değerlendirmiştir.³³³

1839 yılında ise Osmanlı'da Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Tanzimat Fermanı ile Osmanlı, Mısır ve Rusya'ya karşı Avrupa ülkelerinin desteğini almayı planlamış ve ülke içindeki Fransız milliyetçiliği dalgasını azaltmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda ana ölçüde gayrimüslim teba temel alınarak düzenlemelere gidilmiştir. Sonuç olarak gayri müslimler ile müslüman tebanın eşit olduğu, vergi ve askerlik konularında da bu iki tebanın eşit olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca tüm vatandaşların can ve mal güvenliğinin devlet tarafından sağlanacağı ve yargılamaların açık olduğu vurgulanarak yeni hukuki durum ön plana çıkarılmıştır. Tanzimat Fermanında asıl amaç

³²⁹ Burak Koçak, "Cumhuriyetin Kökenleri: On Dokuzuncu Yüzyılda Osmanli Modernleşmesi", İmgelem, C.3, S.5, s.209-211

³³⁰ Şükrü Hanioglu, A Brief History of Late Ottoman Empire, (Princeton: Princeton University Press, 2008). s.1-3

³³¹ Bernard Lewis, The Political Language of Islam, (Chicago: The University of Chicago Press, 1988), s.112-113

³³² Burak Koçak, "Cumhuriyetin Kökenleri: On Dokuzuncu Yüzyılda Osmanli Modernleşmesi", İmgelem, C.3, S.5, s.221

³³³ Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016), s.140-142

ise birey-cemaat ilişkisinden ziyade kültürel ve inançsal özelliklerin üzerinde bir Osmanlılık fikrinin esas alınarak gayrimüslimlerinde bu çatı altında birleştirilmesini sağlamak olmuştur. Bunun devamında da yargı sistemi düzenlenmiş ve Nizamiye Mahkemeleri kurulmuştur.³³⁴

Tanzimat Fermanı sonrasında bu fermanın eksik yönlerinin giderilmesi amacıyla 1856 yılında Islahat Fermanı yayınlanmıştır. Islahat Fermanının temel amacı ise Kırım harbi sonrasında yapılacak olan Paris Konferansında Rusya'ya karşı Avrupalı ülkelerin desteğini almak olmuştur. Bunun yanı sıra Islahat Fermanı ile gayrimüslim ve müslüman teba arasında hukuki anlamda tam eşitlik sağlanması hedeflenmiştir. Buna örnek olarak ise Hristiyan veya Musevi birinin şahitliğinin mahkemede geçerli olması ve yemini kendi kutsal kitabı üzerine yapmasıdır. Bunun yanı sıra müslüman olmayan vatandaşlar için toplumda hakaret varı kabul edilen sözler yasaklanmıştır. Islahat Fermanı ile yabancılara mülkiyet hakkı da tanınmıştır. Bunun yanı sıra eğitimde laiklik adımları atılmış ve bu doğrultuda yeni okullar kurulmuş ve bunların yanı sıra yabancı dilde eğitim veren mektepler açılmıştır. Ayrıca bugünkü Yargıtay ve Danıştayın karşılığı olan (Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ve Şura-ı Devlet) oluşturulmuştur.³³⁵

Osmanlı Devletinin hazırlamış olduğu bu fermanlar kısa vade düşünülerek yapılmış ve aslında temel hukuki alt yapı olmadan hazırlanılmıştır. Fakat bu fermanlar ülkede iç isyanların çıkmasına ve gayrimüslim teba ve diğer azınlıklar için düşünülen bütünleşme modelini başarısız kılmıştır. Ayrıca ordu ve bürokratik yapıda yaşanan bozulmalar ve genel halk üzerinde yaşanan sosyal ve ekonomik temelli isyanlar neticesinde yeni yazılı kanun oluşturulması ve böylece devlette düzenin sağlanacağı esas alınarak Anayasa gerekliliği ortaya konmuştur. Avrupa anayasaları temel alınarak hazırlanacak olan yeni anayasa ile birlikte Osmanlı'da iktisadi, askeri, bürokratik ve toplumsal düzenin sağlanacağı ön görülmüştür.³³⁶

1876 yılında ilan edilen ilk Osmanlı Anayasası olan Kanuni Esasi; Meclisi Mahsusa adlı özel bir kurul tarafından hazırlanmış ve II. Abdülhamid tarafından ilan edilmiştir. Bunun devamında da Heyeti Ayan ve Heyeti Mebusan adında iki meclis oluşturulmuştur. Kanuni Esasi genel hatlarıyla 119 maddeden oluşmuştur. Genel olarak Tanzimat ve Islahat Fermanının esaslarını içermiştir. 1877 yılında Rusya ile savaş başlamasından dolayı askıya alınmış olan Kanuni Esasi 1908 yılında tekrardan yürürlüğe konmuştur.³³⁷

SİYASİ ALANDAKİ KIYASLAMALAR

Batı karşısında hangi alanda, nerede ve neden gerideyiz sorusu Japon ve Osmanlı toplumunun sorunsalı haline gelmiştir. Bu sorunsalı kabul edenler daha çok siyasal ve sosyal modernleşme çalışmaları ile batılı ülkeler ile gelişmişlik farkının kapanacağını savunmuştur. Fakat bu alanlarda modernleşme çalışmalarına karşı çıkanlarda her iki ülkede de olmuş ve bir yandan modernleşme akımlarını tehlike olarak görmüşler bunun yanı sıra ülkelerinin daha gelişmemiş olmasının sebebini ise özlerinden uzaklaştıklarından dolayı olduğunu belirtmiştir. Örnek olarak ise bahsedilmiş olan sorunsala karşı çıkan gelenekçiler; Japonya'da geleneksel

³³⁴ Halil İnalcık, *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300: 1600*, (London: Phoenix, 1994) s. 183-185

³³⁵ Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s.175

³³⁶ Burak Koçak, "Cumhuriyetin Kökenleri: On Dokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Modernleşmesi", *İmgelem*, C.3, S.5, s.228-230

³³⁷ İlber Ortaylı ve Erol Şadi Erdoğru, *İttihat ve Terakki Osmanlı İmparatorluğu'nda Gizli Örgütlenmeler ve Darbeler*, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2016) s.34

Japonculuk anlayışından veya konfüçyüs ideolojisinden uzaklaşıldığı Japonya'yı zayıf kıldığı anlayışını savunmuştur. Osmanlı toplumunda ise İslamcılığa dönüş olarak ele alınmıştır. Ülkenin daha iyi olması ve batılılardan geride kalmamasının yegâne yolu ancak daha eskiye dönüş ile veya gelenekleri korumak ile olacağı düşünülmüştür. Sonuç olarak bu yaklaşım batı modernciliğine veya batılı görüşleri benimseme alternatifçiliğine karşı bir isyan veya karşıtlık olarak yansımış yeni bir görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur.³³⁸

Modernleşme veya batılılaşıma hamleleri sonucunda Japonya ve Osmanlı İmparatorluğunda iki ülkenin tarihleri batı ile adeta iç içe geçmiş ve bu iki ülkenin tarih anlayışı batı tarihi ile özdeşleşmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra Meiji Japonyası ve Osmanlı İmparatorluğunda başlamış olan modernite hamleleri toplumsal hayatta da batılılaşıma gayesi ile karışınca her iki toplumda da yeni kültür karmaşası ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak ise her iki toplum kültürel karmaşa ve kargaşayı yaşamıştır. Doğu ile batı medeniyeti arasındaki sorunsalın iki toplumda da belirli kimlik bunalımlarının ortaya çıktığını olumsuz bir şekilde yansıtmıştır.³³⁹ Bunun devamında ise modern anlayış ve modernite kavramları ile batılılaşıma gerek Osmanlı gerekse Japon anlayışında devam etmiştir. Çünkü Osmanlı veya Japon modernleşmesi batılı ilkelere karşı bir alternatif rol almamıştır. Buna ek olarak Osmanlı ve Japon toplumu modernleşme hamlelerinin sonrasında dahi anlamıyla batılı olmamış her zaman kendi kültürel özelliklerinden de değerler bulundurmıştır.³⁴⁰

Meiji dönemi Japon seçkinleri ve Osmanlı dönemindeki aydınlar, 19. yüzyılda başlamış olan modernizasyon akımından oldukça etkinlenmişler ve modern kültürünün yerel değerlerinin de kendi değerlerine geçmeye başlaması sonucunda çift kültürlü olmaya başlamıştır. Bu da yerel ve modern değerlerin doğruluğunu sorgulatmış olacağı ve bunun çatışmasının doğabileceği toplumsal çelişkileri yaratmaya başlamıştır. Böylece Japon ve Osmanlı toplumunda neyin batılı neyin yerli olduğu tartışmaları ortaya çıkmıştır. Batı kültürü; sosyal gelişim, sanayi ekonomisi, kapitalizmin ortaya çıkışı, ulus devletin kuruluşu ve laiklik gibi dönüşümlerin dinamiğinde üstlendiği rol doğrultusunda da ele alınmıştır. Batı kültürü de rönesans döneminde modernleşmeye başlamış ve bu doğrultuda tıpkı Osmanlı ve Japon toplumu gibi ithal etmiş olduğu Londra, Roma ve Paris gibi şehir yaşamının üst olduğu gelenekleri kendi yerel kültürüne dâhil etmiş ve bununla da kalmayıp antik grek felsefesini de modernleştirip yerelleştirmiştir. Buna ek olarak bugünkü batı kültürü ortaya çıkmıştır. Osmanlı ve Japon toplumlarının haricinde günümüzde de modernleşme çabaları içinde olan Afrika veya Asya toplumlarının da benzer süreçler içerisinde geçtiği de kültür ithalini doğrular nitelikte olmuştur.³⁴¹

Sosyolog Norbert Elias'ın medenileşme süreçlerini ele almış olduğu bir çalışmada bu sürece bakış açısı farklı bir yönden ele alınmış ve bu sürecin kapital toplumla veya pazar ekonomisinin gelişmesiyle oluştuğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak daha rasyonel ve daha bireyci toplum ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra batılı bireyin rasyonel ve duygusal ilişkisinin kendi içerisinde bir dengesi olduğu sonucuna varmıştır.³⁴²

³³⁸ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.18

³³⁹ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.19

³⁴⁰ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.19-20

³⁴¹ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.21-22

³⁴² Norbert Elias, Uygarlık Süreci, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), s.193

Japonya Tokugawa döneminin sona ermesi ile birlikte yeni İmparatorluk oluşturmuş ve İmparator Meiji'nin gelmesinden sonra çevresinde olan liderlerin de desteğiyle feodal toplumdan ulus devlete evrilmeyi başarmıştır. Japon toplumu Meiji'nin 1912 yılındaki ölümüne kadar sanayileşmeyi başarmış ve endüstriyel bir güç haline gelmiştir. Bunun yanı sıra Japonya'da modernleşme hamlelerini ilk olarak ordusundan başlatmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda Japonya'nın, Osmanlı İmparatorluğu ile modernleşme nedeni ortak olmuştur. Fakat Japonya'nın Osmanlı İmparatorluğundan farkı ise modernleşmeyi ordu içinden başlattıktan sonra bir bütün olarak ele almış olması olmuştur. Çünkü modern olarak örnek alınmış olan batılı ülkeler gerek askeri alanda, gerekse toplumsal ve ekonomik alanda bir bütün olarak güçlenmiştir. Japonya'da bunun farkına varmış ve modernleşme sürecini aşamalı bir şekilde bu bütünlüğe göre yürütmüştür. Osmanlı'da ise uzun bir süre modernleşme ordu için planlanmıştır. Bu bağlamda her iki devlette birinci dünya savaşı yıllarına gelindiğinde farklı oranda güçlere sahip olmuştur. Bunların yanı sıra Meiji liderliğindeki Japonya politik yapısını ve hukuk yapısını Osmanlı'ya nazaran çok daha önce modernleştirmeyi başarmıştır. Osmanlı ise politik ve hukuki yapısında yapmış oldukları değişiklikleri toplum tabanına yayamamış ve uygulamaya çok fazla geçirememiştir. Bu da ağır aksak yürüyen modernleşme hamlelerini genel olarak boşa çıkarmıştır. Sonuç olarak her iki ülke de batılı toplumları ve politik ile hukuk sistemini kendisine rol model olarak almıştır.³⁴³

Ülkeler için modernleştirme hamleleri bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda modernleşme hamlelerine benzer zamanlarda başlamış olan Meiji Japonyası ve Osmanlı İmparatorluğunun ilerleme hamleleri farklı sonuçlanmıştır. Yapılmış olan modernleşme hamleleri sonrasında Japonya'da samuraylık kurumunun ortadan kaldırılması ve Osmanlı'da da modernleşme hamleleri sonucu yeniçeri ocağının ortadan kaldırılması sonrasında da her iki ülkede de bu meselelerden kaynaklı olarak çeşitli isyanlar ortaya çıkmıştır. Japon ve Osmanlı modernleşme hamleleri için muhalif görüşlere mensup olanlar her iki devrime de burjuva devrimi yakıştırmaması yapmıştır. Bu doğru değildir. Japon modernleşmesi batılı olmayan bir toplumda ekonomik, askeri ve teknolojik alanda çeşitli modernleşme hamlelerinin yapılması sonucunda güçlenen Japonya'nın 1905 yılında batılı kabul edilen Rusya'ya karşı almış olduğu askeri zafer ile Asya halklarına batılı güçlerinde yenilebileceği örneğini ortaya çıkarmıştır. Keza Osmanlı Devletinin yapmış olduğu modernleşme hamleleri bulunmuş olduğu coğrafyada ilk olma özelliğini taşımıştır. Meiji'nin hamleleri kısa bir süre sonra ülkede anayasal olarak bir düzen içine alınmıştır. Osmanlı'da ise bu çok geç olmuş ve modernleşmeler anayasaya yansımamış sadece bazı değişiklikler ve yenilikler anayasa da görülmüş olsa da bu ülkenin gelişimi için değil daha çok ülkenin dış politikasındaki denge unsurunu korumak maksatlı yapılmış hamleler olarak kalmıştır. Böylece Meiji dönemindeki Japon modernleşmesi batılı uluslar dışında modernleşme hareketinin en başarılı örneğini taşımıştır.³⁴⁴

Japonya'nın ve Osmanlı toplumunun modernleşme süreçleri çok yönlü olmuştur. Bu sürecin kültürel yanlarının yanı sıra politik yanının da incelenmesi önem arz etmektedir. Akademisyen ve yazar Murat Belge'ye göre Meiji Japonyasının modernleşmesinde imparatorun etkinliğinin az olduğu vurgulanmıştır. Modernleşme sürecinin daha çok Genro üyelerinin etkisiyle olduğu belirtilmiştir. Osmanlı modernleşmesi ise daha çok askeri alandaki liderlerin etkileriyle oluşmuştur. Her iki toplumda militarist anlayış yerleşmiştir fakat bu Japonya'da sonradan toplumu Meiji yönetimi etrafında toplamak için oluşmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda ise

³⁴³ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.16

³⁴⁴ İsmet Giritli, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2, S.5, s.16-17

militarist anlayışın hâkim olması siyasetin ordu içine girmiş olmasından ve askeri açıdan batılı ülkeler temel alındığında geri kalınmış olması ile birlikte modernleşmenin askeri temelli başlaması Osmanlı'da daha militer bir yönetim anlayışını açıklamıştır.³⁴⁵

Meiji dönemi modernleşmesi ile Cumhuriyet dönemindeki modernleşme anlayışının ortak yanlarından birisi ise bu modernleşme atılımlarından sonra Japonya ve Türkiye ulus devlet olarak yapılandırılmıştır.³⁴⁶

Japonya ve Osmanlı'nın modernleşme ihtiyacının ortaya çıkmasının sebebi ise askeri ihtiyaçlar olmuştur. Çünkü Osmanlı'nın modernleşmesini 93 harbi sonrasında ele alırsak, Japonya'nın modernleşmesi ise ABD'li General Perry'nin Japonya'yı zorla ticarete ve uluslararası sistem içerisine dâhil etme girişimi ve Japonya'nın zorla bu anlaşmaya razı olması olayları bunu göstermiştir.³⁴⁷

Japonya'nın modernleşme sürecinde kültürünü korumayı başardığı ve bunun yanında modernleştiği önemli bir gerçektir. Ayrıca bunun yanında Osmanlı'nın kültürünü koruyamadığı ve modernleşmesini de tamamlayamadığı da vurgulanmıştır. Fakat bu anlayış doğru değildir. Coğrafi olarak bakarsak Osmanlı toprakları, Japon topraklarına göre batıya çok daha yakındır. Dolayısıyla Osmanlı toplumu ve devleti zaten batı ile kültürel etkileşim içerisinde olmuştur. Japonya ise uzak olmuş olduğundan dolayı bu dezavantajını avantaja çevirmiştir. Çünkü batılılaşmanın temeli Japonya'da daha iyi anlaşılmıştır. Bununda fikri altyapısını savunan önemli liderler olmuştur. Osmanlıda modernleşme noktasında liderler veya aydınlar arasında dahi bu meselede fikir karmaşası sürmüştür. Yine Japon toplumunun, Osmanlı toplumuna göre en temel farkı disiplin anlayışıdır. Japon toplumun Osmanlı toplumuna göre daha disiplinli bir gelenekten gelmiş olması modernleşme sürecindeki adımların toplum tarafından daha kolay kabulünü ve uygulanmasının kolaylaşmasını sağlamıştır.³⁴⁸

Osmanlı devleti ve Japonya'nın idari alandaki modernleşme hamlelerinin temelinde coğrafi konumları ve oluşturmuş oldukları idari sistemin büyük rolü olmuştur. Osmanlı Devleti; Asya, Avrupa ve Afrika'yı içinde bulunduran büyük bir coğrafya üzerine kurulmuş ve yeni topraklar kazandığından dolayı taşra teşkilatı artmıştır. Fakat bu konuda yetişmiş yönetici sayısı az olduğundan dolayı zamanla taşra teşkilatı makamı satılmaya başlanmıştır. Bunun devamında ayan adı verilen özellikle anadoludaki idarecilerin merkezi yönetime karşı tavır alması devlet otoritesinin zayıflamasına yol açmıştır. Japonya'da da durum pek iç açıcı olmamıştır. Daimyo adı verilmiş olan birçok derebeyliğe ayrılmış olan Japonya'da da merkezi otorite yeterli düzeyde etkili olamamıştır. Bunun yanı sıra ülke idaresinde imparatorun olması fakat imparatorun sadece temsili makam olarak kalması ve Tokugawa ailesinin ülkeyi yöneten zümre olması da lider karmaşasını ortaya çıkarmıştır.³⁴⁹

Osmanlı toplumu ve Japon toplumunun modernleşme veya batılılaşma esnasındaki gelişim süreci iç politikanın yanı sıra dış politikanın durumu ile de ilişkili olmuştur. Özellikle Avrupa kıtasında yaşanan ülkeler arasındaki rekabet ve çok sık olan çatışmalar ve bunun yanı sıra Osmanlı topraklarında yaşanan çatışmalar ve iç isyanlar bu topraklarda modernleştirme çalışmalarını sekteye uğratmıştır. Japonya'nın sahip olduğu coğrafi avantaj ise ada olmuş

³⁴⁵ Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.390-391

³⁴⁶ Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.391

³⁴⁷ Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.392

³⁴⁸ Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.394

³⁴⁹ Serdar Subay, "XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.53-54

olmasıdır. Dolayısıyla batılı güçler içinde uzak asya bölgesine balkanlar kadar göz önünde olmaması Japonya için belirli ölçüde rahat politika uygulamasına sebep olmuştur. Bu da gerek iç gerekse dış politikada Japonya'nın işini Osmanlı Devletine göre kolaylaştırmasını sağlamıştır. Böylece Japon yenilikçiler modernleşme yolunda adımlarını daha kolay atabilmiş ve daha sıkı işbirliğine giderek Japon modernleşmesini gerçekleştirmeyi başarmıştır. Osmanlı Devleti ise modernleşme çalışmalarında hedefinden geri de kalmış ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında çökmüştür.³⁵⁰

Japon halkının Osmanlı'ya göre modernleşme çalışmalarını daha kolay kabul etmesi Japonya için modernleşme yolunda önemli bir avantaj olmuştur.³⁵¹ Ülkelerin modernleşme ihtiyacı bazen tehditlerden bazen yeni hedeflerden bazen ise toplumsal taleplerden ortaya çıkmıştır. Japonya ve Osmanlı Devletindeki modernleşme ihtiyacının ortak yanı ise dış tehditler olmuştur. 1789 yılındaki Fransız ihtilali Osmanlı Devletinde yer alan diğer ulusların ayrılma taleplerini başlatmış ve bunun yanı sıra yapmış olduğu savaşlardan arzu ettiği neticeyi alamayan Osmanlı ordusu kendisini güçlendirme ve yenileme ihtiyacı hissetmiştir. Japonya'da ise ülke içerisinde artan misyonerlik etkisi ve bunun yanı sıra Japonya'ya yakın çevre ülkelerin batılılar nezdinde sömürülmeye başlanması buna ek olarak ABD'nin Japonya'ya dışa açılma konusunda yapmış olduğu baskı ile devamında gelen batılı ülkelerle yapmış olduğu eşit olmayan ticari ve politik anlaşmalar Japonya'da modernleşme adımlarını başlatmıştır. Devamında ise Japonya gerek coğrafi konumunu iyi kullanarak gerekse doğru modernleşme hamleleri yaparak hızlı bir şekilde kalkınmayı başarmıştır. Osmanlı ise coğrafi konumu itibarıyla savaşlardan başını kaldıramamış ve yıpranmıştır. Bunun devamında modernleşme hamleleri ise doğru yapılmamış ve iç politika karmaşasından dolayı başarılı olamamıştır.³⁵²

EKONOMİ ALANINDAKİ KIYASLAMALAR

Japonya ve Osmanlı'da ekonomi büyük oranda tarıma dayalı olmuştur. Osmanlı Devleti için coğrafi keşiflerin başlamış olması ülkede ve hâkim olduğu deniz alanındaki ticaret faaliyetleri olumsuz yönde etkilenmiştir. Buna karşın Avrupalı ülkeler bir yandan ticaretle zenginleşirken bir diğer yandan makineleşmeye başlamış ve özellikle 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti pazarını ele geçirmeyi başarmıştır. Nüfusunun büyük çoğunluğunun tarımsal faaliyetlerle uğraşmış olduğu Osmanlı Devleti içerisinde zamanla yaşanan toprak sistemindeki bozukluk artış göstermiş ve bununla birlikte tarım ve sanayi alanlarında Avrupalı ülkeler gibi makineleşme aşamasına geçilememesi neticesinde ekonomik sorunlar baş göstermiştir. Ayrıca Osmanlı Devletinin yapmış olduğu kapitülasyon anlaşmaları zamanla aleyhine işlemeye başlamış ve Avrupalı devletlerin Osmanlı pazarını ve üretim yapısını tamamen kontrol etmesine olanak sağlamıştır. Bunun yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu, Avrupalı güçlerin hedefi hâlinde gelmiştir. Bunların devamında ise zayıflayan devlet yapısı ve iç isyanlar ile birlikte yapılan savaşların mağlubiyetle sonuçlanmasıyla Osmanlı Devleti, Avrupalı ülkelere karşı çeşitli yeni imtiyazlar veren anlaşmaların altına imza atmak zorunda kalmıştır. Gelişen teknolojiyi yakalayamayan Osmanlı Devleti içerisindeki üretim faaliyetleri aksamış ve el tezgâhları ve zanaatleri Avrupa sanayisine

³⁵⁰ Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.395-396

³⁵¹ Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya, Gala Film ve CCTV, 2006

³⁵² Serdar Subay, "XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.54

karşı mağlum olmuştur. Ayrıca Osmanlı Devletinde üretimin loncaların elinde olması ve loncalarında yeterli sermayeye sahip olamaması ve sahip oldukları esnaf anlayışını iş insanlığı olarak değiştirememeleri ülkenin hem endüstriyel alanda geri kalmasını hem de ekonomik büyümenin sağlanamamasına ve dolayısıyla bir burjuva sınıfının olmamasına neden olmuştur. Son olarak Osmanlı Devletinin ulaşım olanaklarının zayıf ve yetersiz olması ve bunun yanı sıra Osmanlı ticaret sınıfının gayrimüslim tebaanın elinde olması Osmanlı Devletinin Avrupalı devletlere karşı rekabetini engellemiştir. Böylece sanayileşmeyi destekleyemeyen Osmanlı Devleti, Avrupalı rakiplerinden geri kalmıştır.³⁵³

Japonya’da, Osmanlı Devleti gibi tarım toplumu olmuştur. Ülkenin en büyük üretimi ise pirinçtir. Japonya, Osmanlı Devletine kıyasla 17. Yüzyıl sonrasında daha farklı bir ekonomik gelişme izlemiştir. Gano adı verilen zenginleşen köylüler zamanla tüccar sınıfını oluşturmuştur. Japonya’daki yeni tüccar sınıfı hem üretimde hem de ticarete yer almayı başarmıştır. Bu iki alanda da yer almaları neticesinde özellikle pirinç temelli ticaret ile ulaşım nispeten Tokugawa döneminde iyileştirilmeye başlamıştır. Ulaşım alanında da yine tüccarlar etkili olmuş ve mevcut güçlerini artırmayı başarmıştır. Tüccarlık sınıfı Japonya’da alt sınıf olarak görülse de ekonomik olan tüccarlar zamanla kendilerinden daha üst sınıfta yer alan Şogun ve Daimyolara borç vermeye başlamıştır. Bunun devamında ise Tokugawa rejiminin sistemi sarsılmış ve devamında güçlenmiş olan tüccarlar İmparator Meijinin iktidara gelmesini desteklemiştir. Meiji Restorasyonu sonrasında ise tüccarlar artık Japon burjuvazisi haline gelmiştir. Böylece Japonya için sermayedar sınıfı oluşmuştur. Bunun neticesinde batılılaşma hedefini benimseyen Japonya’da yeni sanayi ve teknolojinin sermaye birikimi hazırlanmıştır. Osmanlı Devletinin kendisiyle hemen hemen aynı dönemde reform adımları attığı Japonya’ya göre geri kalmasının en büyük nedeni de ekonomik ve sanayi adımlarını atamamış olması olmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti iktisadi reformların önemini çok geç kavramış ve sonrasında ise bu reformları hayata geçirememiştir. Ülkede yaşanmış olan iç ve dış tehditler ile birlikte oluşmuş olan toprak kayıpları Osmanlı’daki ekonomik temelli reformların hayata geçirilememesine yol açmıştır. Ayrıca Japonya’nın Osmanlı Devletine göre en önemli avantajı ise ada devleti olması ve coğrafyasının mücadele merkezi olan Avrupa’dan uzak olmuş olmasıdır. Böylece Japonya pek fazla dış mücadele yaşamadan kendi iktisadi reformlarını uygulamıştır. Ekonomik reformlarını gerçekleştiren Japonya bunu Meiji döneminin ilk on yılında planlı bir biçimde bankacılık faaliyetlerini oluşturarak ve ulaşım alt yapısını güçlendirerek gerçekleştirmiştir. Sonrasında ise askeri sanayisine ağırlık vermiş ve güçlenen ekonomisi ile kendisine tehdit olan imtiyazlı antlaşmaları son vermeyi başarmıştır. Ayrıca Japonya bu ekonomik adımları atarken iç piyasasından borçlanmayı tercih etmiştir.³⁵⁴

Artan Sermaye gücü ve Japon Devletinin de katkısı ile Japonya’da zaibatsu adı verilen büyük şirketler oluşmuştur. Devamında ise Japonya’da üretim tarımdan sanayiye doğru kaymaya başlamıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise Japonya’da tarımın ekonomideki oranı %510’ye gerilemiştir. Japonya’nın bu gelişim serüveni Avrupalı ülkelere benzer şekilde olmuştur. Artan sanayi gücüyle beraber kırsal alanlardan kentsel alanlara göç başlamıştır. Japonya ekonomik gelişimini eğitimle desteklemiş ve böylece Asyadaki ilk endüstriyel devlet olmayı başaran ülke olmuştur. Japonya’nın reformlar hareketleri Osmanlı Devletine kıyasla aşamalı ve planlı bir şekilde olmuştur. Tarım toplumu olan Japonya, beşeri eğitime önem vererek toplumu yavaşça sanayi aşamasına doğru hazırlamış ve bunun yanında ülkede güçlenen burjuvazi sınıfında

³⁵³ Serdar Subay, “ XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti’nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.92-93

³⁵⁴ Selçuk Esenbel, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya’nın Türk Dünyası ve İslam Politikalar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s.142-143

katkısıyla sanayi toplumuna geçiş yapmıştır. Osmanlı Devletinde ise o anlık ihtiyaçlar düşünülerek reform hareketleri yapılmış ve bunun devamı getirilememiştir. Sonuç olarak Osmanlı Devleti ne günü kurtarabilmiş ne de geleceğini planlayabilmiştir. Ayrıca Japonya'ya kıyasla Osmanlı'da milli bir sermayedar sınıfın olmaması, sermayedarların çoğunluğunun Türk olmayan gayrimüslim azınlığın elinde olması ve nüfusun modern sanayi yapısına uygun beşeri donanımına sahip olmaması ile birlikte ekonomik reform hareketleri yapılamamıştır.³⁵⁵

Son olarak ise Japonya, Fransa'dan almış olduğu donanım ve uzman desteği ile ipek fabrikalarını kurmuştur. İpek fabrikalarının önemi ise Japonya'daki ilk ihraç ürünlerin üretim sahası olmasıdır. Fakat modernleşmenin teknik yönünü iletirmek isteyen Japonya bu fabrikalarda çalışacak işçi bulma sıkıntısı yaşamıştır. Çünkü Japonlar gürültü makinelerin insan üzerinde olumsuz etki yarattığına inanmıştır. Bu algıyı kırmak için Japonya, toplumda gözde yeri olan samurayların bu işte çalışmasını sağlayarak Japon halkının olumsuz algısını kırmayı başarmıştır. Osmanlı'da ise toplumda fabrikalar konusunda Japonya gibi olumsuz algı olmamıştır. Fakat ülkede gelişmiş makineleşme ve fabrikasyon yetersizliği olması ve yetişmiş insan gücünün olmaması toplumun fakirleşmesine yol açmıştır.³⁵⁶

HUKUK ve ANAYASA ALANINDAKİ KIYASLAMALAR

Japonya ve Osmanlı İmparatorluğu anayasalarını batıdan etkilenecek oluşturmuştur. Özellikle anayasa faaliyetleri noktasında her iki ülkeninde etkilenecek olduğu ülkeler Almanya ve Fransa'dır. Bu da lider odaklı iki ülkenin imparatorlarını yüceltici anayasalar hazırlamalarına yol açmıştır. Çünkü dönemin kara avrupası hukukunda imparatorlar veya krallar anayasa da çeşitli güçlere ve ayrıcalıklara sahip olmuştur. Bunun devamında ise Japonya ve Osmanlı imparatorluğu batı tarzı yönetim anlayışına geçerken imparatorlar ise yeni anayasa içerisinde neredeyse sınırsız güce sahip bir konumda yer almıştır. Sonuçta modernizasyon hareketlerini daha istikrarlı ve ısrarlı bir şekilde tek elde devam ettirmiş olan Japonya 1868-1912 yılları arasında modernizasyonunu tamamlamayı başarmış ve Avrupalı güçlere rakip olacak yeni bir güç haline gelmiştir. Osmanlı'da ise modernleşme çalışmaları ve hareketleri sınırlı olarak yapılmış ve ülke içerisinde modern-gelenekçi tartışması ve bunlara eklenen iç ve dış sorunlar neticesinde arzu edilen modernleşmeye ulaşılamamıştır.³⁵⁷

Japonya modernleşme adımlarında anayasayı da gündemine almıştır. Bunun amacı ise yeni Meiji rejimini oturtmak ve modernleşme doğrultusunda ülkenin hukuk düzenini oluşturmaktır. Böylece Japonya özellikle de batı kamuoyuna batılılaştığını göstermeyi hedeflemiştir. Osmanlı'da ise anayasa hareketlerinin en somut adımı Tanzimat Fermanı ile atılmıştır. Fransız ihtilalinin olumsuz etkilerinin Osmanlı toplumunda görülmemesi ve çeşitli dış meselelerde batılı ülkelerin desteğini alma amacıyla oluşturulmuş olan bu ferman, tam olarak anayasanın karşılığı olmamıştır. Ardından yine batıların Kırım meselesinde desteğini almak amacıyla Tanzimat Fermanının devamı niteliğindeki Islahat Fermanı yayınlanmıştır. Bunların devamında ise

³⁵⁵ Özer Ozankaya, Japonya'nın Modernleşme Denemesi, 1965, s.307, Zeki Kartal, Marxist Toplumsal Gelişme Aşamaları ile Rostow'un Gelişme Aşamaları Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, C.10, S.2, Ağustos 2015, s.237-238

³⁵⁶ Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya, Gala Film ve CCTV, 2006

³⁵⁷ Serdar Subay, "XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.58-61

1876'da Kanuni Esasi adlı ilk anayasa oluşturulmuştur. Anayasasının bazı maddeleri Fransa ve Belçika anayasalarından doğrudan çevrilmiştir. Dolayısıyla 1890 yılında ilan edilmiş olan Meiji anayasası ile Kanuni Esasi kaynak yönünden batıların anayasalarını doğrudan çevirmiş ve bu konuda benzerlik taşımıştır. Böylece her iki ülke de anayasalarını oluştururken batılı anayasaları doğrudan kullanmış veya kendilerine uyarlamıştır.³⁵⁸

SOSYAL, KÜLTÜREL ve EĞİTİM ALANINDAKİ KIYASLAMALAR

Meiji Japonyasında kültürel değişikliklerden ilki kıyafet ve dış görünüm alanlarında olmuştur. Meiji yönetimi batılı kıyafetleri aynı şekilde topluma uyarlama hedefi taşımıştır. İmparator ve çevresindekiler bunu modernleştirmenin bir parçası olarak görmüştür. Beklenenin aksine toplumda buna karşı tepkiler sınırlı ve sadece belirli kesimlerce olmuştur. Kadınların kılık kıyafet değişikliğinde ise neredeyse tepki olmamış ve Japon toplumu bunu hızlı bir şekilde kabullenmiştir. Fakat saç kesimi meselesi Japonya'da tepki görmüştür. Hem erkeklerin özellikle de samurayların uzun saçlarının yasaklanması hem de kadınların saçlarının toplu olmamasının sağlanmaya çalışılması toplumca tepki ile karşılanmıştır. Bunun yanı sıra geleneksel kıyafetlerin batılı giyime göre değişimi teşvik edilmiştir. Batılı ülkelerden alınmış olan kıyafetler ise topluma yeni olarak sunulmuştur. Erkeklerde yeni kıyafet tercihi daha kolay kabullenilmiştir. Bunun yanı sıra Meiji kıyafet modernleşmesi evde tam Japon olmayı ve geleneksel kıyafetlerinde korunmasını talep etse de dışarıdaki giyim anlayışı batılı olmayı benimsetme amacını taşımıştır. Meiji Japonyasının ideası kadının iyi bir anne ve eş olması üzerine olmuştur. Böylece gelecek nesilleri yetiştirirken ülkenin geleneksel değerlerini korumasının yanı sıra modern batı değerini de gelecek kuşaklara öğretmenin en iyi yolunun kadınlar üzerinden olacağını düşünmüştür. Tüm bunların sonucu olarak Meiji Japonyası bir yandan doğulu ve bir diğer yandan da batılı olarak ikili kültürel karakterli yeni bir model yaratmayı hedeflemiştir. Fakat Meiji Japonyasının seçkin zümresi için bu geçerli olmamıştır. Meiji Japonyasındaki gerek bürokraside, gerek ise diğer alanlarda yer alan seçkin zümre hem özel alanda hem de kamusal alanda Japon fakat aynı zamanda da batılı olmayı gerektiren eğitilmiş bireyleri temsil etmek zorunda olmuştur.³⁵⁹

Osmanlı'da ise siyasal açıdan modernleşme Japonya ile benzerlik taşısa da kültürel olarak modernleşme daha farklı sonuçlar doğurmuştur. Kıyafet alanında modernleşme Osmanlı'da erkekler için daha hızlı olmuştur. Çünkü gerek coğrafi yakınlık gerekse bazı kültürel yakınlıklar açısından Osmanlı, Japonya'ya göre batıya daha yakın bir ülke konumunda yer almıştır. Zaten Osmanlı seçkin tabakası daha önceden fes ve kalpak ile birlikte batı ile benzerlik göstermiş olan kıyafetlere sahip olmuştur. Osmanlı'daki bireyler bundan dolayı Japonya'daki gibi tam bir Japon ve bir batılı olma ikilemi arasında kalmamıştır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğundaki erkek kıyafetlerinin batı ile benzerlikleri zaten kültürel olarak toplum tarafından benimsenmiştir. Böylece Japonya'daki ikilem yaşanmamıştır. Bunun yanı sıra Osmanlıda Japonya'daki gibi tam anlamıyla kıyafet reformu yapılmamıştır. Çünkü Osmanlıda bireylerin kıyafeti Japonyadakinin aksine modernleşmenin veya batılaşmanın bir gereği olarak tam anlamıyla düşünülmemiştir. Fakat Osmanlı'nın son dönemindeki batılılaşma veya modernleşme çalışmaları Meiji

³⁵⁸ Serdar Subay, "XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.47-48

³⁵⁹ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.23-24

Japonyası'nın modernleşme çalışmaları ile benzerlik göstermiştir. Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğundaki kıyafet ve dış görünüm alanındaki modernleşme daha çok seçkin zümre veya hanedan çevresi ile sınırlı kalmıştır. Ayrıca kadınların kıyafet ve dış görünüm meselesi ise Osmanlı İmparatorluğunda, Japonya'ya göre çok daha farklı ele alınmıştır. Kadınlar kapalı ve örtülü kıyafetler giymesi islami anlayıştan dolayı olmuş ve bunun değişimi modernleşme kapsamında ele alınmamıştır. Yalnızda belirli seçkin zümre veya hanedan üyelerinin kadınları özel yaşamlarında modern elbiseleri tercih etmeye başlamıştır. Her iki ülkede de modernleşme hamlelerinin başını seçkin zümre ve hanedan üyeleri çekmiştir.³⁶⁰

Meiji dönemi Japon modernleşme hareketi ve Osmanlı dönemi modernleşme hareketinin en önemli ortak yanı batılı değerlerin alınmasının yanında yerel değerlerinde buna eklenmiş olmasıdır. Fakat Japon modernleşmesinin Osmanlı modernleşmesine göre en büyük farkı ise Japon geleneksel değerleri ile batılı değerleri ayrı olarak konumlandırması olmuştur. Osmanlı da ise bu mesele eskiyi terk edip tamamen batıya geçiş olarak yorumlanmaya başlanmıştır. Bu da Osmanlı'da modernleşme hareketini yavaşlatmıştır. Fakat tüm bunlara rağmen Osmanlı modernleşmesi yerli değerlerle batılı değerleri içselleştirmeye çalışmıştır. Meiji Japonyasında bireylerde ise kültürel alanda batılı değerleri Japon değerleri ile karıştırmak düşünülmemiştir. Çünkü Japonya kültür anlayışı olarak daha katı tutumu ve daha gelenekselciliği benimsemiştir. Meiji yönetimi de batılılaştırmanın yanında Japon kültür anlayışının korunmasını desteklemiştir.³⁶¹

Kültürel olarak ikilemde olan ilk grup ise her iki toplumdaki seçkin zümre olmuştur. Çünkü birey hem Japonya'da hem Osmanlıda batı kültürel değerlerine göre eğitim alıp ve bu normları benimserken, bir diğer yandan yaşamış olduğu toplumun da kültürel değerleri arasında hayatını sürdürmekte ve bu kültürel değerleri de bilip yaşamış olduğundan dolayı eklektisizm adı verilen ikililem içerisinde kalmıştır. Sonuç olarak bu bireyler yaşamış olmuş olduğu bu durumu çok kültürlü ortama çevirmiş ve yeni eklektisizm anlayışına adapte olmayı başarmıştır.³⁶²

Her iki ülkedeki modernleşme anlayışına ve sonucuna etki eden bir başka faktör ise ülkeler arasındaki nüfus yapısı olmuştur. Japon toplumu, Osmanlı toplumuna göre daha homojen bir yapıya sahip olmuştur. Bunun yanı sıra inanç yapısında da Japon toplumu, Osmanlı toplumuna göre yine daha homojen bir yapı içerisinde olmuştur. Özellikle Osmanlı toplumundaki demografik ve inanç yapısı ise eklentili olmuş ve bu da modernleşme hareketinin etkisini azaltmıştır. Japon toplumunda ise Osmanlı toplumundaki durumundan farklı olmuştur. Bunun yanı sıra geleneksel anlayış ise her iki toplumda da yer almış ve bunun olumsuz etkilerini Osmanlı toplumu daha fazla yaşamıştır.³⁶³

Osmanlı devletinin islam dini yapısına göre sistemini düzenlemesi ve Japonya'nın da konfüçyus inancına göre sistemini düzenlemesi ve ahlaka dayalı bu inançlar neticesiyle devlete karşı vatandaşların sadakat ve itaat ilkesini benimsemelerine yol açmıştır. Bunun yanı sıra Osmanlı'da toplum müslüman tebaa ve gayrimüslim tebaa olarak belirtilmişken, Japonya'da ise toplumsal mesleki sınıflar mevcut olmuştur. Böylece feodal Japonya'nın parçalanmış toplumsal sınıfları yönetmesi daha kolaylaşırken, dış dünyadan etkilenen çokuluslu ve çok kültürlü Osmanlı ise iç karışıklıklar yaşamış ve modernizasyon ihtiyacı duymuştur. Japonya'nın modernizasyon ihtiyacı ise Avrupa ile benzerlikler taşımış ve yükselen burjuva sınıfı devlete karşı etkinliğini artırmayı

³⁶⁰ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.25-26

³⁶¹ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.32

³⁶² Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: 'Uygarlık süreci' kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.33-34

³⁶³ Murat Belge, Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s.395

başarmıştır. Buna eklenen dış tehditle beraber Japonya'da uzun yıllar hüküm süren Tokugawa dönemi de sona ermiştir. Devamında ise Meiji ile birlikte eski kurumların bütünüyle ortadan kaldırılarak yeniden oluşturulması ve merkezi iktidarın tam egemenliği sağlanarak reform hareketi Japonya'da başlamıştır. Osmanlı'da ise II. Mahmut ile en kapsamlı reformlar yapılmıştır. Fakat bu reformlar ordu ve taşra idareleri ile sınırlı kalmış devamında ise kapsamlı ve merkezi idareyi düşündürücü reformlar yapılamamıştır. Ayrıca devlet içerisindeki isyanlarda bu reformların uygulanmasını geciktirmiş veya uygulanamamasını sağlamıştır. Ayrıca devlet içerisinde sürekli modernleşme ve gelenekçilik tartışmaları tam anlamıyla bir modernizasyonun hayat bulmasını engellemiştir.³⁶⁴

Endüstriyel ve sanayi toplumuna giden yol eğitimden oluşmuştur. Avrupa toplumunda ilerlemesi bu temel adımlarla gerçekleşmiş ve özellikle rönesans ile reform hareketleri sonrasında giderek büyüyen, güçlenen ve bunların yanı sıra yeni keşifler veya icatlar oluşturan bir topluluk meydana gelmiştir. Bununda ilk örneği İngiltere'de görülmüştür. Japonya ve Osmanlı Devleti eğitim konusunda birbirlerinden çok farklı yol izlemiştir. Japonya'da Tokugawa döneminden kalan Terekoya adlı köy okulları mevcuttur. Bundan dolayı Meiji dönemine geçişte okuma yazma oranı erkeklerde %41 civarındadır. Bunun yanı sıra dışa kapalı Japonya döneminde sadece Hollanda'dan ve bazı batılı ülkelerde alınmış olan yeni nesil bilgilerin alındığı Rangaku adlı kurumda fen ve matematik alanlarında incelemeler yapmıştır. Osmanlı Devletinde ise eğitimin temeli dini merkezli olmuştur. Küçük yaşta çocuklar için Sıbyan mektepleri yer almıştır. Okuma yazma bilme oranı ise tüm toplumda %13'tür. Fakat bu %13 içerisinde ortak dil olarak okuma yazma oranı yer almamaktadır. Her etnik grubun veya farklı inanca sahip vatandaşların dili değişim göstermektedir. Bunun yanı sıra devlet adamı yetiştiren Enderun mektebi ve fen alanında eğitimlerin verildiği medreselerde yer almıştır. Fakat medreseler zamanla fen ve matematik gibi eğitimleri terk ederek sadece din eğitimlerinin verilmiş olduğu yerler haline gelmiştir. Böylece zamanla burada yetişen talebeler eğitim reformlarına karşı çıkarak kendi güçlü pozisyonlarını korumayı hedeflemiştir. Sonuç olarak Osmanlı Devleti din eksenli eğitim içerisinde kalmış, fen ve matematik gibi pozitif bilimlerin geliştiği kurumlara sahip olamamıştır. Bu da modernizmin veya reform hareketlerinin önünü kesmiş böylece buna hazır toplum veya nesil oluşmamıştır. Japonya'da ise tam tersi durum yaşanmış ve Meiji iktidarında reform hareketlerine daha hazır bir toplum yer almıştır. Dolayısıyla eski ve yeni çatışması Japonya'da Osmanlı'ya nazaran daha az yaşanmıştır.³⁶⁵

Eğitimin önemi modernleşmenin ve yeni reformların oluşmasını sağlamak olmuştur. Sanayileşen ve endüstriyelleşen toplumlarda işçiler belirli vasıflara sahip olmuş ve bu da eğitim aracılığıyla hayata geçmiştir. Japonya sanayileşme yolundaki adımlarını da eğitim ile gerçekleştirmiştir. Sanayisi için ihtiyaç duyacağı işçileri veya teknolojileri öğrenilmesi maksadıyla işçi veya öğrencileri ABD veya Avrupa ülkelerine göndermiş ya da bu ülkelerde uzmanlar veya akademisyenler getirmiştir. Çünkü Japonya modernleşme adımlarının kalıcı olması için iktisadi ve teknolojik alanlarda da güçlü olunması gerektiğinin önemine sahip olmuştur. Fakat Osmanlı Devleti ise modernleşme adımlarına askeri alandan başlamış ve teknoloji ile sanayiye kendisi kontrol edemediğinden dolayı her ne kadar askeri alanda modernleşme çalışmalarını sürdürmüş olsa da rakipleri olan Avrupalı devletlerin gerisinde kalmıştır. Ayrıca Osmanlı Devletinde eğitim birliğinin mevcut olmayışı gençlerin bir bölümünün dini eğitim merkezlerinde eğitim alması çok az bir kesimin ise daha çağdaş okullarda eğitim almasına yol açmıştır. Böylece ülkede

³⁶⁴ Serdar Subay, "XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.55-57

³⁶⁵ Serdar Subay, "XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.132-133

birbirleriyle çelişen iki farklı kuşak yetişmeye başlamıştır. Bu da eğitim reformlarının önüne geçmiş hatta orduya ve devlet kurumlarına kadar yansımıştır. Geleneksel ve modern ikiliği sonucu da devlet zayıflamıştır. Japonya’da ise Meiji sonrasında eğitimin tek elden idaresi ve planlaması yapılmıştır. Avrupa ve ABD bu konuda referans alınmıştır. Böylece ilk, orta ve yükseköğretim merkezleri oluşturulmuştur. Bu da dinamik Japon reformlarıyla birleşince Japonya hızla modernleşmiştir. Osmanlı Devleti ise bu adımları atamadığından modernleşmemiştir.³⁶⁶

Sonuç olarak Osmanlı Devleti gelenek ve modernite arasında kalmıştır. Dolayısıyla eğitim kurumlarına da bu yansımıştır. Gelenek anlayışının son bulması ancak Osmanlı Devletinin son döneminde olmuştur. Meiji Japonyasında da modernleşme reformlarında gelenekçi ve yenilikçi çatışmaları yaşanmıştır. Fakat yenilikçi kanat üstün gelmiştir. Ayrıca halkında modern uygulamaları benimsemesi Osmanlı toplumuna nazaran Japon toplumunda daha kolay olmuştur. Eğitim alanında da Japonya sanayi toplumuna dönük hamleler yapmış ve bu niteliklere göre kurumlarını kurmuştur. Böylece aynı dönemde Osmanlı Devletinde gelenekçi ve yenilikçi olarak eğitim ikiliği yaşanırken Japonya’da ise yeni Japon ticaretine, askeriyesine ve sanayisine dönük eğitim kurumları oluşturulmuştur. Böylece Japonya sonuç olarak Osmanlı Devletinden çok daha önce modernleşme reformlarını tamamladığını ortaya koymuştur. Böylece Japonya bu eğitim anlayışıyla sanayileşmiş ve endüstriyel toplum haline gelmeyi başarmıştır.³⁶⁷

Meiji Japonyası ve Osmanlı İmparatorluğunda ise toplumun seçkin kesiminde olan bireyler modernleşme akımlarından etkilenmiştir. Fakat toplumun genelinin bu akımdan uzak kalması ve bu bireyin rasyonel veya duygusal olarak sürekli denge arayışı içinde olmasına yol açmıştır. Böylece bu iki toplumda daha özgün çağdaş birey modeli ortaya çıkmıştır.³⁶⁸

³⁶⁶ Selçuk Esenbel, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya’nın Türk Dünyası ve İslam Politikalar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s.171-174

³⁶⁷ Serdar Subay, “ Xıx. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti’nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi), s.136

³⁶⁸ Selçuk Esenbel, Türk ve Japon modernleşmesi: ‘Uygarlık süreci’ kavramı açısından bir mukayese, Toplum ve Bilim Dergisi, S.84, 2000, s.22

SONUÇ

Japonya 18. Yüzyıldan önce uzun yıllar daimyo adı verilen feodal yapılara sahip olmuş ve ulusal bütünlükten uzak bir devlet olmuştur. Japonya'nın topraklarının ada halinde olması ülkenin kendisini ana kara devletlerinden tecrit etmesini sağlamıştır. Japonya yönetiminde imparatorluk makamı uzun yıllar yer almıştır. Fakat buna rağmen imparatorluk makamı ülkede her zaman etkili olmamıştır. Şogun adı verilen askeri yöneticiler yönetimde ağırlık sahibi olmuştur. Bu durumda en etkili örneği Tokugawa dönemi Japonyasıdır. 1603 yılından Meiji Restarosyonunun başlayacağı 1868 tarihine kadar sürmüş olan Tokugawa dönemi yapı olarak 300 daimyoyu kontrol eden merkezi bir feodalite olarak hüküm sürmüştür.

Meiji Restarosyonu sonrasında ülkenin yönetim sistemini değiştirilmeye başlanmıştır. Çünkü Japonya'nın yıllardır feodal bir yapıda oluşu ulusal temelli birleşmeye engel teşir etmesine yol açmıştır. Bu da Japonya'nın gerek ekonomide, gerek orduda gerekse bilim ve teknolojiye gerektiği kadar ilerleyememesine yol açmıştır. Ulusal devletin oluşturulması süreci de kolay olmamış devamında bir takım iç isyanlarla mücadele edilmiştir. Sonrasında ise ulusal yapı ülkeye bütünüyle hâkim olmaya başlamıştır.

Japonya'da batılılaşma için oluşturulmuş olan Iwakura Kurulu Japonya'nın batılılarca dikkate alınması için o ülkeler gibi güçlü olunması gerektiği ve reformların hangi aşamalarda ve nasıl yapılması gerektiği ile ilgili imparatora tavsiyede bulunmuş olan bir kurumdur. Bu kurumdaki liderler daha önce Avrupa ve ABD'ye bu ülkelerin gelişimini gözlemlemek için gönderilmiş isimlerden oluşmuştur. Japonya böylece bu ülkelerin gelişimlerini ve hangi aşamaları uygulayacağını ciddi olarak ele almıştır. Bunun içinde ilk olarak devlet yapısından işe başlamıştır. Devamında ise Japonya'da problem olarak görülen sınıf sisteminin düzenlenmesi ve vergilerin merkezi yönetimce nasıl toplanacağı ele alınmıştır. Böylece yeni yerel yönetimler oluşturulmuştur.

Yerel yönetimlerin oluşturulması ve ulusal devletin oluşumu gücün tek elde toplanmasına yol açarak ülkenin vatandaşlarının tek bir ulus çatısında birleştirilmesine yol açmıştır. Bu aynı zamanda kaynakların nereye ve nasıl dağıtılacağına ve nasıl kullanılacağına ilişkin sorunları önemli oranda çözmüştür. Meiji yönetimi, yönetim anlayışı olarak kendisine oligarşik monarşi biçiminde bir yapı benimsemiştir. Böylece Japon liderler tarafından modernleştirme yolundaki aşamaları daha kolay uygulayabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Ülkede yapılmış olan idari alandaki değişimlerin yanı sıra sınıfsal sistemin düzenlenmesi ile eskiye ait birçok kurum veya sınıf lağvedilmiştir. Japon yönetimi için bu modernleşmenin bir gereği olarak belirtilmiş olsa da buna karşı olan bir başka grupta gelenekçiliği savunmuştur. Fakat Japonya'nın modernleşme adımları imparatorluk makamının gücüyle birlikte halk üzerinde olumlu etki bulmuş ve gelenekçi gruplar bu etki karşısında başarılı olamamıştır.

Meiji iktidarı sonrasında da ABD ve Avrupa ülkelerine bu ülkeleri araştırmak adına yeni heyetler gönderilmiştir. Bu heyetlerin içerisinde yer almış olan Okubo Toshimichi ve Ito Hirobumi Japon siyasetinde ön plana çıkan iki devlet adamı olmuştur. Özellikle Ito Hirobumi Japonya'nın batı kültürünü benimsemezse Hindistan gibi sömürge olunacağını altını çizmiştir. Modernleşme

yanlısı görüşüyle Japon liderler içerisinde ön planda yer alan Hirobumi, yurt dışındaki gezilerde özellikle Bismark modelinden oldukça etkilenmiştir. Bismark modelini temel alan Japonya, meşruti monarşiyi kendisine temel almıştır.

Japonya'da modernleşme hemen hemen her alanda uygulanmıştır. İktisadi, askeri, eğitim ve sosyal alanlar bunlara dâhil edilmiştir. 1889 yılında Ito Hirobumi tarafından oluşturulmuş olan yeni anayasa ilan edilerek parlamenter bir sistem oluşturulmuştur. Bunun devamında Japonya'da var olan Genroin Kurumu tekrardan etkinleştirilmiştir. Bu kurum hükümet ile imparator arasında bir köprü görevi görmüştür. Bazı tarihçilerse Genroin'i Japonya'nın gerçek yönetim organı olarak ele almıştır. Çünkü kararlar üzerinde oldukça etkili olmuştur. Gerçek olan şu ki Japon İmparatorluk makamı oligark grup tarafından kontrol edilmiştir. Bunun sebebi ise Meiji'nin yaşının genç olması ve tecrübesiz olmasıdır. Bunun yanı sıra Japon oligarklar imparatorluk makamını toplumu etkileme amaçlı korumak istemiştir.

Japonya Meiji Restarasyonu sonrasında iki periyod içinde değerlendirilebilir. Anayasa öncesi ve anayasa sonrası Japonyası'nın modernleşme ve anayasacılık faaliyetleri ve hedefleri değişkenlik göstermiştir. Anayasa öncesi Japonya;

1. Güçlü bir güç merkezi oluşturmak hedefi taşımaktadır. Eski prenslerin muhalefetini ve siyasi güçlerini ortadan kaldırmak için Meiji hükümeti, restorasyonu destekleyen bazı beyliklerin askeri güçlerini kullanarak gücü merkezileştirmeye çalışmıştır
2. Yeni hükümetin karşı karşıya olduğu ikinci görev, hoşnutsuz eski samuraylardan ve gelenekçi muhalefetten gelen hükümet karşıtı hareketlere cevap vermek olmuştur. Hükümet, parlamentonun açılması için bir tarih belirleyerek hükümet karşıtı hareketin büyümesini durdurmuştur.
3. Üçüncü ve temel görev modern bir bürokratik sistem kurmak olmuştur. Bu sistem hükümet karşıtı hareketin yerleşmesine paralel olarak oluşturulmuştur ve bürokratik mekanizmaların tamamlanması 1890'da Japon parlamentosu açıldığında sağlanmıştır. Böylece, Meiji hükümeti esasen oligarşik ancak ülkenin daha fazla siyasi gelişimini sağlayacak kadar modern ve güçlü olan merkezi bir siyasi yapı kurmayı başarmıştır.

Anayasa'nın başlatılması ve parlamentonun açılması ile başlayan Japonya'daki yeni siyasi gelişme dönemi şu şekilde olmuştur;

1. Parti sisteminin oluşum aşamaları Japonya anayasasının geleceği için belirleyici olmuştur. Japon siyasetinin özü bir baskı ve protesto durumundan parlamentarizm çerçevesinde çelişkilerin daha barışçıl bir çözümüne parlamento içinde dönüşmüştür.
2. Anayasa ve parlamento döneminin ikinci karakteristik özelliği bürokrasinin siyasi sistemdeki pozisyonunun daha da güçlendirilmiş olması olmuştur. Japonya'da askeri bürokrasinin diğer bürokratik kademelere de etkisi artmıştır.
3. Siyasi gelişmenin üçüncü yönü, bürokrasi temsilcilerinin eklenmesiyle siyasi partilerin artan etkisi yer almıştır. 20. yüzyılın başlarında siyasal faaliyet Japonya'da bir meslek haline gelmiştir. Böylece gerek sermaye sınıfının çıkarları, gerek diğer grupların çıkarları mecliste önemli mücadelelere yol açmıştır.
4. Japonya'nın siyasi gelişiminin bir diğer yanı, başta burjuvazi olmak üzere yeni sosyal toplulukların ve grupların politik süreç üzerindeki etkisinin yer almış olmasıdır.

Japonya'nın siyasi ve bürokrasi kültürü batılı ülkelerden etkilenmiştir. Anayasası ve oluşturulmuş olan parlamentosu da özellikle Almanya ve Fransa temel alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca siyasi değişimler sosyokültürel değişimlerle birlikte bu değişim gerçekleşmiştir. Böylece Japonya modernleşmesini özellikle Avrupa ülkeleri benzeri bir biçimde ilerletmiştir. Japonya'da resmi siyasi kurumlar ve yasalar büyük ölçüde dış koşullar nedeniyle oluşturulmuştur. Bunun en önemli sebebi de Japonya'nın gücünü artırıp modernleşerek batılı ülkeleri yakalama isteği yer almıştır. İmparatorluk makamının varlığı ve halkın makama olan bağlılığı tüm bu değişim hamlelerinin ve gelenekçi muhalefetin önüne geçmiştir. 20. yüzyılın başlarında gelişen siyasal kültürün birçok yönü, ülkenin ileriye dönük siyasi ve ekonomik kalkınmasını sağlamış ve Japonya'ya uluslararası siyaset sahnesinde yer kazandırmıştır.

Japonya'nın geleneksel siyasi kültürünün Batı'nın birçok koşulundan aldığı kurumlarla etkileşimi ile birlikte Japonya'nın politik sistemine benzersiz bir karakter kazandırılmıştır. Tarihçilerin ve hukukçuların sık sık düşündüğü gibi Japon monarşisi ne mutlakiyetçi bir monarşi ne de anayasal monarşi olmuştur. Tam tanım olarak ise Japonya Anayasal Bürokratik Monarşik bir modeldir. Bürokrat monarşinin unsurlarını, hükümdar siyasi iradeye sahip egemen olmayan, her şeyden önce politik sistemin kutsal doğasını sağlayan ve siyasi kararları meşrulaştırma işlevini yerine getiren en yüksek manevi otorite olan eski teokratik monarşiyi korumaya yönelik oldukça belirgin bir eğilim ile birleştirmiştir. Böylece Japonya'nın siyasi sisteminin evriminin özellikleri önceden belirlenerek, Japonya'nın sonraki siyasi gelişiminde farklı şekilde ortaya çıkması sağlanmıştır. Japonya'nın siyasi gelişiminin çelişkisi, İmparator Meiji'nin (1912) ölümünden sonra, imparatorun öneminin aktif bir politikacı olarak değil öncelikle kabine, ordu ve diğer yürütme organları tarafından alınan kararları meşrulaştıran kutsal bir figür olarak güçlendirilmesi olmuştur. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya'nın politik sisteminin geleneksel bir devlet olarak tanımlanması tesadüf olmamıştır.

Japonya ve Osmanlı İmparatorluğu 19. Yüzyılda modernleşme çalışmalarına başlayan iki ülkedir. Osmanlı İmparatorluğu 18. Yüzyılda gücünü yitirmeye başlamış ve ülkede modernleşme düşünceleri başlamıştır. Buna karşın modernleşme düşüncesi askeri sahada alınan mağlubiyetler neticesinde sadece askeri olarak algılanmıştır. Askeri yeniliklerin tam başarılı şekilde uygulanamaması ve bunun yanı sıra ekonomik, sosyal ve hukuki modernizasyon girişimlerinin doğru ele alınamaması neticesinde Osmanlı İmparatorluğu yıkılma sürecine girmiştir.

II. Mahmut dönemi ile başlayan Osmanlı modernleşme sürecinin başarısız olmasının sebepleri ise modernleşme çalışmalarının bir bütün olarak ele alınamaması ve değişen padişahların modernleşme çalışmalarını önemsememesi en önemli sebeplerdendir. Bunun yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu dönemin büyük güçleri Rusya, İngiltere ve Fransa ile çatışmalara girmiş ve zayıflamaya başlamıştır. Alınan her mağlubiyet diplomatik olarak Osmanlı İmparatorluğunun yeni tavizler vermesine yol açmıştır. Böylece ülke ekonomik ve askeri anlamda da sürekli olarak zayıflamıştır. Ayrıca çok kültürlü bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu iç isyanlarla da uğraşmak zorunda kalmış ve modernleşme için gerekli kaynak ile enerjisini bu isyanları bastırmak için harcamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu ve Meiji Japonyası idari reform ve değişikliklerini merkezi yönetimlerini güçlendirmek amacıyla yapmıştır. Her iki ülkede bu konuda Avrupa ülkelerini temel almıştır. Bunun yanı sıra anayasa ve hukuk alanında da bu ülkeler örnek alınmıştır. 1876 Kanuni Esasi ile 1889 Meiji Anayasası doğrudan imparatorluk kararlarıyla alınmıştır. Fakat Meiji Anayasası daha çok Japonya'nın kalkınma stratejisine uygun olarak tasarlanmışken, Osmanlı İmparatorluğu Kanuni Esasi ile batılı ülkeleri karşısına almama amacını taşımıştır. Japonya ve Osmanlı İmparatorluğunun benzer bir diğer yanı ise reformların askeri ve seçkin bir kadro tarafından

yapılmış olmasıdır. Japonya'nın bu konuda Osmanlı İmparatorluğundan farklı ise daha otoriter ve oligark bir anlayışla ve imparatorun desteği ile toplum üzerinde etkili bir propaganda neticesinde reform hareketlerini halkın büyük çoğunluğuna kabul ettirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ise bu konuda çeşitli ayrışmalar yaşamış ve reformlar halka anlatılamamıştır.

Ekonomik olarak Japonya, Osmanlı'ya göre modernleşmeyi bir bütün olarak ele almıştır. Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik yapısı büyük çaplı üretime göre olmamıştır. Ülkede lonca teşkilatının varlığı üretimi ve ticareti küçük çaplı ve sert artırıcı olmayan şekilde tasarlamıştır. Bunun yanı sıra büyük sermayedar grubunun gayri müslimlerden meydana gelmiş olması Osmanlı İmparatorluğunu olumsuz etkileyen bir diğer sebep olmuştur. Böylece ülke çapında özel girişim gelişmemiştir. Ayrıca tarımda modernleşememe ve tımar sisteminin bozulması ile bunun yanı sıra vergi sisteminin adaletsizliği Osmanlı'da kırsal kesimi de olumsuz etkilemiştir. Osmanlı imparatorluğunun yapmış olduğu kapitülasyon anlaşmaları ülkeyi Avrupa ülkeleri için pazar haline getirmiştir. Bu sonuçta yerli üreticileri olumsuz etkilemiştir. Kapitülasyon anlaşmalarını kaldıracabilecek askeri kapasitenin olmaması da bu durumun bir kısır döngüye girmesine ve sonunda da devletin yıkılışına sebebiyet vermiştir.

Japonya'da ekonomik açıdan Osmanlı İmparatorluğu ile benzer şekilde batılı güçlere karşı kapitülasyonlar vermiştir. Fakat gerek ülkenin coğrafi olarak Avrupa'dan dolayısıyla çatışmalardan uzak oluşu, gerekse Tokugawa döneminden kalmış olan ekonomik altyapı ve modernleşmeyi yöneticilerin sistemli bir biçimde benimsemesi ile halkın kabul etmesi Japonya için önemli bir avantaj olmuştur. Japonya devlet eliyle şirketlerini geliştirmiş ve bu şirketleri zamanla özelleştirmiştir. Böylece özel sektörde güçlenmiş ve daha dinamik bir sermaye sınıfı ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da üretim alanında Japonya zamanla pazar olmaktan çıkmış ve mallarını ihraç eden bir güç haline gelmiştir.

Eğitim alanına Japonya büyük kaynak ayırmıştır. Eğitimi sadece okullaşma olarak görmemiş, yeni kurulacak bir işte çalışacak kişiye bile alanında eğitim sağlanmıştır. Böylece hem okullaşma ve gelecek kuşakların eğitimi hemde doğrudan iş alanındaki eğitim ile birlikte Japonya daha sağlıklı bir gelecek oluşturmayı başarmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda'da II. Mahmut ve sonrasında gelen padişahlarca bir dizi reformlar yapılmış ve yeni okullar açılmıştır. Fakat eğitim bir bütün olarak ülke çapına yayılamamış ve özellikle başkent İstanbul ile sınırlı kalmıştır. Bunun yanı sıra ülkede aynı anda bir grup öğrenci modern okullarda eğitim alırken, bir başka grup öğrenciler medrese tabanlı eğitim almışlar ve sonuç olarak bütünleşmeyen eğitim farklı kuşakları ortaya çıkarmıştır. Bu da sonrasında bu kuşaklar arasında çatışma yaratmıştır.

Gelişen ekonomi, eğitim anlayışı ve siyaseti sonucunda Japonya askeri modernizasyonunu da tamamlamayı başarmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ise ekonomik ve politik alanlarda başarısız olunca bu askeri modernleşme hareketini de etkilemiştir. Sonucunda ise Japonya bir dünya gücü haline gelirken, Osmanlı İmparatorluğu ise yıkılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akami, T. (2012). *Japan's News Propaganda and Reuters' News Empire in Northeast Asia*. London: Republic of Letters.
- Akami, T. (2018). *Meiji Diplomacy (1868-1912)*. *Australian National University*, 1-14.
- Akita, G. (1974). *Foundations of Constitutional government in Modern Japan*. Boston: Harvard University Press.
- Akkemik, A. (2019). *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi Cilt 1: Savaş Öncesi Dönem (-1945)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akkemik, K. A. (2018). Meiji Restarasyonu: Ekonomik Reformlar ve Modernizasyon. *Toplumsal Tarih*, 38-45.
- Atalay, L. (2020). *Yakın Çağ Dünya Tarihi (Japonya)*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Auslin, M. (2004). *Negotiating with Imperialism: The Unequal Treaties and the Culture of Japanese Diplomacy*. Boston: Harvard University Press.
- Balcıoğlu, M. (tarih yok). Japonya'da Kamu Yönetimi ve Japon Siyasal Kültürünün Özgün Yanları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 710-711.
- Baykara, O. (2006). Meiji Döneminde Dil, Çeviri ve Modern Japon Edebiyatı. *Toplumsal Tarih*, 56-299.
- Baykara, O. (2018). Meiji Döneminde Dil, Çeviri ve Modern Japon Edebiyatı. *Toplumsal Tarih*, 56.
- Beasley, W. G. (1999). *The Japanese Experience A Short History of Japan*. Los Angeles: University of California Press.
- Beasley, W. G. (1999). *The Rise of Modern Japan Political, Economic, and Social Change since 1850*. Los Angeles: University of California Press.
- Belge, M. (2014). *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berkes, N. (2016). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Brooks, L. (1995). *The Secret Struggle That Ended an Empire*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Bugaeva, D. P. (1978). *19. Yüzyılın Sonlarında Japon Yayıncılar*. Moskova: Nauka.
- Buluş, A. (2002). Japon Kapitalizminin Kökenleri ve Osmanlı Devleti İle Bir Karşılaştırma. *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, 141-142.
- CCTV, G. F. (Yöneten). (2006). *Dünya Tarihi Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi: Japonya* [Sinema Filmi].
- Duus, P. (1998). *Modern Japan*. Boston: Houghton Mifflin.
- Eberhard, W. (2018). *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Elias, N. (2007). *Uygarlık Süreci*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Esenbel, S. (2000). Türk ve Japon Modernleşmesi: 'Uygarlık Süreci' Kavramı Açısından Bir Mukayese. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 18-36.
- Esenbel, S. (2015). *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı, Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giffard, S. (1997). *Japan Among the Powers, 1890-1990*. New Haven: Yale University Press.
- Giritli, İ. (1981). Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme. *Atatürk Araştırma Merkezi*, 5-18.
- Gordon, A. (2002). *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*. Oxford: Oxford University Press.
- Halliday, J. (1975). *A Political History of the Japanese Capitalism*. New York: Panteon Books.
- Hanioğlu, Ş. (2008). *A Brief History of Late Ottoman Empire*. Princeton: Princeton University Press.
- Hardacre, H. (1991). *Shinto and the State 1868 – 1988*. Princeton: Princeton University Press.
- Henderson, D. F. (2015). *Law and Political Modernization Political Development in Modern Japan*. Princeton: Princeton University Press.
- Henshall, K. G. (2012). *A History of Japan From Stone Age to Super Power*. London: Palgrave Macmillan.
- Hirobumi, I. (1906). *Japon İmparatorluğu Anayasası, Japonya Hakkında*. St.Petersburg: 'y-y'.
- Hirobumi, I. (1909). *Some Reminiscences of the Grant of the New Constitution Fifty Years of New Japan*. New York: Dutton.
- Hirobumi, I. (2012). *Commentaries on the Constitution of the Empire of Japan The Japanese Legal System*. Tokyo: HardPress Publishing .
- Horner, F. J. (1948). *A Case History of Japan*. London: Sheed Ward.
- Huffman, J. (1968). *The Popular Rights Debate Political or Ideological? Political Development in Modern Japan*. Princeton: Princeton University Press.
- Hunter, J. E. (2002). *Modern Japonya'nın Doğuşu*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Ienaga, S. (1964). *Japonya'da Yeni Zamanın Fikirlerinin Kökeni ve Çöküşü, Japonya'nın Modern İlerici*. Moskova: 'y-y'.
- İnalcık, H. (1994). *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300:1600*. London: Phoenix.
- Ishii, R. (1980). *A History of Political Institutions in Japan*. Tokyo: University of Tokyo Press.
- Iwata, M. (1964). *Okubo Toshimichi the Bismarck of Japan*. Berkeley: University of California Press.
- Jansen, M. B. (1980). *Japan and its World: two centuries of change*. Princeton: Princeton University Press.
- Joshida, S. (1967). *Japan's Decisive Century, 1867 – 1967*. New York: Washington Press.
- Kartal, Z. (2015). Marxist Toplumsal Gelişme Aşamaları ile Rostow'un Gelişme Aşamaları Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 237-238.

- Kazuhiro, T. (tarih yok). Meiji Anayasası: Japonların Batı Deneyimi ve Modern Devletin Oluşumu. *Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 151-158.
- Koçak, B. (2019). Cumhuriyetin Kökenleri: On Dokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Modernleşmesi. *İmgelem*, 207-238.
- Koichi, K. (1997). *Politics in Modern Japan: Develepment and Origin*. Tokyo: Japan Echo Inc.
- Kölürbaşı, S. N. (2017). *Japonya Modern Bir İmparatorluğun Anatomisi*. İstanbul: Kûsurat Yayınları.
- Küçükyalçın, E. (2013). *Meiji Japonya'sına 150. Yılından Bakışlar; Japonya'da Laikliğin Doğuşu, 1853'ten Günümüze*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Lewis, B. (1988). *The Political Language of Islam*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Louis Allen ve Doğan Güneş. (1979). *20. Yüzyıl Dosyası Japonya*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Mardin, Ş. (2015). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mazrui, A. (1981). *Meiji Restorasyonu ile Atatürk'ün Mirası Arasında Afrika*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Meyer, M. W. (2014). *Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Mihailova, Y. (1991). *Özgürlük ve İnsan Hakları İçin Hareket" İdeolojisi, Japonya'da Toplumsal Düşünce*. Moskova: 'y-y'.
- Mihaylovna, S. J. (2000). *19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında Japonya'nın İç Siyasi Gelişimi*. Vladivostok: Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Nakano, T. (1923). *The ordinance power of the Japanese Emperor*. Baltimore: 'y-y'.
- Ortaylı, İ., & Erdinç, E. Ş. (2016). *İttihat ve Terakki Osmanlı İmparatorluğu'nda Gizli Örgütlenmeler ve Darbeler*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Osatake, T. (1939). *Japonya'da Anayasal Yönetimin Ana Aşamaları*. Tokyo: 'y-y'.
- Ozankaya, Ö. (1965). Japonya'nın Modernleşme Denemesi. *Ankara Üniversitesi Dergisi*, 293-309.
- Reinhard, B. (1983). *Tradition and Modernity Reconsidered*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Salğar, H. (2017). Natsume Soseki'nin Eserlerinde Modernleşme ve Batı ile Japonya'nın Mukayesesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 165-178.
- Seval, H. F. (tarih yok). Japon Kalkınmasının Temel Taşı: Meiji Restorasyonu ve Iwakura Heyeti. *İş ve Hayat Dergisi*, 104-115.
- Sila Novitskaya ve Tatiana Georgievna. (1990). *Japonya'da İmparatorun Kültü: Mitler, Tarih, Doktrinler ve Politika*. Moskova: Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Silberman, B. (1992). *The Beurocratic State*. New York: 'y-y'.
- Skocpol, T. (2004). *Devletler ve Toplumsal Devrimler; Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Analizi*. İstanbul: İmge Yayınları.
- Sovasteev, V. V. (1995). *Meiji Darbesinin Arefesinde Japonya'nın Siyasi Düşüncesi*. Vladivostok: FENU Yayınevi.

- Sovasteev, V. V. (1999). *Alman Devlet İnşası Deneyiminin Japonya, Rusya ve Asya-Pasifik'in Siyasi Gelişimi Üzerindeki Etkisi Üzerine*. Vladivostok: 'y-y'.
- Steda, A. (1906). *Japonlar ve Japonya Hakkında*. St.Petersburg: 'y-y'.
- Stockwin, J. A. (2008). *Governing Japan: Divided Politics in a Resurgent Economy*. New Jersey: Blackwell Publishing.
- Streltsov, D. V. (2011). *Modernisation: Lessons From Japan*. Moscow: Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences.
- Subay, S. (2017). *XIX. Yüzyılda Japonya Ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı*. İzmir: Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Svetlov, G. (1985). *Tanrıların Yolu; Japon Tarihinde Şintoizm*. Moskova: 'y-y'.
- Takeshi, I. (1983). *Japanese Political Culture*. London: Transaction Publishers.
- Toshiyoshi, M. (1991). *Kempo The Japanese Legal System*. Tokyo: 'y-y'.
- Umegaki, M. (1988). *After the Restoration: The Beginnings of Japan's Modern State*. New York: University Press.
- Ünver, M. (tarih yok). *Sömürgecilik Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Ward, R. E., & Rustow, D. A. (1964). *Political Modernization in Japan and Turkey*. Princeton: Princeton University Press.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum*. İstanbul: Yarın Yayınları.
- Yamagata, A. (1906). *Anayasa Altındaki Ulusal Politika Japonya Hakkında*. St. Peterburg: 'y-y'.
- Zachmann, U. M. (2009). *China and Japan in the Late Meiji Period: China Policy and the Japanese Discourse on National Identity*. London: Routledge.